

आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावलिः

अन्धाङ्कः ६९

ईश्वरप्रोक्तं

ज्ञानार्णवतन्त्रम् ।

पतत्युस्तकं

वे० शा० रा० रा० गोखले इत्युपाह्वैर्गणेशशास्त्रिभिः
संशोधितम् ।

तच्च

हरि नारायण आपटे

इत्येतैः

पुण्याख्यपत्तने

आनन्दाश्रममुद्रणालये

आयसाक्षरैर्मुद्रयित्वा

प्रकाशितम् ।

शालिवाहनशकाब्दाः १८३४

ख्रिस्ताब्दाः १९१२

(अस्य सर्वेऽधिकारा राजशासनानुसारेण स्वायत्तीकृताः)

मूल्यं सपादरूपकः (१८४)

अथ शानार्णवतन्त्रस्य संज्ञापत्रकम् ।

क. इति संज्ञितम्—आनन्दाभमस्थम् ।

ख. इति संज्ञितम्—आनन्दाभमस्थम् । अस्य लेखनकालः शकः १६६२

समाप्तमिदं संज्ञापत्रकम् ।

तविषयाणामनुक्रमः ।

पटलादि	विषयाः	पृष्ठाङ्काः
तत्रे १ प्रथमपटले-	स्वरूपज्ञेयमात्रम्....	१- ३
२ द्वितीयपटले-	प्रातःकृत्यमारम्भ स्नानादिसंध्यामण्ड- पूजामुशुद्धिभूतशुद्धिमाणप्रतिष्ठादि-	
	पङ्कजमातृकान्यासपङ्कजमुद्राः...	३- ८
३ तृतीयपटले-	अन्तर्यामिः	८- ११
४ चतुर्थपटले-	पीठशक्तिमेतसिंहासनपूजासिंहासनम- न्त्रावाहिन्यादिमुद्रायुधमुद्रादि ...	११- १७
५ पञ्चमपटले-	आरात्रिकपञ्चरत्ननवरत्नेश्वरीनीराजन- मन्त्रचक्रमुद्रानैवेद्यधूपदीपमन्त्रनित्यहो- मबलिदानानि	१७- २०
६ षष्ठपटले-	पूर्वसिंहासनम्	२०- २३
७ सप्तमपटले-	दक्षिणसिंहासनम्	२३- २४
८ अष्टमपटले-	पश्चिमसिंहासनम्	२४- २६
९ नवमपटले-	उत्तरसिंहासनमाज्ञायाश्च	२६- ३१
१० दशमपटले-	करशुद्धिविद्याचतुरासनविद्यावाहनवि- द्यापजनविद्यागुरुस्वरूपश्रीचक्रोद्धारप- टध्दनिरूपणानि	३१- ३८
११ एकादशपटले-	पञ्चदशपुद्गारकादिविद्यानिरूपणम्	३८- ३९
१२ द्वादशपटले-	त्रिपुरसुन्दरीद्वादशभेदनिरूपणम् ...	३९- ४१
१३ त्रयोदशपटले-	षोडशपुद्गारः	४१- ४५
१४ चतुर्दशपटले-	पात्रासादनादिश्रीचक्रन्यासपर्यन्तम् ...	४५- ५६
१५ पञ्चदशपटले-	नित्यामण्डलोद्घाराद्यन्तर्यामिविधिः	५६- ६१
१६ षोडशपटले-	अन्तर्यामिबलिदानान्तपूजा....	६१- ७७
१७ सप्तदशपटले-	जपमालापुरश्चरणकाम्यप्रयोगाः ...	७७- ८५
१८ अष्टादशपटले-	नवरत्नपूजाविधानम्	८५- ८७
१९ एकोनविंशपटले-	बीजत्रयसाधनम्... ..	८७- ९०
२० विंशपटले-	एकलक्षादिजपफलकुण्डलसूक्तमन्त्र- चक्र-	

होमविधितत्त्वद्रव्यकहोमफलहविर्द्रव्य-

मानादि ९१-१०३

११ एकविंशत्ये- ज्ञानहोमविधि: १०३-१०६

२२ द्वाविंशत्ये- कुमारीपूजनद्वुतीयागसविकल्पनिर्विक-

ल्पमेवकथनयोगपीठन्यासद्वुतीलक्षणत-

द्यजनविध्यादि १०६-१११

२३ त्रयोविंशत्ये- ज्ञानद्वुतीयाग: १११-११४

२४ चतुर्विंशत्ये- वीक्षाविधि: ११४-१२१

२५ पञ्चविंशत्ये- पवित्रारोपणम् १२१-१२३

२६ षड्विंशत्ये- दमनारोप: १२३-१२५

समाप्तोऽयं ज्ञानार्णवतन्त्रस्य विषयानुक्रमः ।

ईश्वरप्रोक्तं ज्ञानार्णवतन्त्रम् ।

तत्र प्रथमः पटलः ।

देव्युवाच—

गणेशानन्दिचण्डेशसुरेन्द्रपरिवारित ।
सर्वबन्ध गणाधीश किं त्वया जप्यते सदा ॥ १ ॥
अक्षमालेति किं नाम संशयो मे हृदि स्थितः ।
शब्दातीतं परं ब्रह्म त्वमेव परमार्थवित् ॥ २ ॥
कथयाऽऽनन्दनिष्प(स्प)न्दसान्द्रमानस निश्चयात् ।

ईश्वर उवाच—

कथयामि वरारोहे यन्मया जप्यते सदा ॥ ३ ॥
अकाराद्विक्षकारान्ता मातृका पीठरूपिणी ।
चतुर्वंशस्वरोपेता बिन्दुत्रयविमूषिता ॥ ४ ॥
अनुस्वारेण देवेशि बिन्दुनैकेन गण्डिता ।
विसर्गेण च बिन्दुभ्यां संलग्नाभ्यां विराजिता ॥ ५ ॥
कलामण्डलमाख्यातं शक्तिरूपं महेश्वरि ।
ककाराद्विक्षकारान्ता वर्णास्तु शिवरूपिणः ॥ ६ ॥
व्यञ्जनत्वात्सदाऽऽनन्देनोच्चारसहिता यतः ।
उच्चरेत्स्वरसंमिन्नांस्तदा देवि न संशयः ॥ ७ ॥
पञ्चाशद्वर्णरूपेण शब्दाख्यं वस्तु मुच्यते ।
अकारः प्रथमो देवि क्षकारोऽन्तिम इप्यते ॥ ८ ॥
अक्षमालेति विख्याता मातृका वर्णरूपिणी ।
शब्दब्रह्मस्वरूपेयं शब्दातीतं तु जप्यते ॥ ९ ॥
शब्दातीतं परं धोम गणनाराहितं सदा ।
आत्मस्वरूपं जानीहि हंसस्तु परमेश्वरः ॥ १० ॥
अस्मिन्नेव परे तत्त्वे बिन्दुत्रयविमूषिते ।
मातृकासंपुटत्वेन संस्थितं व्यक्तिमागतम् ॥ ११ ॥

बिन्दुत्रयं प्रवक्ष्यामि बीजरूपं धरानने ।
 हकारं बिन्दुरूपेण ब्रह्माणं विद्धि पार्वति ॥ १२ ॥
 सकारः सैर्गं बिन्दुभ्यां हरिश्चाहं सुरेश्वरि ।
 अयिनाभावसंस्थानालोके हरिहराविति ॥ १३ ॥
 ब्रह्मबिन्दुर्महेशानि यामा शक्तिर्निगद्यते ।
 विश्वं वमति यस्मात्तद्वामेयं परिकीर्तिता ॥ १४ ॥
 ज्येष्ठा तु वैष्णवी शक्तिः पालयन्ती जगद्वयम् ।
 ततो रौद्री ग्रसन्ती तु क्रमेण परमेश्वरी ॥ १५ ॥
 एवं बिन्दुत्रयं विद्धि गुणत्रयविमूषितम् ।
 बिन्दुशब्देन शून्यं तु तथाऽपि गुणमूचकम् ॥ १६ ॥
 इच्छाज्ञानक्रियारूपं भूर्भुवःस्वःस्वरूपकम् ।
 पुरत्रयात्मकं विद्धि तत्त्वत्रयमयं प्रिये ॥ १७ ॥
 बिन्दुत्रये महेशानि सर्वमेतत्प्रतिष्ठितम् ।
 अम्बिकाबिन्दुमिर्देवि गुणत्रयपरम्परा ॥ १८ ॥
 जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिश्च बिन्दुत्रयमवा शिवे ।
 जाग्रत्सत्त्वगुणा ज्ञेया केवलं शक्तिरूपिणी ॥ १९ ॥
 मनोव्यावृत्तिविस्तारा दुःखदोषाभिलाषिणी ।
 शिवरूपा सुषुप्तिस्तु सर्वव्यावृत्तिहारिणी ॥ २० ॥
 देहधर्मपरित्यक्ता शिवतत्त्वस्वरूपिणी ।
 तमोगुणमयी कर्म ग्रसन्ती मोक्षरूपिणी ॥ २१ ॥
 सुषुप्त्यन्ते जागरादौ स्वप्नावस्था रजोमयी ।
 उभयैर्लक्षणैर्युक्ता तृष्णालक्षणलक्षिता ॥ २२ ॥
 अवस्थात्रयमेतच्च कथितं बिन्दुसंभवम् ।
 एतस्मिन्बैन्दवे ज्ञाते तुर्यावस्थां शृणु प्रिये ॥ २३ ॥
 निद्रादौ जागरस्यान्ते स्फुरत्तामात्रलक्षणा ।
 अवस्था पूर्णतां प्राप्ता तुर्यावस्था परा कला ॥ २४ ॥
 भावाभावपरित्यक्ता गुणातीता सुनिश्चला ।
 इयमेव यदा देवि मनसा प्राप्यते सदा ॥ २५ ॥

१ ख. पुरत्रये बिन्दुशक्तिभ्यामिति पाठान्तरम् । २ ख. ग. 'सर्वव्याप्तौ' । ३ ख. 'न्त
 सत्' । ४ क. 'ज्ञानां' । ५ ख. 'परा' । ६ ख. 'ता त्रिविधा शिवतत्त्विनी' । ७ ख. 'न्ती
 यदेवोद्यिनी' । ८ क. 'का मृदया ल' ।

उन्मनी नाम सद्रूपा ज्ञानवल्ली चिदात्मिका ।

बिन्दुत्रयेण नादेन प्रसृताऽऽनन्दरूपिणी ॥ २६ ॥

बिन्दुत्रयसमायोगात्त्रिपुरानामरूपिणी ।

वर्णातीता सवर्णाऽपि केवलं ज्ञानचिह्नकला ॥ २७ ॥

एनां विद्यां समाराध्य सर्वज्ञत्वं मयि प्रिये ।

उपास्यते मया देवि त्रिपुरा चाक्षमालया ॥ २८ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे स्वरूपज्ञेयमात्रं नाम प्रथमः पटलः ॥ १ ॥

अथ द्वितीयः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

त्रिपुरा परमेशान ज्ञानमार्गेण सूचिता ।

तैत्त्वरूपेण कथय यद्यहं तव बलमा ॥ १ ॥

त्रिपुरायाः प्रकारस्तु मन्त्रमेदं च किंविधः ।

सर्वं तच्छ्रोतुमिच्छामि येन सौभाग्यमाप्नुयाम् ॥ २ ॥

ईश्वर उवाच—

त्रिपुरा त्रिविधा देवि बालां तु प्रथमं शृणु ।

यया विज्ञातया देवि साक्षात्सुरगुरुर्मवेत् ॥ ३ ॥

सूर्यस्वरं समुच्चार्य बिन्दुनादकलान्वितम् ।

स्वरान्तं मृथिवीयुक्तं तुर्यस्वरविभूषितम् ॥ ४ ॥

बिन्दुनादकलाक्रान्तं सर्गवान्मृगुरव्ययः ।

शक्रस्वरसमोपेतो विद्येयं त्र्यक्षरी मता ॥ ५ ॥

गङ्गातरङ्गकलोलवाक्पटुत्वप्रदायिनी ।

महासौभाग्यजननी महासरस्वतप्रदा ॥ ६ ॥

महासौन्दर्यसुमगा महामृत्युविनाशिनी ।

ब्रह्माविष्णुसुरेन्द्रादिवन्दिता पापहारिणी ॥ ७ ॥

सर्वतीर्थमयी देवी स्वर्णरत्नादिदायिनी ।

सर्वलोकमयी देवी सर्वलोकवशंकरी ॥ ८ ॥

१ छ. 'सृता कन्दी' २ छ. 'मथारिका व' ३ छ. 'तन्त्ररूप' ४ क. 'विधिः' ५ छ. 'प्रथमः'

६ छ. 'विद्येयं तु' ७ क. 'वाग्म्यप्रदा' ८ छ. पुस्तके 'दिमहतामिति पाठान्तरम्' ९

१० छ. 'वैद्येयम्' ११ छ. 'वैद्येयम्' ।

सर्वक्षेत्रमयी देवी सर्वकार्यसाधिका ।
 महामोक्षप्रदां शान्ता महामुक्तिप्रदायिनी ॥ ९ ॥
 यत्रकोटिसहस्रेस्तु जिह्वाकोटिशतैरपि ।
 वर्णितुं नैव शक्येयं विद्येयं त्रक्षरी पंरा ॥ १० ॥
 पञ्चवक्त्रेण जिह्वामिः पञ्चभिर्नैव शक्यते ।
 वाग्मयेनेन्दुमहता वागीशत्वप्रदायिनी ॥ ११ ॥
 कामराजेन बीजेन शक्रगोपस्फुरास्त्रिया ।
 त्रैलोक्यं मोहयन्तीयं शक्तिबीजेन सुव्रते ॥ १२ ॥
 स्फुरत्तुवर्णवर्णेन सौभाग्यं तस्य मन्दिरे ।
 एतस्याः साधनं देवि कथयामि समासतः ॥ १३ ॥
 प्रातरुत्थाय देवेशि ब्रह्मरन्ध्रे निजं गुरुम् ।
 स्मृत्वा देवीमयो भूत्वा तत्प्रमाणमलः ॥ १४ ॥
 दानकर्म ततः कुर्यान्मूलमन्त्रं स्मरन्बुधः ।
 त्रिवारमश्रुती वारि मन्त्रयित्वा तु मूर्धनि ॥ १५ ॥
 निक्षिपेत्परमेशानि त्रिधा चाऽऽचम्य तर्पयेत् ।
 त्रिधा च प्रोक्षयेद्देहं सूर्यापार्घ्यं निवेदयेत् ॥ १६ ॥
 मूलमन्त्रेण देवेशि सूर्यमन्त्रेण वा प्रिये ।
 शिवबीजं वह्निसंस्थं वामनेत्रविभूषितम् ॥ १७ ॥
 विन्दुनादसमायुक्तं हंसःपदमर्धोच्चरेत् ।
 अनेन मनुना देवि सूर्यापार्घ्यं निवेदयेत् ॥ १८ ॥
 यथाशक्त्या जपेन्मन्त्रं गायत्रीं परमेश्वरीम् ।
 मूलविद्याद्यमुच्चार्य वागीश्वरि च विद्महे ॥ १९ ॥
 द्वितीयं बीजमुच्चार्य कामेश्वरि च धीमहि ।
 तृतीयं बीजमुच्चार्य तन्नः शक्तिः प्रचोदयात् ॥ २० ॥
 यथाशक्त्या जपेत्पञ्चाद्यागमण्डपमाविशेत् ।
 धातारं च विधातारं गङ्गां च यमुनां तथा ॥ २१ ॥
 द्वारप्रियं देहलीं च पुरुषं वास्तुसंज्ञकम् ।
 संपूज्य परमेशानि पूजयेदासनं बुधः ॥ २२ ॥

१ अ. सर्वानन्दम् । २ अ. 'हा नित्यं य' । ३ अ. 'हा भोगप्र' । ४ अ. 'प्रदा सदाय' ।
 ५ अ. मता । ६ अ. धान्यते । ७ अ. वागीजेने । ८ अ. 'हृदये वि' । ९ अ. 'वामर' ।
 १० अ. 'यो टिषेत्' । ११ अ. 'पितृव्याय' । १२ अ. 'रमाश्वरी' ।

पराबीजं समुच्चार्य ततश्चाऽऽधारपूर्वकम् ।
 शक्तीतिपदमालिख्य कमलासनमालिखेत् ॥ २३ ॥
 हेन्तं नमःपदं कृत्वा चाऽऽसनस्य मनुः प्रिये ।
 उपविश्य ततो देवि भूतान्तसंज्ञासयेद्बुधः ॥ २४ ॥
 भूतशुद्धिविधिं कुर्यात्प्राणायामक्रमेण तु ।
 वायुबीजं समुच्चार्य षट्कोणादागतं महत् ॥ २५ ॥
 कृष्णवर्णं महेशानि शोषयेत्तेन वै तनुम् ।
 आसने सम्यगासीनो वामेनाऽऽपूर्य चोदरम् ॥ २६ ॥
 कुम्भकेन त्रिरावृत्त्या दक्षिणेन च रेचयेत् ।
 कनिष्ठानामिकाङ्गुष्ठैर्यन्त्रासापुटधारणम् ॥ २७ ॥
 प्राणायामः स विज्ञेयस्तर्जनीमध्यमे विना ।
 धामकुक्षिस्थितं पापपुरुषं कज्जलप्रममम् ॥ २८ ॥
 ब्रह्महत्या शिरो यस्य स्वर्णस्तेयं मुजद्वयम् ।
 सुरापानहृदा युक्तं गुरुतल्पकटिद्वयम् ॥ २९ ॥
 अतस्तसर्गिपदद्वंद्वमङ्गप्रत्यङ्गपातकम् ।
 उपपातकरोमोणं कृष्णश्मश्रुविलोचनम् ॥ ३० ॥
 खड्गचर्मधरं क्रुद्धं कुक्षौ पापं विचिन्तयेत् ।
 शोषयेद्वायुबीजेन देहं च परमेश्वरि ॥ ३१ ॥
 पापेन सहितं शुष्कं कृत्वा तेन क्रमेण हि ।
 बद्धिबीजेन संदग्धं पापेन सहितं शिवे ॥ ३२ ॥
 पापेन रहितं पश्चात्प्रावयेदमृतोम्बुना ।
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रेण जीवं देहे निधापयेत् ॥ ३३ ॥
 मुखवृत्तं समुच्चार्य हंसस्तु विपरीततः ।
 उच्चरेत्परमेशानि विद्येयं त्र्यक्षरी भवत् ॥ ३४ ॥
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रोऽयं सर्वकर्माणि साधयेत् ।
 तेनैव विधिना देवि स्थिरी कुर्यान्निजां तनुम् ॥ ३५ ॥
 विशुद्धदेहो देवेशि न्यासं कुर्यात्समाहितः ।
 ऋषिरस्य महेशानि दक्षिणामूर्तिरव्ययः ॥ ३६ ॥

* इदमर्थं ख. पुस्तके नास्ति.

न्यसेच्छिरासि पूज्यत्वात्पङ्क्तिश्छन्दो मुखे म्रिये ।
 देवता हृदये चाला त्रिपुरा परमेश्वरी ॥ ३७ ॥
 बीजं तु वाग्मवं शक्तिस्तार्तीयं कीलकं तथा ।
 कामराजं महेशानि छन्दो न्यास उदाहृतः ॥ ३८ ॥
 नाभ्यादिपादपर्यन्तं गलादानामि चापरम् ।
 मूर्धादिगलपर्यन्तं त्र्यक्षरीं विन्यसेत्क्रमात् ॥ ३९ ॥
 वामपाणितले चैकं दक्षपाणितले तथा ।
 उभयोः संपुटे विंश्यां त्रिबीजां विन्यसेद्विधे ॥ ४० ॥
 पञ्च बाणान्क्रमेणैव कराद्गुलिषु विन्यसेत् ।
 अङ्गुठादिकनिष्ठान्तं क्रमेण परमेश्वरि ॥ ४१ ॥
 ध्यान्तद्वयं समालिख्य बाह्यसंस्थ क्रमेण हि ।
 मुखवृत्तेन नेत्रेण घामेन परिमण्डितम् ॥ ४२ ॥
 बाणद्वयमिदं शोक्तं मादनं मूमिसंस्थितम् ।
 चतुर्थस्वरविन्द्वाद्यं नादरूपं वरानने ॥ ४३ ॥
 फान्तं क्रमसमायुक्तं वामकर्णविभूषितम् ।
 बिन्दुनादसमायुक्तं सगंवांश्चन्द्रमाः म्रिये ॥ ४४ ॥
 पञ्च बाणा महेशानि नामानि शृणु पावन्ति ।
 क्षोमणद्रावणी देवि तथा कर्पणसंज्ञकः ॥ ४५ ॥
 वश्योन्मादौ क्रमेणैव नामानि परमेश्वरि ।
 कामास्तत्रैव विज्ञेयास्तेषां बीजानि संशृणु ॥ ४६ ॥
 पराबीजं मध्यबाणं वाग्मवं परमेश्वरि ।
 तुर्यबाणं ततश्चैव स्त्रीबीजं च क्रमात्त्रिये ॥ ४७ ॥
 पञ्च कामा इमे देवि नामानि शृणु बलमे ।
 काममन्मथकन्दर्पमकरध्वजसंज्ञकाः ॥ ४८ ॥
 मीनकेतुर्गहेशानि पञ्चमः परिकीर्तितः ।
 एतान्यन्यस्य देवेशि करन्यासं ततः परम् ॥ ४९ ॥
 मूलविद्यां द्विरावृत्त्या सर्वाङ्गुलितलेषु च ।
 षडङ्गक्रमयोगेण मातृकां विन्यसेत्ततः ॥ ५० ॥

मातृकां शृणु देवेशि न्यासात्पापनिकृन्तनीम् ।
 ऋषिर्ब्रह्माऽस्य मन्त्रस्य गायत्रं छन्द उच्यते ॥ ५१ ॥
 देवता मातृका देवि बीजं व्यञ्जनसंचयः ।
 शक्तयस्तु स्वरा देवि षडङ्गन्यासमाचरेत् ॥ ५२ ॥
 अंआंमध्ये कवर्गं च इंइंमध्ये चवर्गकम् ।
 उंउंमध्ये टवर्गं च एंऐंमध्ये तवर्गकम् ॥ ५३ ॥
 ओंऔंमध्ये एवर्गं च क्रमेण परमंश्वरि ।
 अनुस्वारविसर्गान्ते यशवर्गौ सलक्षकौ ॥ ५४ ॥
 हृदयं च शिरो देवि शिखां च कवचं ततः ।
 नेत्रमस्त्रं न्यसेन्देन्तं नमःस्वाहाक्रमेण तु ॥ ५५ ॥
 वषट्हुं वौषडन्तं च फडन्तं योजयेत्प्रिये ।
 षडङ्गोऽयं मातृकायाः सर्वपापहरः स्मृतः ॥ ५६ ॥
 द्वाष्टपत्राम्बुजे कण्ठे स्वरान्पोडश विन्यसेत् ।
 द्वादशच्छदहृत्पद्मे कादीन्द्वादश विन्यसेत् ॥ ५७ ॥
 दशपत्राम्बुजे नाभौ ङकारादीर्यसेदश ।
 षट्पत्रे लिङ्गसंस्थे च बकारादीर्यसेच्च षट् ॥ ५८ ॥
 आधारे चतुरो वर्णांर्यसेद्वादींश्चतुर्दले ।
 हृक्षौ भ्रूमध्यगे पद्मे द्विदले विन्यसेत्प्रिये ॥ ५९ ॥
 इत्यन्तर्मातृकां न्यस्य सर्वाङ्गन्यासमाचरेत् ।
 मूर्धानि मुखवृत्ते च नेत्रकर्णेषु पार्वति ॥ ६० ॥
 नासागण्डोष्ठदन्तेषु मूर्धास्येषु च विन्यसेत् ।
 पाणिपादयुगस्यान्ते संध्यग्रेषु क्रमात्प्रिये ॥ ६१ ॥
 पार्श्वद्वये पृष्ठनाभिजठरेषु क्रमात्प्रिये ।
 यादीन्सधानुकान्देवि क्रमेणैव ततो न्यसेत् ॥ ६२ ॥
 त्वगसृग्मांसमेदोस्थिमज्जाशुक्राणि धातवः ।
 प्राणात्मा चैव जीवात्मा परमात्मा च विन्यसेत् ॥ ६३ ॥
 हृदये बाहुमूले च तथाऽपरगले प्रिये ।
 कक्षयोर्हृदयमान्ते पाणिपादयुगे तथा ॥ ६४ ॥
 जठराननयोर्देवि व्यापकं च क्रमात्प्रिये ।
 पञ्चाशद्वर्णरूपां च कन्दर्पशशिमुपणाम् ॥ ६५ ॥

शुद्धस्फटिकसंकाशां शुद्धक्षौमविराजिताम् ।
 मुक्तावज्रस्फुरद्भूषां जपमालां कमण्डलुम् ॥ ६६ ॥
 पुस्तकं वरदानं च विभ्रतीं परमेश्वरीम् ।
 एवं ध्यात्वा न्यसेत्पश्चाद्विद्यान्यासं सुरेश्वरि ॥ ६७ ॥
 कुर्वीत देहसंज्ञाहं त्रिमिर्बीजैः क्रमास्थिये ।
 करयोर्विन्यसेद्वादी मणिवन्धे तैले नखे ॥ ६८ ॥
 दक्षे धामे च विन्यस्य कक्षकर्पूरपाणिषु ।
 पुनर्दक्षे च धामे च पादयोश्च तथा न्यसेत् ॥ ६९ ॥
 नादान्ते हृदये लिङ्गे न्यसेद्देवि ततः परम् ।
 एतेष्वङ्गेषु देवेशि संहारक्रमतो न्यसेत् ॥ ७० ॥
 विद्यां सृष्टिक्रमेणैव जानीहि परमेश्वरि ।
 ततो न्यसेन्महादेवि नवयोन्यङ्कितामिधम् ॥ ७१ ॥
 कर्णयोश्चुचुके भूषः शङ्खपोर्मुसमण्डले ।
 नेत्रयोर्नासिकायां च बाहुयुग्मे हृदि प्रिये ॥ ७२ ॥
 तथा कूर्परयोर्नामी जान्योरन्धुनि विन्यसेत् ।
 पादयोर्देवि गुह्ये च पार्श्वयोर्हस्तनद्वये ॥ ७३ ॥
 कण्ठे च नवयोन्याख्यं न्यसेद्दीजत्रयात्मकम् ।
 पङ्कजमाचरेद्देवि द्विरावृत्त्या क्रमेण तु ॥ ७४ ॥
 त्रिष्टोकदशकं त्रिद्विसंख्यया शैलसंमवे ।
 अङ्गुलीनां पुनर्दक्षि बाणान्कामांश्च विन्यसेत् ॥ ७५ ॥
 ललाटगलहस्तामिमूलाधारेषु वै क्रमात् ।
 मूलेन ध्यापकं कृत्वा प्राणायामं समाचरेत् ॥ ७६ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे बालान्यासविधिर्नाम
 द्वितीयः पटलः ॥ २ ॥

अथ तृतीयः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

एषे विन्यस्तदेहैः सन्समाहितमनास्ततः ।
 अन्तर्पाणविधिं कुर्यात्साक्षाद्ब्रह्ममयं प्रिये ॥ १ ॥

१ क. 'धारेणि एवा' । २ क. 'वा तु' । ३ क. 'वतामके' । ४ क. 'कक्षिप्रिये' । ५ क. 'अन्तर्पाणे' ।

मूलाधारे मूलविद्यां विद्युत्कोटिसमप्रमाम् ।
 सूर्यकोटिप्रतीकाशां चन्द्रकोटिद्वयां प्रिये ॥ २ ॥
 विसतन्तुस्वरूपां तां बिन्दुत्रिवलयां प्रिये ।
 ऊर्ध्वशक्तिनिपातेन सहजेन वराजने ॥ ३ ॥
 मूलशक्तिदृढत्वेन मध्यबीजप्रबोधतः ।
 परमानन्दसंदोहसानन्दं चिन्तयेत्पराम् ॥ ४ ॥
 ह्यन्तर्यजनं कृत्वा बाह्यपूजां समाचरेत् ।
 तत्र प्राङ्मुख आसीनश्चक्रोद्धारं समाचरेत् ॥ ५ ॥
 सुस्थले श्रीमवे पट्टे लिखेद्यन्त्रमनुत्तमम् ।
 ईशानादग्निपर्यन्तमृजुरेखां समालिखेत् ॥ ६ ॥
 ईशादग्नेस्तदग्राभ्यां रेखे आकृष्य देशिकः ।
 एकीकृत्य च वारुण्यां शक्तिरेखा परा प्रिये ॥ ७ ॥
 त्रिकोणाकाररूपेयं तस्या उपरि संलिखेत् ।
 त्रिकोणाकाररूपां च शक्तिद्वयमुदाहृतम् ॥ ८ ॥
 पूर्वशक्त्यग्रभागे तु मानयट्टिवदालिखेत् ।
 रेखां तु परमेशानि वायुराक्षसकोणगाम् ॥ ९ ॥
 संधिभेदक्रमेणैव तयोः शक्त्योस्ततः परम् ।
 रेखे आकृष्य कोणाभ्यां तदग्रात्पूर्वगे कुरु ॥ १० ॥
 वह्निमण्डलमेतत्तु पूर्वाग्रं धीरवन्दिते ।
 एकेन वह्निना शक्तिद्वयेनैतद्भवेत्प्रिये ॥ ११ ॥
 नवयोनिविशोमाह्वं चक्रराजमिदं प्रिये ।
 सर्वसौभाग्यजनकं सर्वैश्वर्यप्रदायकम् ॥ १२ ॥
 सर्वसिद्धिप्रदं रोगहरणं धनदायकम् ।
 एतद्बाह्ये तु संलेख्य वृत्तं पूर्णेन्दुसंनिभम् ॥ १३ ॥
 तल्लग्नमष्टपत्रं च ग्रन्थिभिश्चाष्टभिर्युतम् ।
 ग्रन्थयः प्रणवाभ्यां च संपुटत्वेन कारयेत् ॥ १४ ॥
 ग्रन्थयः कुलिशा ज्ञेयाः प्रणवैरेव सुवते ।
 त्रिशूलाष्टकमालिख्य चतुरस्रं लिखेत्प्रिये ॥ १५ ॥

चतुर्द्वारविशोमाह्वं सर्वानन्दकरं तथा ।
 हसीःकारं त्रिकोणान्तः संलिख्य वरवर्णिनि ॥ १६ ॥
 कामधीजं मध्यमं यदृष्टकोणेपु संलिखेत् ।
 स्वरान्पीडश देवेशि युग्मयुग्मप्रमेदतः ॥ १७ ॥
 दलाष्टकेपु संलिख्य पश्चिमादिप्रदक्षिणम् ।
 ग्रन्थिस्थानेषु धर्माणां कादीनां परमेश्वरि ॥ १८ ॥
 विलिखेत्सप्तसंख्यानामाद्यार्णं क्रमतः प्रिये ।
 क्षकारमष्टमे योज्यं शेषान्वर्णान्क्रमेण तु ॥ १९ ॥
 त्रिंशद्विंशेषु संलिख्य पश्चिमादिक्रमेण तु ।
 तद्वाह्ये मातृकाधृत्तं विलिख्य परमेश्वरि ॥ २० ॥
 चतुरस्रे महेशानि मातृकां कामगर्भिताम् ।
 विलिख्य पूजयेद्यन्त्रं हेमरीप्यादिपट्टके ॥ २१ ॥
 ताम्रे वा दर्पणे ताले काश्मीरप्रभवेऽपि वा ।
 चन्दनाद्यन्विते भूमौ कुङ्कुमेनाथ वा पुनः ॥ २२ ॥
 सिन्धूररजसा वाऽपि कस्तूरीद्युसृणेन्दुभिः ।
 भूर्जे गोरोचनाद्रव्यैः कल्पितं मानसेऽथ वा ॥ २३ ॥
 सुवर्णरत्नलेखिन्या सर्वकार्यार्थसाधकः ।
 विलिख्य यन्त्रं देवेशि पूजाद्रव्यैः प्रपूजयेत् ॥ २४ ॥
 फुलाममक्रमेणैव ध्यात्वा ब्रह्मविकाशिनीम् ।
 मूलादिब्रह्मरन्ध्रान्तं विसतन्तुतनीयसीम् ॥ २५ ॥
 * उद्यदादित्यरुचिरां स्मरेदशुभशान्तये ।
 भ्रमरन्ध्रमरनीलामधम्मिल्लामलपुष्पिणीम् ॥ २६ ॥
 ब्रह्मरन्ध्रस्फुरदमृङ्गमुक्तारेखाविराजिताम् ।
 मुक्तारेखालसद्गन्तिलकां मुकुटोज्ज्वलाम् ॥ २७ ॥
 विशुद्धमुक्तारलाक्षां चन्द्रेखाकिरीटिनीम् ।
 भ्रमरन्ध्रमरनीलामनयनग्रयराजिनीम् ॥ २८ ॥
 सूर्यमास्वन्महारत्नकुण्डलालंकृतां पराम् ।
 शुकाकारस्फुरन्मुक्ताहारभूषणभूषिताम् ॥ २९ ॥

* इदमर्थं च. पुस्तके नास्ति ।

ग्रैवेयाङ्गदंमुक्ताभिः स्फुरत्कान्तिविराजिताम् ।
 गङ्गातरङ्गकर्पूरशुभ्राम्बरविराजिताम् ॥ ३० ॥
 श्रीखण्डवल्लीसदृशबाहुवल्लीविराजिताम् ।
 कङ्कणादिलसद्मूपां मणिवन्धैलसत्यमाम् ॥ ३१ ॥
 प्रवालपल्लवाकारपाणिपल्लवराजिताम् ।
 वज्रवेदूर्ध्वमुक्तालिमेखलां विमलप्रमाम् ॥ ३२ ॥
 रक्तोत्पलदलाकारपादपल्लवभूषिताम् ।
 नक्षत्रमालासंकाशमुक्तामञ्जीरमण्डिताम् ॥ ३३ ॥
 वामेन पाणिनैकेन पुस्तकं चापरेण तु ।
 अभयं च प्रयच्छन्तीं साधकाय वरानने ॥ ३४ ॥
 अक्षमालां च वरवं दक्षपाणिद्वयेन हि ।
 दधतीं चिन्तयेद्देवीं वश्यसौभाग्यवाक्प्रदाम् ॥ ३५ ॥
 क्षीरकुन्देन्दुधवलां प्रसन्नां संस्मरेत्प्रिये ॥ ३६ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुरेश्वरीध्यानं नाम तृतीयः पटलः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थः पटलः ।

भौदेव्युवाच—

चक्रमण्डलमाख्यातं न पूजा तत्र मण्डले ।
 कथिता परमेशान श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच—

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि पूजामण्डलमुत्तमम् ।
 पीठपूजां विधायाऽऽङ्गी रविदेवीविराजिताम् ॥ २ ॥
 वामा ज्येष्ठा च रौद्री च अम्बिकेच्छा ततः परम् ।
 ज्ञाना क्रिया कुब्जिका च ऋद्धिश्चैव विपद्भिका ॥ ३ ॥
 दूतरी चैव आनन्दा देवि द्वावृश शक्तयः ।
 मुक्ताफलामलमणिस्फुरच्छत्रं शशिप्रमम् ॥ ४ ॥
 गङ्गातरङ्गधवलं चामरद्वयमद्रिजे ।
 नवरत्नस्फुरद्भीति ताम्बूलस्य करण्टकम् ॥ ५ ॥

मलिकामालतीजातीशतपत्रादिदामभिः ।
 पूर्णं रत्नमयं माण्डं तथाऽलंकारपूरिताम् ॥ ६ ॥
 पेटिकां व्यजनद्वंद्वं नवरत्नाभिमूषितम् ।
 नीलकण्ठस्य पिच्छैस्तु तथोशीरविराजितम् ॥ ७ ॥
 कर्पूरमृगनाभ्याढ्यं कुङ्कुमक्षोदमण्डितम् ।
 चपकं स्वर्णरचितं कङ्कतीं हीराराजिताम् ॥ ८ ॥
 कज्जलस्य शलाकां च करण्डं चन्द्रपूरितम् ।
 दधानाः परमेशानि शक्तयः पीठसंस्थिताः ॥ ९ ॥
 पूर्वादिपरितः पूज्या रविसंख्या वरानने ।
 संपूज्य मध्ये देवेशि प्रेतसिंहासनं यजेत् ॥ १० ॥
 रत्नस्वर्णाङ्कुरि स्फारं दीप्तिमच्छुद्धमय्यम् ।
 पञ्चप्रेतासनं साक्षान्मोक्षदायि न संशयः ॥ ११ ॥

शीर्द्ध्युवाच—

पञ्च प्रेतान्महेशान ब्रूहि तेषां तु कारणम् ।
 निर्जीवा अविनाशास्ते नित्यरूपाः कथं विभो ॥ १२ ॥
 निर्जीवे नाश एवास्ति ते कथं नित्यतां गताः ।

ईश्वर उवाच—

साधु पृष्टं त्वया मद्मे पञ्चप्रेतमयं कथम् ॥ १३ ॥
 ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च सदाशिवः ।
 पञ्च प्रेता वरारोहे निश्चला एव सधर्वा ॥ १४ ॥
 ब्रह्मणः परमेशानि मातृत्वं सृष्टिरूपकम् ।
 वामाशक्तेस्तु विज्ञेयं ब्रह्मा प्रेतो न संशयः ॥ १५ ॥
 शिवस्य करणं नास्ति शक्तेस्तु करणं सदा ।
 ब्रह्माण्डलक्षनिर्माणं जायते शक्तितः प्रिये ॥ १६ ॥
 अत एव महेशानि ब्रह्मा प्रेतो न संशयः ।
 विष्णो च पालनं नास्ति पालयन्ती परा शिवा ॥ १७ ॥
 ज्येष्ठामिधौ महेशानि सैव विष्णुरिति रिता ।
 विष्णुस्तु निश्चलो देवि वैष्णवी व्याप्तिकारिणी ॥
 अपालयन्ती जगत्सर्वं विश्वनाटककारिणी ॥ १८ ॥

* इदमर्थं ख. पुस्तके ।

१ स. 'दिक्तेः शुभेः । २ क. 'पूर्वार्ध' । ३ क. 'नाशविनाश' स्फा' । ४ ख. 'नि कर्तृत्वं । ५ क. 'प्रति विष्णुशक्तिरिति' ।

अत एव महेशानि विष्णुः प्रेतो न संशयः ।
 रुद्रस्तु परमं तत्त्वं शिवो निश्चल एव हि ॥ १९ ॥
 असन्ती रुद्रशक्तिस्तु तमोरूपा वरानने ।
 गुणत्रयं शिवे नास्ति गुणातीतः परेश्वरः ॥ २० ॥
 निर्गुणस्य कथं ग्रासो निश्चलस्य वरानने ।
 असन्ती रुद्रशक्तिस्तु त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ २१ ॥
 ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च गुणातीताः सदा प्रिये ।
 सगुणाः परमेशानि सृष्टिस्थितिलयात्मकाः ॥ २२ ॥
 ईश्वरोऽपि वरारोहे महाप्रेतः सदाऽनघे ।
 शिवे निश्चलता कस्मादीश्वरत्वं भवेत्प्रिये ॥ २३ ॥
 यः कर्ता च स्वयं हर्ता स ईशो नान्यथा भवेत् ।
 कर्तृहर्तृत्वयुगुलं निश्चले न हि सुन्दरि ॥ २४ ॥
 ईश्वरत्वं शिवायां तु न शिवे परमेश्वरि ।
 अत एव महाप्रेत ईश्वरो नान्यथा भवेत् ॥ २५ ॥
 सदाशिवो महाप्रेतः केवलं निश्चलः प्रिये ।
 अव्यक्तः परमानन्दो ब्रह्मानन्दर्भशीशिवा ॥ २६ ॥
 शक्त्या विना शिवे देवि वासना न प्रवर्तते ।
 अत एव महेशानि महाप्रेतासनं यजेत् ॥ २७ ॥
 चक्रमध्ये स्थितं बीजं सदाशिवमहापदम् ।
 प्रेतपद्मासनं डेन्तं हृन्मनुर्भनुरीरितः ॥ २८ ॥
 महासनस्य मन्त्रोऽयं कलार्णः परमेश्वरि ।
 सिंहासनं समभ्यर्च्य ततश्चाऽऽवाहनं कुरु ॥ २९ ॥
 वहन्नाडीक्रमेणैव मूलादिब्रह्मरन्ध्रगाम् ।
 संवित्कलां परेशानि सर्वज्ञां कुलसुन्दरीम् ॥ ३० ॥
 आवाह्य चक्रमध्ये तु तर्पयेत्कुलसुन्दरीम् ।
 आवाहनादिमुद्रास्तु कथयामि तवानघे ॥ ३१ ॥
 ऊर्ध्वोऽञ्जलिमधः कुर्यादियमावाहनी भवेत् ।
 इयं तु विपरीता स्यात्तदा वै स्थापनी मता ॥ ३२ ॥

१ छ. शिवे नि° । २ छ. °त्वं प्रेतिरे । ३ छ. निर्मलं भवेत् । भ° । ४ छ. मयः शिवे
 य° । ५ क. शिवा । ६ छ. 'मि न द्विविद्वि वी' । ७ छ. भवेत् । ८ छ. °तः । महाप्रेतस्य म° ।
 ९ क. 'ध्वोऽगुलि°' ।

मिलितं मुष्टियुगलं संनिधापनरूपिणी ।
 अन्तरङ्गमुष्टिभ्यां संनिरोधनरूपिणी ॥ ३३ ॥
 एतस्या एव मुद्रायास्तर्जन्यौ सरले यदौ ।
 सव्यापसव्यभ्रमणान्मुद्रेयमधगुण्ठनी ॥ ३४ ॥
 अङ्गमन्त्रैर्न्यसेद्देवि देव्यङ्गे साधकोत्तमः ।
 संकलीकरणं नाम मुद्रेयं व्याप्तिकारिणी ॥ ३५ ॥
 करावेकत्र संयोज्यावहुष्ठौ बन्धयेत्प्रिये ।
 परमीकरणं नाम मुद्रेयं तु ततः परम् ॥ ३६ ॥
 परिवर्त्य करौ पश्चात्तर्जनीमध्यमायुगम् ।
 कनिष्ठानामिकायुगं परस्परयुतं कुरु ॥ ३७ ॥
 धेनुमुद्रेयमाख्याता अमृतीकरणं भवेत् ।
 एताः साधारणा मुद्रा दर्शयित्वा ततः परम् ॥ ३८ ॥
 वरदामपमुद्रे च वरदामपवत्प्रिये ।
 पुस्तकवद्दामकरं कुर्यात्समतलं प्रिये ॥ ३९ ॥
 पुस्तकं नाम मुद्रेयं वाग्विलासं प्रयच्छति ।
 तर्जन्यङ्गुष्ठयोगे तु दक्षहस्ते तु पार्श्वति ॥ ४० ॥
 अक्षमालेति मुद्रेयं ज्ञानमुद्रा च वै भवेत् ।
 मुष्टिं बध्वा दक्षकरे तर्जन्यङ्गुशरूपिणी ॥ ४१ ॥
 अङ्गुशाख्या महामुद्रा त्रैलोक्याकर्षिणी भवेत् ।
 तर्जनीयुगलं देवि धामांसे शृङ्खलाकृति ॥ ४२ ॥
 पाशमुद्रा समाख्याता त्रैलोक्याकर्षणक्षमा ।
 यथा हस्तगतं चापं तथा हस्तं कुरु प्रिये ॥ ४३ ॥
 चापमुद्रेयमाख्याता वामहस्ते व्यवस्थिता ।
 यथा हस्तगतो बाणस्तथा हस्तं कुरु प्रिये ॥ ४४ ॥
 बाणमुद्रेयमाख्याता रिपुवर्गनिकुन्तनी ।
 वामहस्ततलं देवि कपालाकृति कारयेत् ॥ ४५ ॥
 कपालमुद्रा देवेशि देव्यानन्दकरी सदा ।
 हस्ताभ्यां कमलाकारो यदा तत्कमलं भवेत् ॥ ४६ ॥

एषा कमलमुद्रा च लक्ष्मीवृद्धिकरी मता ।
 इति चाऽऽयुधमुद्रास्तु दर्शयित्वा वरानने ॥ ४७ ॥
 गन्धपुष्पाक्षतादीनि दद्यात्स्त्रीसहितः सदा ।
 उपचारैरलंकारैस्तोषयेत्परमेश्वरीम् ॥ ४८ ॥
 लयाङ्गं कल्पयेद्देहे सम्यक्संतर्पयेच्छिवाम् ।
 परिवारार्चनं पश्चादादावङ्गाकृतिं प्रिये ॥ ४९ ॥
 गुरुपूजानन्तरं तु प्रथमं गुरुमर्चयेत् ।
 प्राग्योनिमध्ययोन्योस्तु मध्ये निजगुरुं यजेत् ॥ ५० ॥
 विशेषमुद्रां देवेशि दर्शयेत्सर्वसिद्धये ।
 परिवर्त्य करौ सम्यक्कर्जनीबाहनी समे ॥ ५१ ॥
 मध्यमे कुरु तन्मध्ये योजयेत्तदनन्तरम् ।
 अन्योन्यानामिके देवि कनिष्ठे तु यथास्थिते ॥ ५२ ॥
 अङ्गुष्ठाम्यां योजिताभ्यां योन्याकारं तु कल्पयेत् ।
 योनिमुद्रेयमाख्याता परा त्रैलोक्यमातृका ॥ ५३ ॥
 इयमेव हृदि क्षिप्ता त्रैलोक्यक्षोभिणी भवेत् ।
 त्रैलोक्यद्राविणी नाम मुखस्था परमेश्वरि ॥ ५४ ॥
 भ्रूमध्यस्था महादेवि त्रैलोक्याकर्षिणी भवेत् ।
 ललाटस्था महादेवि त्रैलोक्यवशकारिणी ॥ ५५ ॥
 ब्रह्मरन्ध्रस्थिता देवि त्रैलोक्योन्मादकारिणी ।
 पञ्चमुद्रामयीं मुद्रां योनिमुद्रां च दर्शयेत् ॥ ५६ ॥
 ततः षडङ्गावरणं परितः पीठमद्रिजे ।
 अग्निशासुरवायव्यमध्ये दिक्षु च पूजयेत् ॥ ५७ ॥
 अग्रकोणे रतिं यष्ट्वा प्रीतिमुत्तरकोणके ।
 मनोमवां दक्षकोणे ततो बाणान्समर्चयेत् ॥ ५८ ॥
 उत्तरस्यां द्वयं देवि दक्षिणस्यां दिशि द्वयम् ।
 अग्रे चैकं क्रमेणैव बाणान्पञ्चाद्रिजे यजेत् ॥ ५९ ॥
 पञ्च कामास्तथा देवि बाणवत्परिपूजयेत् ।
 अनङ्गकुसुमां देवि तथाऽनङ्गादिमेखलाम् ॥ ६० ॥

जनङ्गमदनां पश्चादनङ्गमदनातुराम् ।
 सुमगां पञ्चमीं देवि मगां च भगसर्पिणीम् ॥ ६१ ॥
 भगमालां महादेवि पूर्वादिकमतो यजेत् ।
 अष्टयोनिषु देवेशि ततो ब्राह्म्यादिका यजेत् ॥ ६२ ॥
 शुभशुभप्रभेदेन वसुपत्रे वराजने ।
 असिताङ्गं तथा ब्राह्मीं रुक्ं माहेश्वरीं प्रिये ॥ ६३ ॥
 चण्डं कौमारिकां चैव क्रोधं वैष्णवदेवताम् ।
 उन्मत्तं चैव वाराहीं माहेन्द्रीं च कपालिनम् ॥ ६४ ॥
 भीषणं चैव चामुण्डां संहारं चाष्टमं यजेत् ।
 महालक्ष्मीं महादेवि शुग्मानि परिपूजयेत् ॥ ६५ ॥
 पश्चिमादिक्रमेणैव ततः पीठाष्टकं यजेत् ।
 कामरूपं च मलयं ततः कौलगिरिं तथा ॥ ६६ ॥
 कुलान्तकं च चोहारं जालंधरमतः परम् ।
 उड्डीयानं देवकूटं पीठाष्टकमिदं क्रमात् ॥ ६७ ॥
 ग्रन्थिस्थानेषु संपूज्यं पश्चिमादिक्रमेण तु ।
 त्रिशूलं परितो देवि मातृकावृत्तमण्डले ॥ ६८ ॥
 भैरवा दश संपूज्याः पश्चिमादिक्रमात्प्रिये ।
 हेतुकं चैव वेतालं तन्मध्ये त्रिपुरान्तकम् ॥ ६९ ॥
 अग्निजिह्वं च कालान्तं तथा चैव कपालिनम् ।
 एकपादं भीमरूपं मलयं हाटकेश्वरम् ॥ ७० ॥
 दशाभ्यर्च्य महादेवि भैरवान्मातृमण्डले ।
 चतुरस्रे महेशानि लोकपालाष्टकं यजेत् ॥ ७१ ॥
 इन्द्रमग्निं यमं देवि राक्षसं वरुणं तथा ।
 वायुं कुबेरमीशानं पूर्वादिक्रमतो यजेत् ॥ ७२ ॥
 ब्रह्माणं चैव विष्णुं च ऊर्ध्वाधः क्रमतो यजेत् ।
 पांकारं पूर्वमुच्चार्य वटुकाय नमो लिखेत् ॥ ७३ ॥
 पांकारं बीजमुच्चार्य योगिनीभ्यो नमस्तथा ।
 क्षांकारं बीजमुच्चार्य क्षेत्रपालाय वै नमः ॥ ७४ ॥
 गांकारं बीजमुच्चार्य ततो गणपतिं लिखेत् ।
 टन्तं नमः पश्चिमादिदिक्षु पूज्याः क्रमेण तु ॥ ७५ ॥

१ म. 'टान्तं नमः' । २ म. 'च चोहारं' । ३ म. 'भू' । श्रोत्रिया । ४ म. 'रूपमवलं दश' ।
 ५ म. '१' । श्रृंगारं बीजम् । ६ म. 'मः' । गङ्गा । ७ म. 'यजेत्' ।

चतुरस्रे तु संपूज्या विदिक्षु परमेश्वरि ।
 वायव्यादिकमेणैव वक्ष्यमाणम् महेश्वरि ॥ ७६ ॥
 वसवो द्वादशाऽऽदित्या रुद्राश्चैव ततः प्रिये ।
 सर्वे मृता वरारोहे क्रमेण परिपूजयेत् ॥ ७७ ॥
 पूजां विधाय देवेशीमुपचारैः प्रपूजयेत् ।
 उत्तराभिमुखो भूत्वा यदा चक्रं प्रपूजयेत् ॥ ७८ ॥
 उत्तराशा तदा देवि पूर्वाशैव व्यवस्थिता ।
 पश्चिमाशामुखो देवि यदा चक्रं प्रपूजयेत् ॥ ७९ ॥
 पश्चिमाशा तदा देवि पूर्वाशैव व्यवस्थिता ।
 दक्षिणाशामुखो देवि यदा चक्रं प्रपूजयेत् ॥ ८० ॥
 दक्षिणाशा ततो देवि पूर्वाशैव न संशयः ॥ ८१ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुरेश्वरीपूजाक्रमविधिर्नाम चतुर्थः पटलः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

कुमारीक्रम आख्यातो मुद्रासनसंमन्वितः ।
 हृदानीं श्रोतुमिच्छामि बलिदानादिकं विभो ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच—

धूपं बिस्तारयेत्सम्पद्मूलमन्त्रं हृदि स्मरन् ।
 वनस्पतिरसोत्पन्नो गन्धाढ्यो धूप उत्तमः ॥ २ ॥
 आग्नेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ।
 अनेन मनुना देवि देव्यै धूपं निवेदयेत् ॥ ३ ॥
 सुप्रकाशो महादीपः सर्वत्रातिमिरापहः ।
 सबाह्याभ्यन्तरं ज्योतिर्दीपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ ४ ॥
 तथैव दीपमन्त्रोऽयं विद्यान्ते परमेश्वरि ।
 आरात्रिकं ततः कुर्यात्सर्वकार्यार्थसिद्ध्यै ॥ ५ ॥
 सौवर्णे राजते कांस्ये स्थालके परमेश्वरि ।
 कुङ्कुमेन लिखेत्पद्मं वसुपत्रं मनोहरम् ॥ ६ ॥

चन्द्ररूपं चरुं कृत्वा तन्मध्ये मस्तके शिषे ।
 दीपमेकं विनिक्षिप्य चमुपग्रेऽष्ट दीपकान् ॥ ७ ॥
 यद्यगोधूममुद्रादिरचिताञ्जर्करायुतान् ॥
 चपकान्वितमुद्रामिः शोभितान्धृतपूरितान् ॥ ८ ॥
 अभिमन्त्र्य महेशानि रत्नेश्वर्या ततः परम् ।
 श्रीबीजं च पराबीजं संलिख्य वरवर्णितानि ॥ ९ ॥
 गतौ च मपनाः पश्चादिन्द्रस्थाः क्रमतः प्रिये ।
 वामकर्णसमायुक्ता बिन्दुनादविमूषिताः ॥ १० ॥
 बीजपञ्चकमेतत्तु पञ्च रत्नानि सुन्दरि ।
 पूर्वबीजे पिलोमेन रत्नेशीर्षं नवाक्षरी ॥ ११ ॥
 मूलमन्त्रेण चाभ्यर्च्य ततश्चाऽऽरात्रिकं चरेत् ।
 स्थालकं तु समुद्धृत्य मस्तकान्तं पुनःपुनः ॥ १२ ॥
 नववारं महेशानि ततो नीराजनं चरेत् ।
 समस्तचक्रचक्रेऽशीष्टे देवि नवात्मिके ॥ १३ ॥
 आरात्रिकमिव देवि गृहाण मम सिद्धये ।
 नीराजनमनुर्देवि विद्यान्ते प्रकटीकृतः ॥ १४ ॥
 आरात्रिके महेशानि चक्रमुद्रा व्यवस्थिता ॥
 वामहस्ताङ्गुष्ठगर्भे कनिष्ठां दक्षिणां नयेत् ॥ १५ ॥
 कनिष्ठामगर्भे वामे दक्षाङ्गुष्ठं विनिक्षिपेत् ।
 अन्योन्येकरयोर्देवि चक्रमुद्रेयमीरिता ॥ १६ ॥
 आरात्रिकविधिं कृत्वा नैवेद्यं तु निवेदयेत् ।
 शुद्धस्फटिकसंकाशश्चन्द्रराश्मिसमप्रभः ॥ १७ ॥
 लसत्तण्डुलजो देवि चारुमुद्गोदनः प्रिये ।
 हिङ्गुजीरमरीचादौराद्रकै रुचिरः प्रिये ॥ १८ ॥
 मदकः कुङ्कुमाकारः पायसं हेमसंनिभम् ।
 दुग्धगम्भीरसुमगं शर्करापूरपूरितम् ॥ १९ ॥
 कपिलाधृतसंयुक्तं मूर्जत्वद्याण्डकाः प्रिये ।
 शर्करालोलिता देवि सूपं मुद्रोद्भवं तथा ॥ २० ॥
 नानाविधानि पेयानि व्यञ्जनानि बहूनि च ।
 इत्याद्यन्नरसोपेतं नैवेद्यं कल्पयेद्बुधः ॥ २१ ॥

मनःकल्पितरूपं वा त्रिपुरायै भिवेदयेत् ।
 हेमपात्रगतं दिव्यं परमान्नं सुसंस्कृतम् ॥ २२ ॥
 पञ्चधा पद्मसोपेतं गृहाण परमेश्वरि ।
 विद्यान्ते परमेशानि नैवेद्यमनुरीरितः ॥ २३ ॥
 परिपिच्य ततो देवि नित्यहोमं समाचरेत् ।
 मूलमन्त्रेण देवेशि हुनेत्यश्चाऽऽहुतीः क्रमात् ॥ २४ ॥
 प्राणापानौ तथा व्यान उदानश्च समानकः ।
 एतत्स्वरूपं जानीयादाहुतीनां च पञ्चकम् ॥ २५ ॥
 पडाहुतीः पडङ्गेन नित्यहोमोऽयमीरितः ।
 नित्यहोमविधिं कृत्वा बलिदानविधिं चरेत् ॥ २६ ॥
 ईशाने च तथाऽऽग्नेये नैऋत्ये च तथा प्रिये ।
 वायव्ये क्रमतो देवि मण्डलानां चतुष्टयम् ॥ २७ ॥
 धीचक्रमभितो देवि त्रिकोणं व्योम चाऽऽलिखेत् ।
 पूर्वमन्त्रैः समभ्यर्च्य बटुकादिभिरग्निजे ॥ २८ ॥
 एहोहि देवि पुत्रान्ते बटुकान्तेऽथ नाथ च ।
 कपिलान्ते जटामार भातुरान्ते त्रिनेत्र च ॥ २९ ॥
 ज्वालामुख च सर्वान्ते विज्ञानाशय नाशय ।
 सर्वाण्यचारसहितं बलिं गृह्य द्विधापदम् ॥ ३० ॥
 वह्निजायान्वितो मन्त्रो बटुकस्य उदाहृतः ।
 अनेन विधिना देवि गटुकस्य बलिं प्रिये ॥ ३१ ॥
 ऊर्ध्वं ब्रह्माण्डतो वा दिवि गगनतले मूलले निष्कले वा
 पाताले वाऽनले वा तलिलपवनपौर्यत्र कुत्र स्थिता वा ॥
 क्षेत्रे पीठोपपीठादिषु च कृतपदा धूपदीपादिकेन
 शीता देव्यः सदा नः शुभबलिविधिना पान्तु वीरेन्द्रदम्ब्याः ॥ ३२ ॥
 एतदन्ते महेशानि एांबीजं योगिनी ततः ।
 भ्यः स्वाहा सर्वपणान्ते योगिनीपदमालिखेत् ॥ ३३ ॥
 कवचं चाञ्जमालिख्य वह्निजायां पुनर्लिखेत् ।
 अनेन मनुना देवि योगिनीनां बलिं हरेत् ॥ ३४ ॥
 पद्मदीर्घस्वरसंमित्रं क्षकारं विलिखेत्प्रिये ।
 स्थानक्षेत्रपदं पालधूपदीपादि चाऽऽलिखेत् ॥ ३५ ॥
 सहितं बलिमालिख्य गृह्य गृह्य ततो वदेत् ।
 वह्निजायान्वितो मन्त्रः क्षेत्रपालस्य सुन्दरि ॥ ३६ ॥

अनेन मनुना देवि क्षेत्रपालबलिः स्मृतः ।
 गांगीगुत्रपमालिरूपे ढेन्तं गणपतिं ततः ॥ ३७ ॥
 वरान्ते वरदान्ते च सर्वान्ते जनमालिखेत् ।
 मे वशं चाऽऽनय प्रोच्य सर्वोपपदमालिखेत् ॥ ३८ ॥
 चारान्ते सहितं चोक्त्वा बलिं गृह्य द्विधापदम् ।
 वह्निजायान्वितो मन्त्रो गणपस्य बलिं हरेत् ॥ ३९ ॥
 वामाङ्गुष्ठानामिकाभ्यां बटुकस्य बलिं हरेत् ।
 तर्जन्यनामिकां चैव मध्यमोपरि योजयेत् ॥ ४० ॥
 योन्याकारेण वामेन योगिनीनां बलिर्मवेत् ।
 अङ्गुष्ठमध्यमानाम(मा) योन्याकारेण योजयेत् ॥ ४१ ॥
 वाममुष्टिं विधायाऽऽक्षौ तर्जनीं सरलां कुरु ।
 जनया मुद्रया देवि क्षेत्रपालबलिर्मवेत् ॥ ४२ ॥
 तथा मुष्टेस्तु मध्यस्थामङ्गुलीं दण्डवत्कुरु ।
 गजतुण्डा महामुद्रा गणपस्य बलिर्मवेत् ॥ ४३ ॥
 अथ वा वाममागे तु मण्डलं चैकमालिखेत् ।
 तत्रैव बलिदानं तु कुर्यात्सर्वार्थसिद्धये ॥ ४४ ॥
 +आत्मविद्यां शिवैस्तत्त्वैर्गुरुं संतर्प्य देवताम् ।
 संतोष्याऽऽनन्दसहितः सर्वकर्माणि साधयेत् ॥ ४५ ॥
 अनेन विधिना देवि पूजयेत्परमेश्वरीम् ।
 पञ्चसिंहासनोन्नद्धां परमानन्दरूपिणीम् ॥ ४६ ॥
 पञ्चसिंहासनोन्नद्धां चित्कलां चिन्तयेत्तदा ।
 वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं हुनेरपि ॥ ४७ ॥
 तर्पणं तु तथा कुर्यात्सर्वसीमाग्नयान्मवेत् ॥ ४८ ॥
 इति श्रीमद्गानाण्वे नित्यातन्त्रे त्रिपुरेश्वरीयनविधिर्नाम पञ्चमः पटः ॥ ५ ॥

अथ पटः पटः ।

मौद्गुप्युवाच—

पञ्चसिंहासनगता कथं सा त्रिपुरा परा ।

कथयस्य महेशान कथं सिंहासनं मयेत् ॥ १ ॥

१ इदमर्थः च. पुस्तके अस्ति । + अर्थः शेषः स पुस्तके नोपपद्यते ।

१ क. 'कथं मयेत्' । २ क. 'का मयेत्' । ३ क. 'उन्नद्धा' । ४ क. 'सिंहासना' । ५ क.

ईश्वर उवाच—

यथा श्रीत्रिपुरा बाला तथा त्रिपुरभैरवी ।
 संपत्पदा नाम तस्याः शृणु निर्मलमानसे ॥ २ ॥
 शिवचन्द्रौ बह्मिसंस्थौ वाग्भवं तदनन्तरम् ।
 कामराजं तथा देवि शिवचन्द्रान्वितं ततः ॥ ३ ॥
 पृथ्वीबीजान्तवह्न्याढ्यं तार्तीयं शृणु बल्लभे ।
 * शक्तिबीजे महेशानि शिवं बह्मि च योजयेत् ॥ ४ ॥
 ध्योमादिबह्मिसंस्थं तु विशेषं शृणु बल्लभे ।
 कुमार्याः परमेशानि हित्वा सग तु वैन्दवम् ॥ ५ ॥
 त्रिपुरा भैरवी देवी महासंपत्पदा प्रिये ।
 अनया सदृशी विद्या त्रिषु लोकेषु दुर्लभा ॥ ६ ॥
 ब्रह्मानन्दमयी साक्षात्सर्वसाम्राज्यदायिनी ।
 ध्यानमस्याः प्रवक्ष्यामि महासंपत्पदं प्रिये ॥ ७ ॥
 आताम्रार्कसहस्राभां स्फुरच्चन्द्रजटाशिखाम् ।
 किरीटरत्नविलसच्चित्रचित्रितमौक्तिकाम् ॥ ८ ॥
 स्रक्कृषिरपङ्काढ्यमुण्डमालावलीयुताम् ।
 नयनत्रयशोभाढ्या पूर्णन्दुषदुनान्विताम् ॥ ९ ॥
 मुक्ताहारलताराजत्पीनोन्नतघनस्तनीम् ।
 + त्रिवलीखचितालम्बा नानाभरणभूषिताम् ॥ १० ॥
 रक्ताम्बरपरीधानां यौवनोन्मत्तरूपिणीम् ।
 पुस्तकं चाभयं बागे दक्षिणे चाक्षमालिकाम् ॥ ११ ॥
 घरदानरतां नित्यं महासंपत्पदां स्मरेत् ।
 न्यासपूजादिकं सर्वं कुमार्या इव सुवते ॥ १२ ॥
 त्रिपुरा भैरवी देवी पञ्चासिंहासनान्विता ।
 प्रथमं शृणु देवेशि ब्रह्मा सृष्टिकरो यदा ॥ १३ ॥
 निश्चेतनोऽपि देवेशि तदा त्रिपुरदेवताम् ।
 समाराध्यामवत्कर्ता सृष्टेस्तु परमेश्वरि ॥ १४ ॥
 महोपायं तं समाराध्य तपसा महता प्रिये ।
 शक्तोऽमूदेवराजोऽयं पूर्वस्यां दिशि पालकः ॥ १५ ॥

* इदमर्थं च पुस्तके नास्ति । + इदमर्थं च पुस्तके नास्ति

१ ख. "रमये तं" । २ ख. निरुदा । ३ ख. "टाकुलाम्" । ४ ख. "मू। वमह" । ५ ख. "या
 दि वा घं" ।

तदा प्रसन्ना त्रिपुरा पूर्वसिंहासनस्थिता ।
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि पूर्वसिंहासनस्थिताम् ॥ १६ ॥
 धारमत्रं बीजमुच्चार्य जीवप्राणसमन्वितम् ।
 सकला मुखनेशानी द्वितीयं बीजमुद्धृतम् ॥ १७ ॥
 जीवं प्राणं वह्निसंस्थं शक्रस्वरविभूषितम् ।
 विसर्गादयं महेशानि विद्या त्रैलोक्यमातृका ॥ १८ ॥
 त्रैलोक्यमोहनी देवि परब्रह्मचिदात्मिका ।
 चैतन्यमैखा नाम चेतना निष्कले शिखे ॥ १९ ॥
 उद्यद्भास्वत्सहस्रामां नानालंकारमूषिताम् ।
 मुकुटोज्ज्वलसच्चन्द्रलेखां रक्ताम्बरान्विताम् ॥ २० ॥
 पाशाङ्कुशधरां नित्यां वामहस्तकपालिनीम् ।
 वरदामयशामाद्यां पीनोन्नतयनस्तनीम् ॥ २१ ॥
 एवं ध्यात्वा यजेद्देवीं पूर्वसिंहासनस्थिताम् ।
 द्विरावृत्त्या पटङ्गानि न्यसेत्सर्वाङ्गलक्षणम् ॥ २२ ॥
 यन्त्रमस्याः प्रवक्ष्यामि देवि त्रैलोक्यमोहनम् ।
 त्रिकोणं चैव पद्मोणं वसुपत्रं धरानने ॥ २३ ॥
 चतुरस्रं चतुर्द्वारमेवं मण्डलमालिखेत् ।
 तथाऽऽवाह्य महादेवीं पुष्यवत्परमेश्वरीम् ॥ २४ ॥
 मुद्राः प्रदर्शयेत्पश्चात्परिवासाचनं यजेत् ।
 प्रथमावरणं देवि पटङ्गानां तु पूर्ववत् ॥ २५ ॥
 रत्यादिकास्ततः पूज्याः पूर्ववत्परमेश्वरि ।
 अग्रे वसन्तं वामे तु कामदेवं धरानने ॥ २६ ॥
 बापं दक्षिणकोणे च बाणान्पूर्ववद्विजे ।
 हाकिनीं राकिनीं चैव लाकिनीं काकिनीं तथा ॥ २७ ॥
 शाकिनीं हादिनीं देवि पश्चिमादिकमाद्यजेत् ।
 अजङ्गकुसुमा मुखपा वसुपत्रेषु पूर्ववत् ॥ २८ ॥
 परमृन्मार्सौ चैव शुक्रमेघाह्वयो पुनः ।
 अषाढभूवितासौ च हावमावी प्रपूजयेत् ॥ २९ ॥
 इन्द्राद्या लोकपालास्तु क्रमेण परिपूजयेत् ।
 पूर्वसिंहासने देवि कथिता धीरवन्दिता ॥ ३० ॥

कामेश्वरी च रुद्राणां पूर्वसिंहासनस्थिता ।
 एतस्या एव विद्याया बीजद्वयमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥
 तदन्ते परमेशानि नित्यक्लिप्ते मदद्रवे ।
 एतस्या एव तार्तीयं रुद्राणां परमेश्वरि ॥ ३२ ॥
 पूजाध्यानादिकं देवि चैतन्यायाश्च पूर्ववत् ।
 त्रिकोणे तु विशेषोऽस्ति कथयामि तवानघे ॥ ३३ ॥
 अग्रकोणक्रमेणैव नित्यां क्लिप्तां मदद्रवाम् ।
 षडङ्गावरेणात्पश्चात्पूजयेत्सर्वसिद्धये ॥ ३४ ॥
 अननैव प्रकारेण पूर्वसिंहासनस्थिताम् ।
 त्रिपुरां भैरवीं देवीं पूजयेत्परमेश्वरीम् ॥ ३५ ॥

इति श्रीमन्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे पूर्वसिंहासनकथनं नाम षष्ठः पटलः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

एतामाराध्य देवेशि महात्रिपुरभैरवीम् ।
 पालकोऽभून्निश्चलोऽपि प्रेतत्वात्सुरवन्विते ॥ १ ॥
 योगनिद्राच्छलाद्देवि प्रेतत्वं तस्य निश्चलम् ।
 तद्ध्यानेन स्वयं शक्तिरभूत्कुवलयपेक्षणे ॥ २ ॥
 तामाराध्य महाविष्णुरघारेण मुखेन च ।
 त्रिपुरो निर्जितो देवि त्रैलोक्यमयंकारकः ॥ ३ ॥
 तदा सिंहासने प्रौढा दक्षिणे परमेश्वरि ।
 मन्त्रं तस्याः प्रवक्ष्यामि रिपुभारनिकृन्तनम् ॥ ४ ॥
 शिवचन्द्रो मादनान्तं पान्तं वह्निममन्वितम् ।
 शक्तिमित्रं बिन्दुनादकलाढ्यं चाग्मवं प्रिये ॥ ५ ॥
 संपत्प्रदाया भैरव्याः कामराजं तदेव हि ।
 सदाशिवस्य बीजं तु सिंहासनगतस्य च ॥ ६ ॥
 एषा विद्या महेशानि वर्णितुं केन शक्यते ।
 ध्यानमस्याः प्रवक्ष्यामि रिपुभारनिकृन्तनम् ॥ ७ ॥

चयत्सूर्यसहस्रामां चन्द्रचूडां त्रिलोचनाम् ।
 नानालंकारसुभगां सर्ववैरिनिकृन्तनीम् ॥ ८ ॥
 स्रवद्गुधिरमुण्डालिकलितां रक्तवाससम् ।
 त्रिशूलं डमरुं चैव खड्गं खेटकमेव च ॥ ९ ॥
 पिनाकं च शरान्देवि पाशाङ्कुशयुगं क्रमात् ।
 पुस्तकं चाक्षमालां च शिवसिंहासने स्थिताम् ॥ १० ॥
 एवं ध्यात्वा महेशानि पूजामण्डलमोरमेत् ।
 त्रिकोणं चैव वृत्तं च वृत्ताष्टदलनीरजम् ॥ ११ ॥
 घृत्तं भूमदनोपेतमेवा त्रिपुरयन्त्रिकां ।
 वामां ज्येष्ठां च रौद्रां च कार्त्ती च यालोचने ॥ १२ ॥
 कलाढ्यां च चलाढ्यां च यजेद्विकारिणीं प्रिये ।
 बलप्रमथिनीं चैव सर्वभूतान्तमावदेत् ॥ १३ ॥
 वृमनीं च तैथार्त्तिचा मनोन्मनीपदान्विताम् ।
 एवं पीठं समभ्यर्च्य ततः सिंहासनं यजेत् ॥ १४ ॥
 अधोरधिधारूपं तु महापापनिकृन्तनम् ।
 अधोरे धारुमयं देवि घोरे तु भुवनेश्वरीम् ॥ १५ ॥
 घोरघोरतरेभ्यश्च विलिख्य सुरवन्दिता ।
 सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो देव्या वीजयुगं लिखेत् ।
 नमस्तेऽस्तुपदं कुर्याद्भद्ररूपे हसौ लिखेत् ॥ १६ ॥
 त्रिंशद्भिश्च त्रिभिर्वर्णैर्विद्येयं कथिता प्रिये ।
 अनेन मनुना देवि यजेत्सिंहासनं बुधः ॥ १७ ॥
 आवाहनादिकं कुर्यात्क्रमार्चनमतः परम् ।
 आदावङ्गावृत्तिर्देवि द्विरावृत्त्याऽङ्गपूजनम् ॥ १८ ॥
 रत्यादित्रयमभ्यर्च्य तथाऽनङ्गादिका यजेत् ।
 माहस्यादियुगं संपूज्य वसुपद्मेण मातृकरः ॥ १९ ॥
 भुविभ्ये लोकपालाश्च सायुधान्परमेश्वरि ।
 द्वितीयसिंहासनगां पूजयेद्भुवनेश्वरीम् ॥ २० ॥
 इति श्रीभक्तान्तर्णवे नित्यातन्त्रे द्वितीयसिंहासने रुद्रभैरवोपननं नाम
 सप्तमः पटलः ॥ ७ ॥

१ घ. च विष्णुर्देवः । २ घ. 'मावरेत्' । ३ घ. 'लघदिने' । ४ घ. 'सुपण्डलादीनाम्' ।
 ५ घ. 'तथा वरुणा ग' । ६ घ. 'व' योक्त्वा अधोरे भु' । ७ घ. 'रे' स्थे चर्चं सर्वादिदेवदे । ८ घ.
 ८ घ. 'दिवास्त' ।

ईश्वर उवाच—

पश्चिमे भैरवी देवी पटुकूटा परमेश्वरी ।

यत्स्फूर्त्या स शिवो देवि सृष्टिसंहारणक्षमः ॥ १ ॥

ङाकिनीराकिनीपीजे लाकिनीकाकिनीयुगात् ।

चौजे आहृत्य देवेशि योजयेत्त्रैन्द्रसूर्ययोः ॥ २ ॥

आद्यमेकारसंयुक्तमन्यदीकारमण्डितम् ।

शक्रस्वरसमायुक्तं तार्तीयं बीजमालिखेत् ॥ ३ ॥

बिन्दुनादकलाक्रान्तं तृतीयं शैलसंभवे ।

एषा विद्या महेशानि रुद्रसिंहासने स्थिता ॥ ४ ॥

ध्यानमस्याः प्रवक्ष्यामि सर्वभूतनिकृन्तनम् ।

बालसूर्यप्रभां देवीं जपाकुसुमसंनिभाम् ॥ ५ ॥

मुण्डमालावलीरज्यां बालसूर्यसमांशुकाम् ।

सुवर्णकलशाकारपीनोन्नतैपयोधराम् ॥ ६ ॥

पाशाङ्कुशौ पुस्तकं च दधानां जपमालिकाम् ।

एवं ध्यात्वा यजेद्देवीं मानसैरुपचारकैः ॥ ७ ॥

द्विरावृत्त्या षडङ्गानि विधाय परमेश्वरि ।

यन्त्रमस्या वरारोहे त्रिकोणं तत्पुटं लिखेत् ॥ ८ ॥

गहिरद्वलं पद्मं राविपत्रं समालिखेत् ।

चतुरस्रं चतुर्द्वारमेवं मण्डलमालिखेत् ॥ ९ ॥

षडङ्गावरणं देवि पूर्ववत्पूजयेत्प्रिये ।

रत्नादित्रितयं देवि त्रिकोणे परिपूजयेत् ॥ १० ॥

ङाकिन्याद्यास्तु षट्कोणे वसुपत्रे ततः परम् ।

मातृचादियुगुलं ध्वजाद्विपत्रे ततः परम् ॥ ११ ॥

बालायाः पीठशक्तीस्तु वामाद्याः पूजयेत्प्रिये ।

चतुरस्रे लोकपालान्सायुधान्परमेश्वरि ॥ १२ ॥

एवं पूजाविधिं कुर्याद्भोगमोक्षफलदातये ।

अनेनैव विधानेन नित्याख्यां भैरवीं यजेत् ॥ १३ ॥

सर्वसौभाग्यदां नित्यां सर्वसाम्राज्यदायिनीम् ।

एतस्या एव विद्यायाः पद्मार्णवक्रमतः स्थितान् ॥ १४ ॥

विपरीतान्वद् ग्रौढे विद्येयं भोगमोक्षदा ।

नित्याद्या भैरवी देवि रिपुमारनिकुन्तनी ॥ १५ ॥

स्यासपूजादिकं सर्वमस्याः पूर्ववदाचरेत् ॥ १६ ॥

इति श्रीमज्जानाणवे नित्यातन्त्रे पश्चिमसिंहासनकथनं नामाष्टमः पटलः ॥ ८ ॥

अथ नवमः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

शृणु देवि महाविद्यां चिन्तितेष्टफलप्रदाम् ।

यस्या विज्ञानमात्रेण भुवनाधिपतिर्भवेत् ॥ १ ॥

हंसाद्यं वाग्मयं चाऽऽद्यं हसकान्ते सुरेश्वरि ।

भूबीजं भुवनेशानी द्वितीयं बीजमुद्धृतम् ॥ २ ॥

शिवचन्द्रो महेशानि शक्रस्वरविभूषितम् ।

चिन्दुनादकलाक्रान्तं तृतीयं बीजमुद्धृतम् ॥ ३ ॥

एषा विद्या महेशानि भुवनेश्वरभैरवी ।

मध्यबीजेन देवेशि पद्मदीर्घस्वरमेदिना ॥ ४ ॥

पद्मङ्गानि प्रविन्यस्य ध्यादेद्देवीं चतुर्भुजाम् ।

जपाकुसुमसंकाशां दाडिमीकुसुमप्रभाम् ॥ ५ ॥

चन्द्ररेखाजटाजूटां त्रिनेत्रां रक्तवाससम् ।

नानालंकारमुमगां पीनोद्वतथनस्तनीम् ॥ ६ ॥

पाशाङ्कुशचरामीतीर्धर्यन्तीं शिवां स्मरेत् ।

एवं ध्यात्वाऽर्चयेद्देवीं यन्त्रोद्धारं च पूर्ववत् ॥ ७ ॥

चेतन्यभैरवी देवी यन्त्रवत्परमेश्वरि ।

सिंहासनं समंयर्च्य परिवारार्चनं यजेत् ॥ ८ ॥

पद्मङ्गावरणं देवि पूर्ववत्परिपूजयेत् ।

रत्याद्याः पूजयेद्देवि त्रिकोणे तदनन्तरम् ॥ ९ ॥

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च पूज्यास्तत्रैव सुन्दरि ।

डाकिन्याद्यास्तथा पूज्या वसुधध्रे ततः परम् ॥ १० ॥

अनङ्गकुसुमाद्याश्च बाह्याद्यादियुगलं ततः ।
 भूचिम्बे लोकपालांश्च बटुकाद्यांश्च पूजयेत् ॥ ११ ॥
 योगिनीनां चतुःपष्टिं पूजयेत्सुरवन्दिता ।
 सदाशिवसखा यस्मात्कुबेरः परमेश्वरि ॥ १२ ॥
 येनैवं प्रार्थिता देवी राजराजस्ततो भवेत् ।
 तेनैव प्रार्थिता विद्या गौरी गौरफलप्रदा ॥ १३ ॥
 अन्नपूर्णेश्वरी नाम सर्वसंपत्प्रदा सताम् ।
 अनया विद्यया देवि कुबेरो धननायकः ॥ १४ ॥
 लोकपालेषु सर्वेषु धनरत्नादिपूर्णता ।
 तथाऽन्नपूर्णता तस्मिन्नुत्थिराऽस्याः प्रसादतः ॥ १५ ॥
 अन्नपूर्णा महादेवि साक्षात्कामदुघाऽग्निजे ।
 मन्त्रमस्याः प्रवक्ष्यामि सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ १६ ॥
 तारं च भुवनेशानीं श्रीबीजं कामराजकम् ।
 हृदन्ते भगवत्यर्णां माहेश्वरि पदं लिखेत् ॥ १७ ॥
 अन्नपूर्णेश्वरिजाया च विद्येयं विंशदक्षरी ।
 अनया सदृशी विद्या सिद्धिदा नास्ति भूतले ॥ १८ ॥
 भुवनेशा महेशानि पद्मदीर्घस्वरभिन्नया ।
 पङ्क्त्यानि महेशानि च्छन्दोन्यासावनन्तरम् ॥ १९ ॥
 अपिर्ब्रह्माऽस्य मन्त्रस्य पङ्क्तिश्छन्दो धरानने ।
 अन्नपूर्णेश्वरी देवि देवता परिकीर्तिता ॥ २० ॥
 बीजं च भुवनेशानि श्रीबीजं शक्तिरुच्यते ।
 कीलकं कामराजं स्यात्पङ्क्त्यानन्तरं ततः ॥ २१ ॥
 * एकमेकं पुनश्चैकं पुनरेकं द्वयं चतुः ।
 चतुश्चतुस्तथा द्वाभ्यां पदान्येतानि पार्वति ॥ २२ ॥
 पदानि नव देवेशि नव द्वारेषु विन्यसेत् ।
 मूर्धादिगुदपर्यन्तं पुनस्तेषु धरानने ॥ २३ ॥
 गुदादिब्रह्मरन्धान्तं पदानां नवकं न्यसेत् ।
 ब्रह्मरन्धास्यहृदयमूलाधारेऽप्यनुकृमात् ॥ २४ ॥

* अयं श्लोकः प. पुस्तके नास्ति ।

चतुर्धाजानि विन्यस्य स्वरेष्वन्यान्प्रविन्यसेत् ।
 गोलकं च ततो देवि विन्यस्य विधिवत्प्रिये ॥ २५ ॥
 प्राणायामं प्रकुर्वीत पूजामण्डलमालिखेत् ।
 त्रिकोणं च चतुःपत्रं वसुपत्रं ततः परम् ॥ २६ ॥
 कलापत्रं च भूचिह्नं चतुर्द्वारं समालिखेत् ।
 सिंहासनस्य परितः पीठदेवीः समर्चयेत् ॥ २७ ॥
 सिंहासने दक्षिणे तु कथिताः पीठनायकाः ।
 ता एव पूजयेत्पीठे वामाद्याः परमेश्वरि ॥ २८ ॥
 जया च विजया चैव अजिता चापरजिता ।
 नित्या विलासिनी दोग्ध्री अथोरा मङ्गलात्मिका ॥ २९ ॥
 नयमी परमेशानि सिंहासनसमीपिणाः ।
 समावाह्य यजेद्देवीं ध्यानं कुर्वन्समाहितः ॥ ३० ॥
 तप्तकाञ्चनवर्णानां बालेन्दुकृतशेखराय ।
 नवरत्नप्रभादीप्तमुकुटां कुङ्कुमाकणाय ॥ ३१ ॥
 चित्रवक्त्रपरीधानां मदिराक्षीं त्रिलोचनाम् ।
 सुवर्णकलशकारपीनोन्नतघनस्तनीम् ॥ ३२ ॥
 गोक्षीरघामधवलं पञ्चवक्त्रं त्रिलोचनाम् ।
 प्रसन्नवदनं शान्तं नीलकण्ठविराजिताम् ॥ ३३ ॥
 कर्पदिनं स्फुरत्सर्पमूषणं कुन्दसंनिभम् ।
 नृत्यन्तमतिसंहृष्टं हृष्ट्वाऽऽनन्दमयीं पराम् ॥ ३४ ॥
 सानन्दभुङ्गुल्लोलाक्षीं मेखलाढ्यनितम्बिनीम् ।
 अन्नदानरतां नित्यां भूमिश्रीभ्यामलंकृताम् ॥ ३५ ॥
 एवं ध्यात्वा यजेद्देवि पटङ्गावरणं यजेत् ।
 अग्नीशामुरवायश्चमय्ये दिक्ष्वङ्गपूजनम् ॥ ३६ ॥
 अथ चक्षुषे भ्रूशानि त्रिकोणस्य च पूजनम् ।
 तत्र प्रासादबीजं च हृच्छिवाय ततः परम् ॥ ३७ ॥
 समाक्षरी महाविद्या त्वनया देवि पूजयेत् ।
 नृत्यन्तमीश्वरं देवि त्रिकोणाय सुरेश्वरि ॥ ३८ ॥
 उन्नमः पद्मामाप्स्य ततो भगवते पदम् ।
 ततो वराहरूपाय भूर्भुवःस्वःपतिं तथैव ॥ ३९ ॥

डेन्तं च मूपतिं च त्वं मे देहीति च दापय ।
 वह्निजायान्वितो मन्त्रो ब्राह्मस्य वरानने ॥ ४० ॥
 अनया विद्यया देवि वामकोणे प्रपूजयेत् ।
 उन्नतमःपदमामाप्य डेन्तं नारायणं लिखेत् ॥ ४१ ॥
 नारायणं दक्षकोणे क्रमेण परिपूजयेत् ।
 वामदक्षिणयोः पूज्ये मूर्ध्निषौ परमेश्वरि ॥ ४२ ॥
 एकेन मनुना देवि कथयामि तवानघे ।
 (उन्नतो हि पदं चान्नं मे देह्यन्नाधिपान्तके ॥ ४३ ॥)
 तैयमसान्नं संलिख्य प्रदापय ततः परम् ।
 वह्निजायान्वितो मन्त्रः संपुटीकृत्य योजयेत् ॥ ४४ ॥
 ग्लौमात्मकेन रमया वामदक्षिणयोः क्रमात् ।
 ततश्चतुर्दले पूज्या पश्चिमादिक्रमेण तु ॥ ४५ ॥
 तारेण परविद्यां च भुवनेशीं तदात्मना ।
 कमलां रमया मन्त्रे कामेन सुमगां यजेत् ॥ ४६ ॥
 यमुपत्रे महेशानि ब्राह्मयाद्याः पश्चिमादितः ।
 षोडशारे परेशानि चन्द्रमण्डलरूपिणीः ॥ ४७ ॥
 कलाः षोडश संपूज्याः पश्चिमादिक्रमेण हि ।
 अमृता मानसी पुष्टिस्तुष्टिः प्रीती रतिस्तथा ॥ ४८ ॥
 श्रीश्च ह्रीश्च स्वधा रात्रिर्ज्योत्स्नां हेमवती तथा ।
 छाया च पूर्णिमा नित्या अमावास्या च षोडशी ॥ ४९ ॥
 शेषवर्णैः प्रपूज्यास्तु अन्नपूर्णान्तशब्दकाः ।
 चतुरस्रे लोकपालान्क्रमेण परिपूजयेत् ॥ ५० ॥
 ईत्युत्तरपतेः सम्यक्पूजितान्नसुवर्णदा ।
 स्वशक्त्या या करोत्येव राजराजं धनाधिपम् ॥ ५१ ॥
 सिद्धिप्रदा सिद्धिविद्या ममाप्यन्नप्रदा मिये ।
 भुवनेश्वरमैरव्या भेदान्तरमथोच्यते ॥ ५२ ॥
 सहाद्या सैव देवेशि तदा सा सकलेश्वरी ।
 ध्यानपूजादिकं सर्वमेतस्या एव पार्वति ॥ ५३ ॥

१ क. 'वे । अघं महिपदे । २ क. स. तयेम' । ३ क. 'स पूज' । ४ स. पूजां ५ ।
 ५ क. 'न पु' । ६ स. गुया । ७ स. 'रत्ना हेमाव' । ८ क. 'र्षास्तु शब्दितः । ९ । १ क.
 इत्येवं पूजयेत्सम्यक्' ।

उत्तरस्यां वरारोहे सिंहासनमिदं दिशि ।
 संपत्प्रदा भैरवी च विद्धि कौलेशभैरवी ॥ ५४ ॥
 हसराद्या भैरवी सा त्रिषु बीजेषु पार्वति ।
 इयं तु सहराद्या स्यात्पूजाध्यानादिकं तथा ॥ ५५ ॥
 एतस्या एष विद्याया आद्यन्ते रेफवर्जिते ।
 तदेयं परमेशानि नाम्ना सकलभैरवी ॥ ५६ ॥
 संपत्प्रदा भैरवी च ध्यानपूजादिकं प्रिये ।
 पञ्चसिंहासनमयी महात्रिपुरभैरवी ॥ ५७ ॥
 चतुराम्नायविद्याभिर्मान्यं सिंहासनं प्रिये ।
 हस्त्रीमात्मकमुच्चार्य सहीमात्मकमद्रिजे ॥ ५८ ॥
 शक्तिः सकलह्रीमन्ते चतुर्वीजमुदाहृतम् ।
 श्रीबीजं कुरु तार्त्तापं नित्यां वेदाक्षरी भवेत् ॥ ५९ ॥
 उन्नमनी नाम विद्येयं भोगमोक्षफलप्रदा ।
 पूर्वाम्नाये महाविद्या दक्षिणाम्नाय उच्यते ॥ ६० ॥
 चागमं बीजमुच्चार्य क्लिप्ते कामस्य बीजकम् ।
 मदद्भवे कुले हस्त्री विद्येयं भोगिनी प्रिये ॥ ६१ ॥
 दक्षिणाम्नायविद्येयं पश्चिमाम्नाय उच्यते ।
 चागमं च परा श्रीं हसखफेमिति प्रिये ॥ ६२ ॥
 हस्त्रीमन्तास्ततो देवि पञ्चैते प्रणवाः स्मृताः ।
 भगवत्पद्म आलिरुष पृथक्पदमथेश्वरि ॥ ६३ ॥
 चतुर्थं प्रणवं चैव हसखफेमिति प्रिये ।
 कुब्जिके चैव हस्त्रां च हस्त्रां ततः परम् ॥ ६४ ॥
 अघोरे चैव घोरे च त्वघोरमुखि चाऽऽलिखेत् ।
 हस्त्रां हस्त्रां किण्विद्वद्वं विच्चे द्वात्रिंशदक्षरी ॥ ६५ ॥
 पूर्वोक्तैः प्रणवैर्देवि संपुटीकृत्य संस्मरेत् ।
 कुब्जिकेयं महाविद्या पश्चिमाम्नायदेवता ॥ ६६ ॥
 स्फेमात्मकमुच्चार्य महाचण्डपदं लिखेत् ।
 योगेश्वरीपदं पञ्चाद्विद्येयं कालिका प्रिये ॥ ६७ ॥

१ घ. 'रवी च' । २ क. 'च विद्धि कौ' । ३ ख. 'किः कलाभ्यामन्ते च तुर्य बी' ।
 ४ घ. 'विदा' । ५ क. 'त' । कर्मिणी दामनि' । ६ घ. 'यमुज' । ७ क. 'च सहस्र' ।
 ८ घ. 'हस्त्रां च त' । ९ घ. 'त' । च्छां च च्छां च कि' ।

उत्तरोन्नायविद्येयं नाम्ना कालीति विश्रुता ।

एतांभिः परमेशानि पूज्यं सिंहासनं सदा ॥ ६८ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे सिंहासनविद्याविधानं नाम नवमः पटलः ॥ ९ ॥

अथ दशमः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

त्रिपुरा द्विविधा देव भवता प्रकटी कृता ।

त्रिविधेति यदुक्तं तत्प्रकटी कुरु शंकर ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच—

परं ब्रह्मस्वरूपं यन्नादबिन्दुत्रयात्मकम् ।

शिवशक्तिमयं तच्च कथयामि तवानघे ॥ २ ॥

व्याप्य तिष्ठति विश्वं सा शिवं च परमेश्वरि ।

पूर्वं गुणैस्तु कथिता शिवशक्त्यात्मकं शृणु ॥ ३ ॥

हकाराविसकारान्ता मातुका शक्तिरव्यया ।

हकारः परमेशानि केवलं शिव उच्यते ॥ ४ ॥

आद्यन्ताक्षरभावेन तदाऽहं सकलात्मकः ।

यदुच्यते मातृकौर्णैस्तत्सर्वमहमीश्वरि ॥ ५ ॥

हकारः परमेशानि शून्यरूपी सदाऽव्ययः ।

सकारः शक्तिरूपत्वात्परावाची विसर्गवान् ॥ ६ ॥

उत्पत्तेः कारणं यस्माच्छक्तिरित्यभिधीयते ।

आत्मानं दर्शयेद्योगः सोऽहंशब्देन सुन्दरि ॥ ७ ॥

बिन्दुत्रयसमायोगान्महात्रिपुरसुन्दरी ।

नादरूपेण सा देवी हकारार्थस्वरूपिणी ॥ ८ ॥

हकारः परमेशानि शिवरूपी यतस्तदा ।

तत्स्यार्धाङ्गं महाशक्तिर्हकारार्थस्वरूपिणी ॥ ९ ॥

अत एव महाविद्या महात्रिपुरसुन्दरी ।

नित्येति कथ्यते देवि चित्कला परमेश्वरी ॥ १० ॥

श्रीगुरोः कृपया मत्ने संप्रदायकुलान्वितः ।
 प्रातरुत्थाय पेवेशि गुरुं नत्वा स्वनाममिः ॥ ११ ॥
 संध्यास्नानादिकं देवि विधाय मनुवित्तमः ।
 सर्वशृङ्गारवेपाढ्यः कर्पूरघुसृणादिभिः ॥ १२ ॥
 महीर्हेश्वन्दनाद्यैश्च दीप्ताङ्गः कुङ्कुमारुणः ।
 नवरत्नविभूषोऽप्यो रक्ताम्बरविराजितः ॥ १३ ॥
 ताम्बूलरागवदनो मदिरानन्दमानसः ।
 यागमन्दिरमागत्य लाक्षाचित्रविचित्रितम् ॥ १४ ॥
 अनेकधूपबहलं पुष्पप्रकरपूरितम् ।
 गोमयेन च संलितं चारुपुष्पवितानितम् ॥ १५ ॥
 मनोहरे सुदुःश्लक्ष्ण आसने उपविश्य तु ।
 मन्त्रोद्धारं प्रकुर्वीत सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ १६ ॥
 आद्ये वाग्मवमुच्चार्य कामराजे द्वितीयकम् ।
 कुमार्यास्तु तृतीयं तु त्रिपुरा परमेश्वरि ॥ १७ ॥
 करशुद्धिकरी विद्या प्रथमा परमेश्वरि ।
 कुमारी तु द्वितीया स्यात्त्रिपुरेशी महेश्वरि ॥ १८ ॥
 त्रिपुरेद्यादिमं त्यक्त्वा भुवनेर्शीं परिक्षिपेत् ।
 अनयाऽऽत्मासनं दद्यात्त्रिपुरेद्या पङ्कजकम् ॥ १९ ॥
 त्रिपुरेशी महेशानि त्रियीजा हस्थिता यदा ।
 चक्रासनगतां देवि विद्धि त्रिपुरवासिनीम् ॥ २० ॥
 त्रिपुरेशी महेशानि वाग्मवे कामराजके ।
 शिवचन्द्रसमायुक्ता तार्तीये शिवरूपिणी ॥ २१ ॥
 सर्वमन्त्रासनगता त्रिपुरा श्रीरियं प्रिये ।
 आत्मासनगतायास्तु हित्वा तार्तीयमज्जिजे ॥ २२ ॥
 बलेर्मात्मकमारोप्य साध्यसिद्धासनस्थिता ।
 (त्रिपुरामालिनी भोक्ता सिद्धारूपां त्रिपुरां शृणु ॥ २३ ॥

* एतस्याग्रे क. ग. पुस्तकयोः 'श्री श्रीं च तृतीयं तु त्रिपुरा परमेश्वरि' इतीदमर्थं दृश्यते ।
 † पञ्चविंशतितमो ग्रन्थः अ. पुस्तकस्थः ।

१ ख. 'क्षम्यमशेषम लिप्ता' । २ ख. 'मदना' । ३ ख. 'पूजित' । ४ क. 'मादक' ।
 ५ ख. 'त्रिपुरा मालिनीयं तु भाषा लक्ष्मी परा लघः । देवि त्रिपुरासेद्धं कथिता परमेश्वरि ।'
 इति पाठान्तरम् ।

मुवनेशी श्रिया युक्ता कुमारी च तथोत्तमा ।
 मूर्तिविद्या समुद्दिष्टा माया लक्ष्मीः पुरःस्थिता ॥ २४ ॥
 अनया विद्यया देवि यजेन्निपुरसिद्धिकाम् ।)
 * मायालक्ष्म्योस्तु बीजे द्वे शक्तिबीजं तृतीयकम् ॥ २५ ॥
 त्रिपुराद्या व्यम्बिकेयमष्टमी परिकीर्तिता ।
 संपत्प्रदा भैरवी या तस्यास्तार्तीयबीजके ॥ २६ ॥
 बिन्दुं हित्वा तत्र सगं निक्षिपेत्सुरसुन्दरि ।
 अनयाऽऽवाहनं देवि कारयेत्सुरवन्दिते ॥ २७ ॥
 मूर्तिविद्या समुद्दिष्टा माया लक्ष्मीः परा स्थिता ।
 अनया विद्यया देवि यजेन्निपुरसिद्धिदा[म्] ॥ २८ ॥
 सिद्धाम्बा वाहिनीमूर्तिविद्या च सुरसुन्दरि ।
 मूलविद्यां शृणु मीढे सकलागमसेविताम् ॥ २९ ॥
 सर्वदर्शनवन्द्यां च चित्कलामव्ययां प्रिये ।
 भूमिश्चन्द्रः शिवो माया शक्तिः कृष्णाध्वमादनौ ॥ ३० ॥
 अर्धचन्द्रश्च बिन्दुश्च नवार्णो मेरुरुच्यते ।
 महात्रिपुरसुन्दर्या मन्त्रा मेरुसमुद्भवाः ॥ ३१ ॥
 लकारात्पृथिवी देवि सशैलवनकानना ।
 पञ्चाशत्पीठसंपन्ना सर्वतीर्थमयी परा ॥ ३२ ॥
 सर्वगङ्गायामयी सर्वक्षेत्रस्थानमयी शिवे ।
 सकाराच्चन्द्रतारादिग्रहराशिस्वरूपिणी ॥ ३३ ॥
 हकाराच्छिवसंवादव्योममण्डलसंस्थिता ।
 ईकाराद्विश्वकर्त्रीयं माया तुर्यात्मिका प्रिये ॥ ३४ ॥
 एकाराद्वैष्णवी शक्तिर्विश्वपालनतत्परा ।
 रकारात्तेजसा युक्ता परं ज्योतिःस्वरूपिणी ॥ ३५ ॥
 ककारात्कामदा कामरूपिणी स्फुरदव्यया ।
 अर्धचन्द्रेण देवेशि विश्वयोनिरितीरिता ॥ ३६ ॥
 बिन्दुना शिवरूपेण शून्यरूपेण साक्षिणी ।
 अनया सह सर्वत्र व्योम्निनिश्चलताऽऽत्मना ॥ ३७ ॥

* अर्थः श्लोकः सः पुस्तके नास्ति ।

१ क. 'दाम्बां वा' । २ क. 'विद्यां च शृणु' । ३ क. मन्त्रो मे' । ४ क. 'द्वयाः ।
 ल' । ५ स. व्याप्य नि' ।

एवं परब्रह्मरूपा मेरुणाऽनेन सुव्रते ।
 एमिनवात्मकैर्वर्णैर्जायते त्रिपुरामनुः ॥ ३८ ॥
 अन्यथा नैव निष्पत्तिर्नास्ति श्रीत्रिपुरामनी ।
 श्रीचक्रमपि देवेशि मेरुरूपं न संशयः ॥ ३९ ॥
 लकारः पृथिवीबीजं तेन भूविम्बमुच्यते ।
 सकारश्चन्द्रमा भद्रे कलापोऽदशकात्मकः ॥ ४० ॥
 तस्मात्पोऽदशपत्रं तु हकारः शिव उच्यते ।
 अष्टमूर्तिः सदा भद्रे तस्माद्भुसुदलं भवेत् ॥ ४१ ॥
 ईंकारस्तु महामाया भुवनानि चतुर्दश ।
 पालयन्ती परा तस्माच्छक्रकोणं मधेत्प्रिये ॥ ४२ ॥
 शक्तिरैकादशस्थाने स्थित्वा सूते जगद्वयम् ।
 विश्वयोनिरिति ख्याता सा विष्णुर्दशरूपकम् ॥ ४३ ॥
 रकारात्परमेशानि चक्रं व्याप्य विजृम्भते ।
 दशकोणकरी तस्माद्रकारो ज्योतिर्ययः ॥ ४४ ॥
 कलादशान्वितो वह्निर्दशकोणप्रकारकः ।
 ककारान्मदनो देवि शिवश्चाटस्वरूपकः ॥ ४५ ॥
 योनिवदं तदा चंके वसुपोन्यङ्कितं भवेत् ।
 अर्धमात्रा गुणान्सूते नादरूपा यतस्ततः ॥ ४६ ॥
 त्रिकोणरूपा योनिस्तु बिन्दुना चैन्दवं भवेत् ।
 कामेश्वरस्वरूपं तु विश्वाकारस्वरूपकम् ॥ ४७ ॥
 श्रीचक्रं तु धरारोहे श्रीविद्यावर्णसंभवम् ।
 तत्र ब्राह्मण आसीनश्चक्रराजं समालिखेत् ॥ ४८ ॥
 भूपदेशे समे धर्ये सिन्दूररजसाऽथ वा ।
 कुङ्कुमस्य रजोमिस्तु भूमौ चक्रं समालिखेत् ॥ ४९ ॥
 ऋजुरेवं निर्धरय्यं संधिमेदसमं ऋजु ।
 अथ वा हेमरीप्याभ्यां ताम्रेण बहुधातुभिः ॥ ५० ॥
 पट्टं विरच्य श्रीसण्ढरक्तचन्दनसंभवे ।
 पट्टे संस्थाप्य विलिखेत्लेखन्या हर्म्या प्रिये ॥ ५१ ॥

१ म. 'वा धैव' । २ म. 'स्तु तदा मा' । ३ क. ग. 'रिव दश' । ४ ख. म. 'एक' ।
 ५ म. 'श्री तस्मादशकात्मकोति' । ६ क. 'प्रवर्तकः' । ७ क. 'धिव चाट' । ८ क. 'कम्' । ९ ख.
 'निरास्य त इति पाठान्तरम्' । १० ख. चक्रं त इति पाठान्तरम् । ११ क. ग. 'मन्त्रारवा रो' ।

रोचनाकुङ्कुमाभ्यां तु कस्तूरीचन्दनेन्दुभिः ।
 ईशानादग्निपर्यन्तमृजुरेखां समालिखेत् ॥ ५२ ॥
 ईशादग्नेस्तदग्राभ्यां रेखे आकृष्य देशिकः ।
 एकीकृत्य च वारुण्यां शक्तिरेखा परा प्रिये ॥ ५३ ॥
 त्रिकोणाकाररूपेयं तस्या उपरि संलिखेत् ।
 त्रिकोणाकाररूपं तु शक्तिद्वयमुदाहृतम् ॥ ५४ ॥
 पूर्वशक्त्यग्रमागे तु मानयद्विबदालिखेत् ।
 रेखां तु परमेशानि वायुराक्षसकोणगाम् ॥ ५५ ॥
 संधिभेदक्रमेणैव तयोः शक्तयोस्ततः परम् ।
 रेखे आकृष्य कोणाभ्यां तदग्रात्पूर्वगे कुरु ॥ ५६ ॥
 वह्निमण्डलमेतत्तु पूर्वाग्रं वीरवन्दिते ।
 चक्रत्रयमभूत्तत्र ततः शृणु वरानने ॥ ५७ ॥
 पूर्वशक्तीशवह्निभ्यां कोणाभ्यां सुखवन्दिते ।
 पूर्वरेखां तु विस्तार्य तथा पश्चिमवह्नितः ॥ ५८ ॥
 वायुराक्षसकोणाभ्यां रेखां पश्चिमगां तथा ।
 विस्तार्य योजयेद्देवि संधिभेदक्रमेण तु ॥ ५९ ॥
 योन्यग्रगां पूर्वदेशे दक्षिणोत्तरतः क्रमात् ।
 तथा रेखे वह्निसंस्थे पश्चिमस्यां दिशि क्रमात् ॥ ६० ॥
 कोणाग्राभ्यां योजयित्वा दशकोणं तथा भवेत् ।
 तथैव देवदेवेशि द्वितीयं दशकोणकम् ॥ ६१ ॥
 ईशानवह्निगे रेखे पूर्वयोन्यग्रयोः क्रमात् ।
 विस्तार्य योजयेत्पश्चात्पश्चिमायां दिशि क्रमात् ॥ ६२ ॥
 वायुराक्षसकोणाग्रे रेखे विस्तार्य सुन्दरि ।
 पश्चिमाग्रे तथा देवि योजयेदिन्द्रदिग्गते ॥ ६३ ॥
 एकत्र पूर्वकोणाग्रचुम्बिनी तु मनोहरा ।
 योजयेद्देवदेवेशि यथा पङ्क्त्यस्रकं भवेत् ॥ ६४ ॥
 दक्षकोणस्य देवेशि त्यक्त्वा कोणचतुष्टयम् ।
 देशकोणान्तरे देवि मध्ये रेखे प्रकाशयेत् ॥ ६५ ॥

द्वे वक्षिणे विभागे तु तथा चोत्तरभागके ।
 पट्कोणस्य ततो देवि संधिमेदक्रमेण तु ॥ ६६ ॥
 योनिं वह्निं च संयोज्य शकारं जायते सदा ।
 कक्षामध्यगता रेखा ऋजुरूपास्तु योजयेत् ॥ ६७ ॥
 ऋज्वाकृति यथा देवि जायतेऽतिमनोहरम् ।
 संमुखं पञ्चशक्त्यग्रं प्राग्वक्त्रं चतुरग्निकम् ॥ ६८ ॥
 बिन्दुत्रिकोणे वस्वारचक्रमेतद्द्वारानने ।
 चक्रमध्यं तु जानीहि दशारयुगुलं तथा ॥ ६९ ॥
 शक्रयोन्यद्धितं देवि बाह्यमध्यगतं भवेत् ।
 एतच्चक्रं महेशानि सर्वसौमान्यवर्धनम् ॥ ७० ॥
 सर्वसाम्राज्यदं देवि सर्वौपद्रवनाशनम् ।
 अनेकैरत्नमाणिक्पमुषर्णपरिपूरकम् ॥ ७१ ॥
 महामोक्षप्रदं देवि वाग्विलासकरं महत् ।
 एतद्बाह्ये महेशानि घृतं पूर्णेन्दुसंनिभम् ॥ ७२ ॥
 तद्युक्तं कुरु मीनाक्षि वसुपत्रं मनोहरम् ।
 ततः षोडशपत्रं तु विलिखेत्सुरवन्दिते ॥ ७३ ॥
 तद्बाह्ये देवदेवेशि त्रिवृत्तं मातृकान्वितम् ।
 चतुरस्रं चतुर्द्वारसहितं परमेश्वरि ॥ ७४ ॥
 चतुःपट्टिपुताः कौट्यो योगिनीनां भौजसाम् ।
 चक्रेऽस्मिन्संनिविष्टास्ताः साधकं मानयन्ति हि ॥ ७५ ॥
 चतुरस्रं मातृकार्णैर्मण्डितं सिद्धिहेतवे ।
 मुक्तामाणिक्पबद्धितं समस्थलविराजितम् ॥ ७६ ॥
 त्रैलोक्यमोहनं नाम कल्पवृक्षफलप्रदम् ।
 षोडशारं चन्द्रबिम्बरूपं तु सकलालयम् ॥ ७७ ॥
 सर्वाशापूरकं मन्त्रे स्रवत्पीयूषवर्धनम् ।
 अष्टपत्रं महेशानि जपाकुसुमसंनिभम् ॥ ७८ ॥
 सर्वसंक्षोभणं नाम सर्वकामप्रपूरकम् ।
 एतच्चक्रं महेशानि सृष्टिचक्रं सुखप्रदम् ॥ ७९ ॥

१ ख. 'ने' । मध्यस्थं तु । २ ख. सर्वापद्रवना । ३ ख. 'वदयमा' । ४ ख. मद्यप्रने ।
 ५ ख. 'मिष्टामणिरेवास्ताः' । ६ ख. 'वर्धितम्' ।

पूर्वाम्नायाधिदेव्या तु मण्डितं सर्वसिद्धिदम् ।
 चतुर्दशारं देवेशि दाढिभीकुसुमप्रमम् ॥ ८० ॥
 अनन्तफलदं भद्रे सर्वसौभाग्यसंप्रदम् ।
 दशारं तप्तहेमामं सिन्दूरसवृक्षं प्रिये ॥ ८१ ॥
 सर्वार्थसाधकं चक्रं मनश्चिन्तितदं सदा ।
 द्वितीयमपि पङ्कचस्रं जपाकुसुमसंनिभम् ॥ ८२ ॥
 सर्वरक्षाकरं चक्रं महाज्ञानमयं शिवे ।
 एतच्चयं महेशानि स्थितिचक्रं सुखप्रदम् ॥ ८३ ॥
 दक्षिणाग्रायपूज्यं तु यथेष्टितफलप्रदम् ।
 अटकोणं वरारोहे बालार्ककिरणारुणम् ॥ ८४ ॥
 पञ्चरागसमप्रख्यं सर्वरोगहरं सदा ।
 उद्यत्सूर्यसहस्रामं चन्द्रककुसुमप्रमम् ॥ ८५ ॥
 सर्वसिद्धिप्रदं चक्रं सकलालयमीश्वरि ।
 त्रिकोणं सर्वसंभूतिकारणं भूतिदं सदा ॥ ८६ ॥
 बिन्दुचक्रं वरारोहे सर्वानन्दमयं परम् ।
 सदाशिवमयं चक्रनायकं परमेश्वरि ॥ ८७ ॥
 एतच्चक्रं तु संहाररूपं ब्रह्ममयं सदा ।
 पश्चिमाग्रायसंसेव्यं त्रयमुत्तरसेवितम् ॥ ८८ ॥
 अस्मिंश्चक्रे षडध्वानो वर्तन्ते वीरवन्दिताः ।
 चक्रपत्रेषु देवेशि षडाध्वा तु निगद्यते ॥ ८९ ॥
 चक्रत्रिसंधिमागेषु भुवनाध्वा व्यवस्थिताः ।
 वर्णाध्वा मातृकारूपी कथयामि तवानघे ॥ ९० ॥
 वर्णाष्टकं मातृकाया दिक्षु सिद्धं यतः क्रमात् ।
 पार्थिवं तन्मयं विद्धि षोडशारं कलात्मकम् ॥ ९१ ॥
 अष्टपत्रं कादिवर्णैः क्षान्तैर्दिक्षु विदिक्षु च ।
 कादिष्टान्ताः शक्रवर्णाः शक्रकोणेषु संस्थिताः ॥ ९२ ॥
 णकारादिमकारान्ता दशवर्णा दशारके ।
 मकारादिशकारान्ता द्वितीयेऽपि दशारके ॥ ९३ ॥
 वर्णाष्टकं चाष्टकोणे त्रिकोणे कथयामि ते ।
 अकथादित्रिकोणान्तं हृक्ष्युग्मं तु मध्यगम् ॥ ९४ ॥

वर्णाध्वा कथितो देवि मानृकापीठरूपकः ।
 षट्त्रिंशत्तत्त्वमरितं चक्रं मूलानुसारतः ॥ ९५ ॥
 तत्त्वाध्वा कथितो देवि तत्त्वरूपो वरानने ।
 पञ्चसिंहासनोन्नद्धक*ठाध्वा चक्रशासनात् ॥ ९६ ॥
 सवाठा भैरवीयुक्ता महात्रिपुरमुन्दरी ।
 त्रिपुरा त्र्यम्बिकान्ताद्या चक्रं प्राप्य विजृम्भते ॥ ९७ ॥
 मन्त्राध्वाऽयं समाख्यातो निश्चयेन सदाऽनये ।
 + एवं षडध्वविमलं श्रीचक्रं परिचिन्तयेत् ॥ ९८ ॥
 उत्तराशामुखो देवि यदा चक्रं समुद्धरेत् ।
 उत्तराशा तदा देवि पूर्वाशैव निगद्यते ॥ ९९ ॥
 ईशानकोणं देवेशि तदाऽऽग्नेयं न संशयः ।
 पश्चिमादिदुःखो मन्त्री यदा चक्रं समुद्धरेत् ॥ १०० ॥
 पश्चिमाशा तदा ज्ञेया पूर्वाशैव न संशयः ।
 वायुकोणं तदाग्नेयमेशानं राक्षसं भवेत् ॥ १०१ ॥
 दक्षिणामिमुखो मन्त्री यदा चक्रं समुद्धरेत् ।
 पूर्वाशैव तदा सा दिग्दक्षःकोणं तु बह्निवत् ॥ १०२ ॥
 एतच्चक्रं मेरुरूपं श्रीविद्यार्णः समुद्धृतम् ।
 सर्वांगममयं देवि कथितं धीरवन्दिते ॥ १०३ ॥
 इति श्रीमन्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे दशमः पटलः ॥ १० ॥

अथैकादशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

एभिर्वर्णैस्तु देवेशि त्रिपुरा कथ्यतेऽधुना ।
 नवाक्षरी महामेरुरयं ब्रह्माण्डमोलकः ॥ १ ॥
 चतुरस्रं च कोदण्डं त्रिकोणं तत्पुटं मुखम् ।
 निरालम्बं तवाऽऽख्यातमेतद्ब्रह्माण्डमण्डलम् ॥ २ ॥

* स. पुस्तके निवृत्तिः, प्रतिष्ठा, विद्या, शान्तिः, शान्त्यतीता, एतत्तत्त्वमयः । + य. पुस्तके—क्रमशःपञ्चमम्—कथाध्वा, तत्त्वाध्वा, भुवनाध्वा, वर्णाध्वा, पदाध्वा, मन्त्राध्वेति । इयं यथापथं स्थानविधानानुगुणः क्रमो द्रष्टव्यः ।

लकारश्चतुरस्रं स्यात्पृथ्वीबीजंतया प्रिये ।
 अर्धमात्रा तु कोदण्डं स्रवत्पीयूषवर्षिणी ॥ ३ ॥
 त्रिकोणरूपी वह्निः स्यात्त्रिकोणत्वात्परा शिवा ।
 एकारश्च रकारश्च ईकारश्च त्रयं भवेत् ॥ ४ ॥
 मायाविकाररूपेण पट्टकोणाश्रयरूपिणी ।
 हकारो व्योमरूपत्वाद्दिन्दुश्च सुखमण्डले ॥ ५ ॥
 ईच्छारूपेण कामस्तु सर्वत्र परमेश्वरि ।
 तस्मान्मादुनमाख्यातमेतद्वै मेरुमण्डलम् ॥ ६ ॥
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि बीजं कामेश्वरीमतम् ।
 सकला भुवनेशानि कामेशीबीजमुत्तमम् ॥ ७ ॥
 अनेन सकला विद्याः कथयामि विशेषतः ।
 शक्त्यैर्णस्तुर्यवर्णोऽयं कलमध्ये सुलोचने ॥ ८ ॥
 धाम्मवं पञ्चवर्णं तु कामराजमथोच्यते ।
 मादुनं शिष्यचन्द्राद्यं शिवान्तं भीनलोचने ॥ ९ ॥
 कामराजमिदं भग्नं पञ्चवर्णं सर्वमोहनम् ।
 शक्तिबीजं वरारोहे चन्द्राद्यं सर्वसिद्धिदम् ॥ १० ॥
 चतुरक्षररूपं तु त्र्यक्षरी त्रिपुरा परा ।
 सर्वतीर्थमयी देवि सर्वदेवस्वरूपिणी ॥ ११ ॥
 सर्वशास्त्रमयी विद्या सर्वयोगमयी परा ।
 सर्वयज्ञमयी संवित्सर्वज्ञानस्वरूपिणी ॥ १२ ॥
 सर्वदेवमयी साक्षात्सर्वसौभाग्यसुन्दरी ।
 एनामुपास्य देवेशि कामः सर्वाङ्गसुन्दरः ॥ १३ ॥
 कामराजो भवेद्देवि नित्येयं ब्रह्मरूपिणी ॥ १४ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे एकादशः पटलः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशः पटलः ।

अदिव्युवाच—

एतस्या देवदेवेश मेदान्कथय सुन्दर ।
 केन केनोपासितेयं विशदी कुरु तत्त्वतः ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच—

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि लोपामुद्रामिधां वराम् ।
 कामराजाख्यविद्यायाः शक्तिं त्वया च सुन्दरि ॥ १ ॥
 हित्वा मुखे शिवेन्द्राख्या लोपामुद्रा प्रकाशिता ।
 अगस्त्योपासिता विद्या त्रैलोक्यक्षोभकारिणी ॥ २ ॥
 एषा विद्या कामराजपूजितैव न संशयः ।
 विद्याद्वयमिव मद्मे दुर्लभं भुवनत्रये ॥ ४ ॥
 कामराजाख्यविद्याया वाग्मवेन वरानने ।
 विद्योद्धारं प्रवक्ष्यामि शक्तिमादनमध्यगम् ॥ ५ ॥
 शिवं कुर्याद्वाग्मवे तु शिष्याद्यं कामराजकम् ।
 चन्द्राद्यं तु तृतीयं स्याद्विद्येयं मत्पूजिता ॥ ६ ॥
 सहाद्यं वाग्मवं देवि चन्द्राद्यं शिवमध्यगम् ।
 मादनं कामराजे तु शक्तिबीजं सहाननम् ॥ ७ ॥
 चन्द्राराधितविद्येयं भोगमोक्षफलप्रदा ।
 हसाद्यं वाग्मवं विद्धि शिवाद्यं सहमध्यगम् ॥ ८ ॥
 मादनं कामराजे तु तार्तीयं शृणु पार्वति ।
 हसाद्यं शक्तिबीजं तु कुबरेण प्रपूजिता ॥ ९ ॥
 कामराजाख्यविद्यायास्तार्तीयं सुरवन्दिते ।
 शक्तिबीजं सहाद्यं स्याद्विद्याऽगस्त्यप्रपूजिता ॥ १० ॥
 लोपामुद्रा प्रभावेन साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपिणी ।
 कामराजाख्यविद्याया वाग्मवे मादनं त्यज ॥ ११ ॥
 चन्द्रं तत्रैव संयोज्य कामराजे ततः परम् ।
 हित्वा चन्द्रं मुखे कुर्याद्विद्येयं नन्दिपूजिता ॥ १२ ॥
 कामराजाख्यविद्याया हित्वा भूमिं तृतीयके ।
 शक्तिकण्ठे स्थितां देवि चन्द्राधः कुरु तत्र च ॥ १३ ॥
 इन्द्राराधितविद्येयं मुक्तिमुक्तिफलप्रदा ।
 लोपामुद्राख्यविद्याया द्वितीयाया महेश्वरि ॥ १४ ॥
 कामराजे मृगं हित्वा तार्तीयं शक्रगः शिवः ।
 एषा विद्या वरारोहे त्रिपुरा सूर्यपूजिता ॥ १५ ॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि चतुष्कूटां च शांकीम् ।
 लोपामुद्रां द्वितीयां तु विलिख्य सुरवन्दिते ॥ १६ ॥
 पुनर्विलिख्यतामेष चतुर्थे पञ्चमे स्थिताम् ।
 हित्वा तु भुवनेशानीमेकोच्चारेण चोच्चरेत् ॥ १७ ॥
 चतुष्कूटा महाविद्या शंकरेण प्रपूजिता ।
 लोपामुद्रां पुनर्देवि विलिख्य तदनन्तरम् ॥ १८ ॥
 नन्दिकेश्वरविद्यां च षट्कूटा वैष्णवी भवेत् ।
 दुर्वाससा पुरा देवी निष्करा[निष्कूटा] पूजिता परा ॥ १९ ॥
 कामराजाख्यविद्यायास्त्रिकूटेषु वरानने ।
 या स्थिता भुवनेशानि द्विधा कुरु महेश्वरि ॥ २० ॥
 बिन्दुहीना नादहीना दुर्वासःपूजिता भवेत् ।
 एतैर्द्वादशसंख्याकैर्मन्त्रैस्तु सुरवन्दिते ॥ २१ ॥
 द्वादशान्ता स्थिता देवि परब्रह्मस्वरूपिणी ।
 राज्ञीयं सर्वविद्यानां सर्वान्नायैस्तु सेविता ॥ २२ ॥
 सर्वागममहामन्त्रवन्दिता देववन्दिता ।
 सर्वयोगैर्नता नित्या केवलं ब्रह्मरूपिणी ॥ २३ ॥
 एवं त्रिधा महाविद्या विद्या त्रिपुरसुन्दरी ।
 इयमेव महादेवी त्रिकूटा परमेश्वरी ॥ २४ ॥
 वक्तुं न शक्यते सर्वैर्ब्रह्मविष्णवादिभिः सदा ।
 नो वाचा मनसा बुद्ध्या तुर्या वक्तुं न शक्यते ॥ २५ ॥
 साक्षाद्ब्रह्ममयी देवी षोडशार्णस्वरूपिणी ।
 मनसैव महेशानि स्मृत्वाऽहं तु सदाशिवः ॥ २६ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुरसुन्दरी (विद्याविवरणं नाम)

द्वादशः पटलः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशः पटलः ।

अदिव्युवाच—

परब्रह्मतया साक्षाच्छ्रीविद्या षोडशाक्षरी ।

कथय त्वं महादेव यद्यहं तव वल्लभा ॥ १ ॥

त्रिकूटाः कथिताः सर्वाश्चतुष्कूटा च शांकरौ ।
 षट्कूटा वैष्णवी चैव मनवः कथिता विभो ॥ २ ॥
 एतास्तु सकला विद्यास्त्रिविधास्तु श्रुता मया ।
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि श्रीविद्यां षोडशाक्षरीम् ॥ ३ ॥

ईश्वर उवाच—

शठत्वेन वरारोहे श्रीविद्यामन्त्रविदबुधः ।
 योगिनीनां मवेद्भक्ष्यः श्रीगुरोः शासनात्प्रिये ॥ ४ ॥
 षोडशाक्षां महाविद्यां न दद्यात्कस्यचित्प्रिये ।
 राज्ञे राज्यप्रदायापि पुत्राय प्राणदाय वा ॥ ५ ॥
 देयं तु सकलं भद्रे साम्राज्यमपि पार्वति ।
 शिरोऽपि प्राणसहितं न देया षोडशाक्षरी ॥ ६ ॥
 उच्चार्यमाणा ये मन्त्रास्ते सर्वे वाचिकाः प्रिये ।
 उच्चाररहितं यस्तु श्रीविद्या षोडशाक्षरी ॥ ७ ॥
 सवर्णाऽपि वरारोहे यस्तु साक्षान्निरक्षरम् ।
 भृङ्गोपभृक्तपूर्णं तु शिवे योग्यं यथा भवेत् ॥ ८ ॥
 तथा निरक्षरं यस्तु ह्यक्षररपि संयुतम् ।
 उदके लिखितं यद्वन्मन्त्रोच्चारस्तथा भवेत् ॥ ९ ॥
 भोगमोक्षप्रदा विद्या श्रीविद्या षोडशाक्षरी ।
 विना गुरुपदेशेन ज्ञाप्यो भवति निश्चयात् ॥ १० ॥
 चन्द्रान्तं वारुणान्तं च शक्रादिसहितं पृथक् ।
 घामाक्षि पिन्दुनादाढ्यं विश्वमातृकलात्मकम् ॥ ११ ॥
 चतुर्विधप्रकाशेण शृणु देवि प्रकथ्यते ।
 त्वं गनोहारिणी यस्मात्कथ्यते भुवि दुर्लभम् ॥ १२ ॥
 विद्यादौ योजयेद्देवि साक्षाज्जाग्रत्स्वरूपिणी ।
 उत्पत्तिर्जागरो बोधो व्यावृत्तिर्मनसः सदा ॥ १३ ॥
 कलाचतुष्टयं जाग्रदवस्थायां व्यवस्थितम् ।
 जाग्रत्सत्त्वगुणा प्रोक्ता केवलं शक्तिरूपिणी ॥ १४ ॥
 त्रिकूटा सकला मेदाः षट्कूटा भवन्ति हि ।
 वैष्णवी वसुकूटा स्यात्षट्कूटा शांकरौ भवेत् ॥ १५ ॥
 द्वितीयोऽयं प्रकारः स्याद्दुर्लभो भुवनत्रये ।
 एषेय शिबरूपा तु व्यापकत्वात्सुरेश्वरि ॥ १६ ॥

- निश्चला सर्वभूतेषु सदाशिवमयी परा ।
 सुषुप्तिरूपिणी साक्षाद्ब्रह्मरूपा यतः प्रिये ॥ १७ ॥
 मरणं विस्मृतिमूर्छा निद्रा च तमसा वृता ।
 सुषुप्तिस्तु कला ज्ञेया सुषुप्तिः शिवरूपिणी ॥ १८ ॥
 केवलत्वेन जाग्रत्स्यात्पञ्चकूटा च शांभवी ।
 सुषुप्त्यन्ते जागरादौ स्वप्नावस्था रजोमयी ॥ १९ ॥
 अभिलापो भ्रमश्चिन्ता विषयेषु पुनः स्मृतिः ।
 कलाचतुष्टयं स्वप्नावस्थायां तु विधीयते ॥ २० ॥
 शिवरूपा शक्तिरूपा महात्रिपुरदेवता ।
 वेदादिमण्डिता देवि शिवशक्तिमयी सदा ॥ २१ ॥
 तदा भेदास्तु सकलाः पट्टकूटाः परमेश्वरि ।
 वैष्णवी नवकूटा स्यात्सप्तकूटा च शांकरी ॥ २२ ॥
 अस्याः स्मरणमात्रेण गजदानं शतं भवेत् ।
 भेदत्रयं तु कथितं तुर्यां विद्यां शृणु प्रिये ॥ २३ ॥
 यस्या विज्ञानमात्रेण ब्रह्म साक्षान्न संशयः ।
 सुषुप्त्यादौ जागरान्ते स्फुरत्तमात्रलक्षणा ॥ २४ ॥
 अवस्थाशेषतां प्राप्ता तुर्या तु परमा कला ।
 मावामावविनिर्मुक्ता गुणातीता निगद्यते ॥ २५ ॥
 वैराग्यं च मुमुक्षुत्वं शमादि विमलं मनः ।
 सदसद्वस्तुनिर्धारस्तुर्यायास्तु कला इमाः ॥ २६ ॥
 आद्यबीजद्वयं भद्रे विपरीतक्रमेण हि ।
 विलिख्य परमेशानि ततोऽन्यानि समुद्धरेत् ॥ २७ ॥
 अन्तर्मुखा वरारोहे कुमारी त्रिपुरेश्वरी ।
 एभिस्तु पञ्चसंख्याकैर्बीजैः संपुटितां यजेत् ॥ २८ ॥
 पट्टकूटां परमेशानि विद्येयं षोडशाक्षरी ।
 त्रिकूटाः सकला भद्रे षोडशाक्षा मवन्ति हि ॥ २९ ॥
 वैष्णव्येकोनविंशार्णा शैवी सप्तदशाक्षरी ।
 यक्त्रकोटिसहस्रैस्तु जिह्वाकोटिशतैरपि ॥ ३० ॥
 वर्णितुं नैव शक्येयं श्रीविद्या षोडशाक्षरी ।
 वैखरी वाच्यमावत्वादशक्ता गुणवर्णने ॥ ३१ ॥

पालयन्ती जगत्सर्वं तथा त्रैलोक्यमोहिनी ।
 मोहयन्ती कामकला पुत्रपौत्रप्रवर्धिनी ॥ ४७ ॥
 स्त्रीपुंभावेन सकलं ग्रथितं कामसूत्रके ।
 तदा सौभाग्यसंपन्ना ब्रह्मस्थाननिवासिनी ॥ ४८ ॥
 सौभाग्यैर्गर्वगह्वरा विश्वयोनिरितीरिता ।
 चतुर्बाह्वयनिष्ठेयं त्रैलोक्यवशकारिणी ॥ ४९ ॥
 साक्षात्संविन्मयी ज्ञानरूपिणी मोगदायिनी ।
 महासंपत्प्रदा नित्या साक्षादक्षररूपिणी ॥ ५० ॥
 षोडशाङ्गा मया मन्त्रे श्रीविद्या कथिता परा ।
 निधानमिव चोरेभ्यो रक्षणीया तथा प्रिये ॥ ५१ ॥
 न देया यस्य कस्यापि देया प्राणप्रदायिने ।
 निर्मलाय स्वमक्ताय प्राणेभ्योऽप्यधिकाय च ॥ ५२ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे षोडशीविद्याविवरणं नाम त्रयोदशः पटलः ॥ १६ ॥

अथ चतुर्दशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

चक्रमण्डलमाख्यातं न पूजा तत्र मण्डले ।
 कथिता परमेशान श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच—

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि पूजाविधिमनुत्तमम् ।
 तदङ्गकलशादीनां स्थापनं प्रथमं भवेत् ॥ २ ॥
 ताद्विधानं शृणु प्राज्ञे यथाविधि समासतः ।
 मण्डलं धामतः कृत्वा जलेन चतुरस्रकम् ॥ ३ ॥
 षट्कराभ्यां देवेशि तत्राऽऽधारं मनोहरम् ।
 सौवर्णरौप्यताम्रादिरचितं पूजयेत्प्रिये ॥ ४ ॥
 षट्मण्डलरूपं तु कलादशकमर्चयेत् ।
 धूम्रा च नीलवर्णा च कपिला विस्फुलिङ्गिनी ॥ ५ ॥
 ज्वालां हेमवती कल्पवाहिनी हृत्पवाहिनी ।
 रौद्री संकर्षिणी चैव वैश्वानरकला दश ॥ ६ ॥

आभिः कलाभिः सहितं वह्निं तत्र प्रपूजयेत् ।
 कलशं हेमजं वाऽन्यं स्थापयेत्तत्र सुन्दरि ॥ ७ ॥
 पूजयेत्सूर्यरूपं तु कलाभिः परमेश्वरि ।
 तापिनी तापिनी चैव विबुधा बोधिनी तथा ॥ ८ ॥
 कलिनी शोषणी चैवं वारुण्याकर्पिणी तथा ।
 माया विश्वावती हेमा प्रभा सौरकला इमाः ॥ ९ ॥
 कलशं तु समापूर्य जलेन कमलेक्षणे ।
 तत्रस्थममृतं साक्षाच्चन्द्ररूपं विचिन्तयेत् ॥ १० ॥
 चन्द्रमण्डलमभ्यर्च्य कलाभिः सुरवन्दिते ।
 अमृता मानसी नृष्टिः पुष्टिः प्रीती रतिस्तथा ॥ ११ ॥
 श्रीश्च ह्रीश्च स्वधा रात्रिर्ज्योत्स्ना हेमवती तथा ।
 छाया च पूर्णिमा नित्या अमावास्या च षोडशी ॥ १२ ॥
 एभिः समभ्यर्च्य मन्त्रैर्यजेदानन्दभैरवम् ।
 शिवचन्द्रौ मातृकान्तं कालशक्राम्बुवह्नयः ॥ १३ ॥
 वायुश्च वामकर्णेन योजितो बिन्दुलाञ्छितः ।
 बीजमेतत्समुच्चार्य तथा चाऽऽनन्दभैरवम् ॥ १४ ॥
 हेन्तं शिखामन्त्रयुक्तं पुनर्बीजं तु संलिखेत् ।
 चन्द्रं हित्वाऽऽदिमं कुर्यात्कर्णे वामाक्षे योजयेत् ॥ १५ ॥
 सुरादेव्ये ततो बीपट्टियमानन्दभैरवी ।
 अनेन चन्द्रं संपूज्य पूजार्हः कलशो भवेत् ॥ १६ ॥
 विधाय वाममार्गे तु चतुरस्रं तु मण्डलम् ।
 यन्त्रिकां तत्र संस्थाप्य शङ्खं तत्र विनिक्षिपेत् ॥ १७ ॥
 शुद्धोदकेन संपूर्य पूजयेत्कारणान्वितम् ।
 षट्ङ्गं तत्र संपूज्य सामान्यार्घ्यमिदं प्रिये ॥ १८ ॥
 अथ वक्ष्ये महेशानि विशेषार्घ्यस्य लक्षणम् ।
 आत्मश्रीचक्रयोर्मध्ये चतुर्ष्वं तु मण्डलम् ॥ १९ ॥
 सामान्यार्घ्यस्य तोयेन देशिको भूमिजानुकः ।
 षट्करोर्ध्वपुटतो यन्त्रिकां तत्र योजयेत् ॥ २० ॥

१ घ. ४ त ६° । २ घ. °६ बोध्या चर्पयि । ३ घ. °४ विशेषेण वारुण्या । ४ घ. °४ । ५ घ. °४
 °४ देव्या । ६ घ. ग. विहारी । ७ घ. गुणा । ८ घ. विष्णुलक्ष्मि ।

त्रिकोणवृत्तपट्कोणं चतुरस्रं तु मण्डलम् ।
 वह्निं तत्र विचिन्त्याथ पूजयेद्यन्त्रिकामयम् ॥ २१ ॥
 पूर्ववत्परमेशानि त्रिकूटां मध्यगां यजेत् ।
 व्यस्तकूटैरेजेत्तत्र त्रिकोणे परमेश्वरि ॥ २२ ॥
 द्विरावृत्त्या षडङ्गानि पट्कोणेषु प्रपूजयेत् ।
 सौवर्णं राजतं वाऽपि पात्रं संस्थापयेत्प्रिये ॥ २३ ॥
 सूर्यरूपं प्रपूज्याथ यन्त्रं पूर्ववदालिखेत् ।
 समस्तव्यस्तकूटैस्तु पूजयेत्पूर्ववत्क्रमात् ॥ २४ ॥
 विशेषेण समापूर्य चन्द्रं ब्रह्मरूपं प्रिये ।
 पूर्ववद्यन्त्रमालिख्य त्रिकूटां यन्त्रमध्यगाम् ॥ २५ ॥
 त्रिकोणं चिन्तयेत्तत्तु त्रिकूटैः पूजितं प्रिये ।
 अकथादित्रिरेखाढ्यं हृक्षाम्यन्तरमुत्तमम् ॥ २६ ॥
 द्विरावृत्त्या षडङ्गानि पट्कोणेषु प्रपूजयेत् ।
 आत्मानं हंसमनुना आनन्देन च पूजयेत् ॥ २७ ॥
 मूलविद्यां यजेत्तत्र षोडशाणां जपेत्ततः ।
 धूपदीपी निवेद्याथ नमस्कृत्यार्घ्यकं युधः ॥ २८ ॥
 मुद्राः संदर्शयेत्तत्र साक्षाद्ब्रह्ममयं भवेत् ।
 प्रोक्षयेत्तत्र चाऽऽत्मानं पूजोपकरणानि च ॥ २९ ॥
 सर्वत्र प्रोक्षणं कुर्यात्सर्वं ब्रह्ममयं भवेत् ।
 आत्मोनं तु समभ्यर्च्य भूतान्संघ्रासयेत्ततः ॥ ३० ॥
 मूलविद्यासमुच्चार्य दिग्बन्धं स्फोटनादिभिः ।
 तैन्मुखैः संनतो देवि मूतशुद्धिं तु पूर्ववत् ॥ ३१ ॥
 ततो न्यासादिकं कुर्यात्सनाहं तु शरीरके ।
 फरशुद्धिकरीं विद्यां मध्यमादितलान्तकम् ॥ ३२ ॥
 अङ्गुलीषु द्विरावृत्त्या फरशुद्धिरियं प्रिये ।
 अंत आत्मासनं दद्यात्तत्तश्चक्रासनं प्रिये ॥ ३३ ॥

१ छ. 'व' यजेताय तु । २ क. ग. 'शेदे' यं । ३ छ. 'वं' पूर्ववदा यं । ४ छ. पुनरे
 जनेन च यं इति पाठान्तरम् । ५ छ. 'चन्द्रं' । ६ छ. पुनरे 'मो' शब्दे । ७ इति पाठान्तरम् ।
 ८ छ. 'चन्द्रं' । ९ छ. 'विस्तारं' । १० छ. 'त्मानं' यं । ११ क. ग. 'उन्मुखं' । १२ क. ग.
 'यः' स ततो । १३ छ. भव ।

सर्वमन्त्रासनं दद्यात्साध्यसिन्ध्वासनं यजेत् ।
 पादयोजङ्घयोजान्वोल्लिङ्गे न्यस्य चतुष्टयम् ॥ ६४ ॥
 कुमार्यास्त्रिपुरेशान्याः षडङ्गानि च पूर्ववत् ।
 अथ वक्ष्ये महेशानि श्रीविद्यान्यासमुत्तमम् ॥ ३५ ॥
 संपूर्णां चिन्तयेद्विद्यां ब्रह्मरन्ध्रेऽरुणप्रभाम् ।
 स्रवत्सुधां षोडशाणां महासौभाग्यदां स्मरेत् ॥ ३६ ॥
 वामांसदेशे सौभाग्यदण्डिनीं भ्रामयेत्ततः ।
 रिपुजिह्वाग्रहां मुद्रां पादमूले न्यसेत्प्रिये ॥ ३७ ॥
 त्रैलोक्यस्य त्वहं कर्ता ध्यात्वैवं तिलके न्यसेत् ।
 संपूर्णमेव वदने वेष्टनत्वेन विन्यसेत् ॥ ३८ ॥
 पुनः संपूर्णया देहे गलेर्ध्वे विन्यसेत्ततः ।
 पुनः संपूर्णया देहे व्यापकत्वेन विन्यसेत् ॥ ३९ ॥
 व्यापकान्ते योनिमुद्रां मुखे क्षिप्त्वाऽभिवन्द्य च ।
 श्रीविद्यापूर्णरूपोऽयं न्यासः सौभाग्यवर्धनः ॥ ४० ॥
 परिभ्राम्यानामिकां तु मूर्धानं परितः प्रिये ।
 ब्रह्मरन्ध्रे क्षिपेद्देवि मणिबन्धे न्यसेत्ततः ॥ ४१ ॥
 ललाटेऽनामिकां कुर्यात्षोडशाणां स्मरन्बुधः ।
 संमोहनाण्यो देवेशि न्यासोऽयं क्षोभकारकः ॥ ४२ ॥
 त्रैलोक्यमरुणं ध्यायेच्छ्रीविद्यां मनसि स्मरेत् ।
 पादयोजङ्घयोजान्वोः कट्योरन्ध्रुनि पृष्ठके ॥ ४३ ॥
 नामौ पार्श्वद्वये चैव स्तनयोरंस्तयोस्तथा ।
 कर्णयोर्ब्रह्मरन्ध्रे च वदनेऽक्षिणि पार्थति ॥ ४४ ॥
 ततः कण्ठप्रदेशे तु करवेष्टनयोः क्रमात् ।
 संहारोऽयं महान्यासो धीजैः षोडशभिः क्रमात् ॥ ४५ ॥
 श्रीविद्यायाः षोडशार्णन्यासैर्विश्वेश्वरो भवेत् ।
 सृष्ट्यन्तां विन्यसेद्देवि मातुर्का पूर्ववत्प्रिये ॥ ४६ ॥
 मातृकार्णस्वरूपां च वर्गाटकसमन्विताम् ।
 पश्चिमीं मातुर्कां न्यस्येद्बीजाटकसमन्विताम् ॥ ४७ ॥

अवर्गान्ते लिखेद्वीजं वह्निफान्तं क्षमान्वितम् ।
 वामकर्णविशोमाह्वं बिन्दुनादाङ्कितं प्रिये ॥ ४८ ॥
 वशिनीं पूजयेद्वाचां देवतां देवि सुव्रते ।
 कवर्गान्ते महेशानि कामेशीबीजमुत्तमम् ॥ ४९ ॥
 मेरुद्वतं समुच्चार्य वाग्देवीं पूजयेत्ततः ।
 चवर्गान्ते धान्तैलान्तं क्षमातुर्यस्वरान्वितम् ॥ ५० ॥
 मोदिनीं पूजयेद्वाचां देवतां तदनन्तरम् ।
 दवर्गान्ते वायुतोयं मुखसंस्थं महेश्वरि ॥ ५१ ॥
 वामकर्णेन्दुबिन्द्वाह्वं विमलां वागधीश्वरीम् ।
 तवर्गान्ते जमक्षमाद्यं वामनेत्रविमूपितम् ॥ ५२ ॥
 बिन्दुनादाङ्कितं बीजं वाग्देवीमरुणां यजेत् ।
 पवर्गान्ते व्योमचन्द्रं क्षमातोषाग्निमुख्यकम् ॥ ५३ ॥
 ऊकारस्वरसंयुक्तं बिन्दुनादकलाङ्कितम् ।
 जपिनीं पूजयेद्वाचां देवतां धीरवन्दिते ॥ ५४ ॥
 यवर्गान्ते जान्तकालरेफवायुसमन्वितम् ।
 ऊमाह्वं देवतां वाचां सर्वेशीं परिपूजयेत् ॥ ५५ ॥
 क्षमोवह्निगतं तुर्यं बीजेन परिमण्डितम् ।
 बिन्दुनादकलाक्रान्तं कीलिनीं वाचमर्चयेत् ॥ ५६ ॥
 शवर्गान्ते महेशानि न्यसेत्सर्वार्थसिद्धये ।
 शिरोललाटभूमध्यकण्ठहृन्नाभिगोचरे ॥ ५७ ॥
 आधारे द्यूहकं यावद्व्यसेद्देवीः क्रमात्प्रिये ।
 पौढा न्यासं ततः कुर्याद्येन ब्रह्माण्डरूपकः ॥ ५८ ॥
 विराट्स्वरूपी वर्णात्मा शिवः साक्षान्न संशयः ।
 गणेशः प्रथमो न्यासः सर्वविघ्नविनाशनः ॥ ५९ ॥
 अरुणादित्यसंकाशान्नाजवक्त्राखिलोपनान् ।
 पाशाद्दुःशयामीतिकराञ्जशक्तिसमन्वितान् ॥ ६० ॥
 ध्यात्वा प्रविन्यसेद्देवि मातृकान्यासवत्ततः ।
 विघ्नेश्वरस्तथा भीष्म विघ्नराजस्तथा द्विया ॥ ६१ ॥
 विनायकस्तथा नृपतिः शान्तिपुक्तः शिवोत्तमः ।
 विघ्नकृत्पुष्टिपुक्तस्तु विघ्नहृत् सरस्वती ॥ ६२ ॥

विघ्नराद्धरतियुक्तस्तु मेधोवाग्गणनायकः ।
 एकदन्तश्च कान्तिश्च द्विदन्तः कामिनीयुतः ॥ ६३ ॥
 गजवक्त्रो मोहिनी च निरस्त्रजैटा ततः ।
 कपदी तु तथा तीव्रा दीर्घवक्त्रस्ततः प्रिये ॥ ६४ ॥
 ज्वालिनीसहितः पश्चाद्भ्रन्दासंकपणौ ततः ।
 धृपध्वजश्च शुभगा गणनाथेन संयुता ॥ ६५ ॥
 कामरूपिणिका पश्चाद्भ्रजेन्द्रः क्षुभ्रया युतः ।
 शूर्पकर्णस्तु जयिनी त्रिनेत्रः सत्ययाऽन्वितः ॥ ६६ ॥
 लम्बोदरश्च विघ्नेशी महानादस्वरूपिणी ।
 चतुर्भूतिः कामदा च सदाशिवयुता ततः ॥ ६७ ॥
 मदबिह्वलनाम्नी च आमादविकटे ततः ।
 दुर्मुखश्च तथा घूर्णा सुमुखो मूतिर्मास्ततः ॥ ६८ ॥
 प्रमोदश्च तथा मूमीरेकपादस्तथा सती ।
 द्विजिह्वश्च रमायुक्तः शूरश्रेय तु मानुषी ॥ ६९ ॥
 धीरेण सहिता पश्चाच्छैलजे मकरध्वजः ।
 पण्मुखश्च विकर्णा च वरदो मृकुण्डी तथा ॥ ७० ॥
 धामदेवस्तथा लज्जा वक्रतुण्डस्ततः परम् ।
 दीर्घघोणान्वितः पश्चाद्विरण्डकधनुर्धरा ॥ ७१ ॥
 सेनानीर्यामिनीयुक्तो ग्रामणी रात्रिसंयुतः ।
 मत्तश्च चण्डिकायुक्तो विमत्तश्च शशिप्रभा ॥ ७२ ॥
 मत्तवाहनलोठे च जटी च चपलेक्षणा ।
 मुण्डि ऋज्वीयुतः पश्चात्सङ्गी दुर्भगाऽन्वितः ॥ ७३ ॥
 घरेण्यश्च शुभगा धूपकंतुस्तथा शिवा ।
 मक्षपत्रिपश्च दुर्गा च मेघनादश्च कालिका ॥ ७४ ॥
 गणेशः कालकुब्जा च गणपो विघ्नहारिणी ।
 मानवर्णन्यसेहेयि ग्रहन्पांसं ततो न्यसेत् ॥ ७५ ॥
 पद्मरागं सित रत्नं श्यामं पीतं च पाण्डुरम् ।
 धूम्रकृष्णं कृष्णधूम्रं धूम्रधूम्रं विचिन्तयेत् ॥ ७६ ॥

१ छ. ग. 'या' च ग. २ छ. 'न्यासितः' । ३ छ. 'मते ह' । ४ छ. 'सुरता' । ५ छ. 'दुर्भगा' । ६ छ. 'दुर्भगा' । ७ छ. 'दुर्भगा' । ८ छ. 'दुर्भगा' । ९ छ. 'दुर्भगा' । १० छ. ग. 'श्यामरत्नो मदे' । ११ छ. 'रत्नं पीतं' ।

रविमुख्यान्कामरूपान्सर्वामरणभूषितान् ।
 वामोरुन्यस्तहस्तांश्च दक्षहस्तामयप्रदान् ॥ ७७ ॥
 स्वरैरकं हृदि न्यस्यै यवर्गेण शशी ततः ।
 भ्रूमध्येऽथ कवर्गेण भौमं नेत्रत्रये न्यसेत् ॥ ७८ ॥
 चवर्गेण बुधो हृत्स्थष्टवर्गेण बृहस्पतिः ।
 हृदयोपरि देवेशि तवर्गेण गले मृगुः ॥ ७९ ॥
 पवर्गेण शनिर्नाभौ राहुर्वक्त्रे शवर्गतैः ।
 लक्षाभ्यां तु गुदे केतुर्न्यसेदेवं वरानने ॥ ८० ॥
 अथ नक्षत्रवृन्दस्य न्यासं कुर्यात्सुखप्रदम् ।
 ज्वलत्कालाग्निसंकाशाः सर्वामरणभूषिताः ॥ ८१ ॥
 नतिपाण्योऽश्विनीमुख्या वरदामयपाणयः ।
 युग्मंयुग्मं तथा युग्मं युग्मयुग्मेन रोहिर्णिम् ॥ ८२ ॥
 एकमेकं तथा द्वन्द्वमेकं पुष्पान्तमुच्यते ।
 ललाटे चक्षुषोः पश्चाद्दामदक्षिणकर्णयोः ॥ ८३ ॥
 नासाद्वयै च देवेशि तथा कण्ठे क्रमाद्व्यसेत् ।
 पुष्पान्तं च प्रविन्यस्य खगाणाभ्यां तु सार्पकम् ॥ ८४ ॥
 दक्षस्कन्धे घडाभ्यां तु मधां स्कन्धे द्वितीयकैः ।
 चपूर्वाफाल्गुनीं दक्षे कूर्परे छजसंयुताम् ॥ ८५ ॥
 उत्तराफाल्गुनीं वामे कूर्परे विन्यसेत्प्रिये ।
 झञ्जवर्णास्थितो हस्तो मणिबन्धेऽथ दक्षिणे ॥ ८६ ॥
 चित्रां टठस्थां वामे च मणिबन्धे न्यसेत्प्रिये ।
 ङकारेण युतां स्वातीं दक्षहस्ते प्रविन्यसेत् ॥ ८७ ॥
 ढणयुक्तां विशाखां तु वामहस्ते प्रविन्यसेत् ।
 तथैदस्थानुराधां तु नाभौ विन्यस्य पार्वति ॥ ८८ ॥
 घकारेण युतां ज्येष्ठां न्यसेद्दक्षकटौ प्रिये ।
 नपफस्थं तथा मूलं न्यसेद्दामकटौ प्रिये ॥ ८९ ॥
 पूर्वाषाढां वकारेण दक्षोरौ विन्यसेत्प्रिये ।
 मकारेणोत्तराषाढां वामोरौ तदनन्तरम् ॥ ९० ॥

मकारयुक्तं श्रवणं दक्षजानुनि विन्यसेत् ।
 यरस्थितां धनिष्ठां तु वामजानुनि विन्यसेत् ॥ ९१ ॥
 लकारेण ततो देवि शतमिषं न्यसेत्प्रिये ।
 दक्षजङ्घागतं पश्चात्पूर्वामाद्रपदां ततः ॥ ९२ ॥
 वक्षःवर्णस्थितां न्यस्य वामजङ्घामतां क्रमात् ।
 पक्षहस्तोत्तरामाद्रपदां दक्षिणपादके ॥ ९३ ॥
 क्षकारेण ततो विन्दुदिसर्गान्यां च रेवती ।
 वामपादे प्रविन्यस्य योगिनीन्यासमाचरेत् ॥ ९४ ॥
 सितासितारुणा वभ्रुचिन्मापीताश्च चिन्तयेत् ।
 चतुर्मुखाः समैर्बन्धवैः सर्वामरणभूषिताः ॥ ९५ ॥
 डांढीवीजद्वयं चोक्त्वा डमला वरयाः प्रिये ।
 वामकर्णेन्दुनादाह्यं डाकिन्यै नम इत्यपि ॥ ९६ ॥
 स्वरान्ते तु प्रयत्नं मान्ते रक्षपद्वयम् ।
 त्वगात्मने कण्ठदेशे विद्युद्धौ विन्यसेत्प्रिये ॥ ९७ ॥
 कण्ठवर्णं राकिनीं तु रक्षाराधशरैः क्रमात् ।
 पूर्ववद्बीजसंयुक्तेरमृगात्माऽत्र संवदेत् ॥ ९८ ॥
 अनाहते न्यसेत्पश्चाद्गुकारादिः कारकैः ।
 डाकिनी च तथा देवि मांसात्मा मणिपूरके ॥ ९९ ॥
 धेनुवर्णः काकिनीं तु स्वाधिष्ठाने तथाविधाम् ।
 भेदस्वरूपां विन्यस्य वसवर्णस्तु साकिनीम् ॥ १०० ॥
 अस्थिरूपां च पूर्वोक्तबीजेनाऽऽधारके न्यसेत् ।
 हृक्षवर्णास्थितां तद्गन्धज्वालापिणिकां यजेत् ॥ १०१ ॥
 भ्रुवोर्मध्ये महेशानि हाकिनीं द्विदले न्यसेत् ।
 *पूर्ववद्बीजसंयुक्तां तद्वच्चुक्रात्मिकां यजेत् ॥ १०२ ॥
 संप्रधानुगतां देवीं शुक्रवर्णां तु याकिनीम् ।
 मध्यरन्ध्रे महेशानि न्यासोऽयं योगिनीयुतः ॥ १०३ ॥

* अ. पुण्ड्रे न्यसेद्विज्ज्याये 'ईनः नन्दन देवि' तद्व्याधिनिका न्यसेत्' इत्यर्थं वदते ।
 * इत्यर्थं पूर्वोक्तोत्तराधोऽपि अ. पुण्ड्रे अस्ति ।

१ अ. 'जिह्वारु' । २ अ. 'पुण्ड्रे' । ३ अ. 'इत्युत' । ४ अ. 'शेवदे' प्रविश' ।

राशिन्यासं ततः कुर्यात्सर्वरक्षाकरं सदा ।
 रक्तश्वेतहरिद्वर्णपाण्डुचित्राशितान्स्मरेत् ॥ १०४ ॥
 पिशङ्गपिङ्गलौ बभ्रुकर्बुरोसितधूम्रकान् ।
 अकारादिचतुष्केण विन्यसेत्सुरवन्दिते ॥ १०५ ॥
 मेघं दक्षिणपटुल्फे ततो द्वंद्वेन वै वृषम् ।
 न्यसेज्जानुनि वेदैस्तु मिथुनं वृषणे ततः ॥ १०६ ॥
 द्वाभ्यां कर्काटकं कुक्षौ द्वाभ्यां स्कन्धे च सिंहकम् ।
 अनुस्वारविसर्गाभ्यां शवर्गेण च कन्यकाम् ॥ १०७ ॥
 दक्षिणे तु शिरोभागे विन्यसेद्दीरवन्दिते ।
 तथा वामशिरोभागे कवर्गेण तुलामृतम् ॥ १०८ ॥
 चवर्गेण तथा स्कन्धे वृश्चिकं विन्यसेत्त्रिये ।
 दवर्गेण तथा कुक्षौ धन्विनं विन्यसेत्त्रिये ॥ १०९ ॥
 मकरं तु तवर्गेण वृषणे विन्यसेत्क्रमात् ।
 पवर्गेण तथा कुम्भं वामजानुनि विन्यसेत् ॥ ११० ॥
 यवर्गेण क्षकारेण मीनं गुल्फेऽथ वामके ।
 अथ पीठानि विन्यस्येत्सर्वतीर्थमयानि हि ॥ १११ ॥
 सितासितारुणाश्यामाहरित्पीतान्यनुक्रमात् ।
 पुनः पुनः क्रमाद्देवि पञ्चाशत्पीठसंख्यः ॥ ११२ ॥
 पीठानि संस्मरेद्दिद्वान्सर्वमातृकया युतान्(?) ।
 मातृकार्णैर्न्यसेद्दिद्वान्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ ११३ ॥
 कामरूपं महापीठं पीठं वाराणसीं ततः ।
 नेपालं च तथा पीठं तथा वै पौण्ड्रवर्धनम् ॥ ११४ ॥
 पुरस्थिरं तथा पीठं चैन्द्रास्थिरमतः परम् ।
 पूर्णशैलं महापीठमर्बुदं च ततः परम् ॥ ११५ ॥
 आत्रातकेश्वरं पीठमेकाग्रं च ततः परम् ।
 त्रिस्रोतःपीठमनघं कामकोटं ततः परम् ॥ ११६ ॥
 कैलासमृगुकेदारं पीठं चन्द्रपुरं ततः ।
 श्रीपीठं च तथोकारं जालंधरमतः परम् ॥ ११७ ॥
 मालवं च ततः पीठं कुलान्तं देवकोटकम् ।
 गोकर्णं च महापीठं मारुतेश्वरमेव च ॥ ११८ ॥

अट्टहासं च विरजं राजगेहं महापथम् ।
 पीठं कोलुगिरिं प्रोक्तमेलोपुरमतः परम् ॥ ११९ ॥
 कामेश्वरं महापीठं महापीठं जयन्तिका ।
 पीठमुज्जयनी चैव चरित्रं क्षीरकाभिधम् ॥ १२० ॥
 हस्तिनापुरपीठं च उड्डीशं च प्रयागकम् ।
 पष्ठीशं च तथा पीठं मायापुरजलेश्वरम् ॥ १२१ ॥
 मलयं च महापीठं श्रीशैलं मेरुकं गिरिम् ।
 महेन्द्रं वामनं चैव त्रिण्यगुरमेव च ॥ १२२ ॥
 महालक्ष्मीमयं पीठमुड्डीयानमतः परम् ।
 छायाच्छत्रपुरं पीठं तथैव परमेश्वरि ॥ १२३ ॥
 पञ्चाशत्पीठविन्यासं मानकावन्यसेत्सदा ।
 षोढा न्यासो महादेवि न्यस्त्वा साक्षात्स्वयं शिवः ॥ १२४ ॥
 अथ कामारूपसेहेवि वृद्धिमीकुसुमप्रमान् ।
 वामाङ्गशक्तिसहितान्पुष्पधानेषुकार्मुकान् ॥ १२५ ॥
 शक्तयः कुङ्कुमनिमाः सर्वाभरणभूषिताः ।
 नीलोत्पलकरा ध्येयास्त्रेलोक्याकर्षणक्षमाः ॥ १२६ ॥
 न्यसेत्कामरतिं पश्चात्कामप्रीतिं सुरेश्वरि ।
 कान्तश्च कामिनीयुक्तो भ्रान्तो वै मोहिनीयुतः ॥ १२७ ॥
 कौमाङ्गः कमले तद्वत्कामचारो विलासिनी ।
 कर्णकल्पलते तद्वत्कौमलश्यामले तथा ॥ १२८ ॥
 कामवर्धनसंयुक्ता विज्ञेया तु शुचिस्मिता ।
 कामश्च विस्मितायुक्ता विशालाक्षीयुगो रमः ॥ १२९ ॥
 रमणो लेलिहायुक्ता रतिनाथविगम्यरे ।
 रतिप्रियश्च वामा च रात्रिनाथश्च कुञ्जिका ॥ १३० ॥
 स्मरेण च युता कान्ता रमणः सत्यया युतः ।
 निशाचरश्च कल्याणी नन्दनो भोगिनी तथा ॥ १३१ ॥
 नन्दकः कामवायुक्तो मदनश्च मुलाचना ।
 सुलायण्यायुतो देवि तथा नन्दसुताभिधः ॥ १३२ ॥

१ घ. 'वर्मादे' गुरेश्वरि । २ क. ग. 'देव्या न्य' । ३ घ. कामपुद्गलम् । ४ घ. रामम् ।
 ५ घ. मध्येयः कामिनीयु १ ६ क. ग. 'नन्दविता' ।

निशाचरश्च मर्दिन्या रतिर्हंसस्ततः परम् ।
 कलहः प्रियया युक्तः पुष्पधन्वा च काङ्क्षिणी ॥ १३३ ॥
 महाधनुश्च सुमुखा ग्रामणीर्नलिनीयुतः ।
 भीमश्च जटिनीयुक्तो भ्रामणः पालिनीयुतः ॥ १३४ ॥
 भ्रमर्णः शिखिनीयुक्तो शान्तमुग्धे ततः परम् ।
 भ्रामणो रमया युक्तो मृगुर्ममा ततः परम् ॥ १३५ ॥
 भ्रान्तश्चामरलोला च भ्रमावहसुचञ्चले ।
 मोहनो दीर्घजिह्वा च मोचकश्च तथा सती ॥ १३६ ॥
 तथा मुग्धश्च लोलाक्षी मोहमर्दनमृङ्गिणी ।
 मोहकश्च चपेटा च मन्मथो नाथया युतः ॥ १३७ ॥
 मातङ्गमालिनीयुग्मं मृङ्गी च कलहंसिनी ।
 गायकेन समायुक्ता तथा वै विश्वतोमुखी ॥ १३८ ॥
 गर्जनन्दिकया युक्तो गीतिश्च तदनन्तरम् ।
 नर्तकः सह रञ्जिन्या खेलः कान्तिसमन्वितः ॥ १३९ ॥
 उन्मत्तः कलकण्ठे च मत्तकश्च वृकोदरी ।
 मेघः श्यामान्वितो देवी विमलश्रीः क्रमात्प्रिये ॥ १४० ॥
 मातृकार्णैर्न्यसेद्देवी(वि) मातृकावत्सदाऽनघे ।
 अनेन न्यासयोगेन त्रैलोक्यक्षोभको भवेत् ॥ १४१ ॥
 बालायास्त्रिपुरेशान्या नवयोन्यङ्कितं न्यसेत् ।
 श्रोत्रयोश्चुबुके चैव शङ्खास्पेषु हृशोर्नसि ॥ १४२ ॥
 अंसद्वये च हृदये न्यसेत्कूर्परकुक्षिषु ।
 जान्वन्धुपादगृह्येषु पार्श्वहस्तु स्तनद्वये ॥ १४३ ॥
 कण्ठे च नवयोन्याख्यं न्यसेद्बीजत्रयात्मकम् ।
 पुनर्बालां समुच्चार्य पोटशाँणां प्रविन्यसेत् ॥ १४४ ॥
 पुनर्बालां समुच्चार्य चतुरस्रं च चिन्तयेत् ।
 गोलकं न्यासयोगेन श्रीचक्रं परिचिन्तयेत् ॥ १४५ ॥
 पद्मचक्रेषु ललाटे च सीमन्ते च शिरोविले ।
 नव स्थानानि संकल्प्य न्यसेद्देवि ततः परम् ॥ १४६ ॥

१ ख. 'णः शटिनी' । २ ख. च कर्पद्वय तथा मतिः । ३ क. 'बुधं मृदिनीरुच हं' ।
 ४ क. जगन्नान्दिकायु' । ५ क. गीतय । ६ ख पुत्रके 'न्यसेत्' इति । पाठान्तरम् । ७ ट.
 'पारं प्र' ।

श्रीविद्यां ब्रह्मरन्ध्रे च पृष्ठतो गुरवः क्रमात् ।

तिथिनित्यास्ततो देवि मातृकास्वरसंयुताः ॥ १४७ ॥

मातृकावरूपसेह्रक्त्रे सर्वसौभाग्यदायकाः ॥ १४८ ॥

इति श्रीमद्भक्तानर्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्यान्यासविधानं नाम चतुर्दशः पटलः ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि नित्यामण्डलमुत्तमम् ।

कामेश्वरी महाविद्या सर्वलोकवशंकरी ॥ १ ॥

बालां तारै च ह्रस्मान्ते कामेश्वरिपदं लिखेत् ।

इच्छाकामफलप्रान्ते प्रदेसर्वपदं लिखेत् ॥ २ ॥

ततः सत्त्ववशं ब्रूयात्करिसर्वजगत्पदम् ।

क्षौमप्रान्ते करि ब्रूयाच्छुंकारत्रितयं लिखेत् ॥ ३ ॥

एञ्च बाणान्समालिख्य संहारेण कुमारिकाम् ।

एषा कामेश्वरी नित्या प्रसङ्गात्कथिताऽव्रिजे ॥ ४ ॥

वाग्मवं मगशब्दान्ते मुगे मगिनि चाऽऽलिखेत् ।

मगोदरि मगान्ते च मगमाले मगावहे ॥ ५ ॥

मगगुह्ये मगप्रान्ते योनिप्रान्ते मगान्तिके ।

निपातिनि च सर्वान्ते ततो मगवशंकरि ॥ ६ ॥

मगरूपे ततो लेख्यं नीरजायतलोचने ।

नित्यकिन्ने मगप्रान्ते स्वरूपे सर्वं चाऽऽलिखेत् ॥ ७ ॥

मगानि मे ह्यानयेति वरदेति समालिखेत् ।

रेते सुरेते मग च किन्ने किन्नद्रवे ततः ॥ ८ ॥

ह्रिदय द्रावपाथो च सर्वसत्त्वान्मगेश्वरि ।

अमोघे मगविद्ये च क्षुम क्षौमय सर्वं च ॥ ९ ॥

सत्त्वान्मगेश्वरि ब्रूयाद्वाग्मवं द्यूजमादिमम् ।

मैद्युं मौद्युं च ह्रैद्युं च ह्रै किन्ने च ततः परम् ॥ १० ॥

सर्वाणि च मगान्यन्ते मे वशं चाऽऽनयेति च ।

खीर्षीर्जं च हर प्रान्ते यले मात्मकमकरम् ॥ ११ ॥

भुवनेशीं समालिख्य विद्येयं भगमालिनी ।
 प्रसङ्गात्कथितो पञ्चचत्वारिंशच्छताक्षरी ॥ १२ ॥
 परावीजं समुच्चार्य नित्यक्लिप्ते मदद्वये ।
 अग्निजायान्वितो मन्त्रो नित्यक्लिप्तेयमीरिता ॥ १३ ॥
 सर्वसौभाग्यदात्री च सर्वैश्वर्यप्रदायिनी ।
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य तथाऽङ्कुशयुगं लिखेत् ॥ १४ ॥
 तन्मध्ये विलिखेद्देवि भरोमात्मकमक्षरम् ।
 चवर्गमन्यहीनं तु विलिखेद्द्वितीयं स्थितम् ॥ १५ ॥
 चतुर्दशस्वरोपेतं बिन्दुनादाङ्कितं पृथक् ।
 वह्निजायान्वितो मन्त्रो भेरुण्डायाः फलप्रदः ॥ १६ ॥
 भुवनेशीं समुच्चार्य चतुर्थ्यां वह्निवासिनीम् ।
 हृदन्तोऽयं मनुर्देवि नित्येयं वह्निवासिनी ॥ १७ ॥
 प्रणवं भुवनेशानि परमात्मकमक्षरम् ।
 सविसर्गः शशी पश्चान्नित्यक्लिप्ते मदद्वये ॥ १८ ॥
 वह्निजायान्विता विद्या सर्वैश्वर्यप्रदायिनी ।
 महाविद्येश्वरी नित्या प्रसङ्गेन मयेरिता ॥ १९ ॥
 परावीजं समुच्चार्य शिवदूतीं च ङेयुताम् ।
 हृदन्तोऽयं मनुर्देवि दूतीयं सर्वकामदा ॥ २० ॥
 ओंकारपीजमुच्चार्य परां कवचमालिखेत् ।
 खे च छे क्षः समालिख्य स्त्रीबीजं च समालिखेत् ॥ २१ ॥
 हुंकारं क्षे परां चास्त्रं विद्येयं द्वादशाक्षरी ।
 त्वरिता नाम नित्येयं त्रिषु लोकेषु दुर्लभा ॥ २२ ॥
 सर्वसिंहासनमयी बालेव कुलमुन्दरी ।
 बालया पुदितां कुर्यात्तथा वै नित्यभैरवी ॥ २३ ॥
 पञ्च बाणाश्च देवेशी नित्या शक्राक्षरी भवेत् ।
 त्रैलोक्ययिमला विद्या नित्याख्या परमेश्वरी ॥ २४ ॥
 पञ्चाक्षरी बाणबीजैर्नित्येयमपरा प्रिये ।
 प्रणवं भुवनेशानि परमात्मकमक्षरम् ॥ २५ ॥
 धूमात्मकं द्वितीयं च भुवनेशयुक्तं ततः ।

नित्यशब्दं समुद्भूत्य संबुद्ध्या तु मदद्वयम् ॥ २६ ॥
 कवचं चाङ्कुशं पञ्चदशैर्नीलपताकिनी ।
 यान्तं कालसमायुक्तं बह्निवायुगतं ततः ॥ २७ ॥
 पृथक्पञ्चसमायुक्तं ततः शक्रस्वरान्वितम् ।
 बिन्दुनादाङ्कितं बीजं नित्येयं विजया प्रिये ॥ २८ ॥
 चन्द्रवारुणसंयुक्तं तारबीजं समालिखेत् ।
 चतुर्थ्या तु ततो देवि विलिखेत्सर्वमङ्गलाम् ॥ २९ ॥
 हृदन्तोऽयं मनुर्देवि नित्येयं सर्वमङ्गला ।
 तारं हृद्गमयत्यन्ते ज्वालामालिनि देवि च ॥ ३० ॥
 द्विरुच्चार्य च सर्वान्ते मृतसंहारकारिके ।
 जातवेदासि संलिख्य ज्वलन्तिपदयुग्मकम् ॥ ३१ ॥
 ज्वलेतिमज्जलद्वंद्वं हुंकारद्वितयं लिखेत् ।
 यद्विबीजत्रयं हुं च अस्त्रस्वाहान्वितो मनुः ॥ ३२ ॥
 इयं नित्या महादेवि ज्वालामालिनिका परा ।
 कवचान्तं स्वरान्तं च शक्रस्वरविभूषितम् ॥ ३३ ॥
 पिन्दुनादकलाक्रान्तं विचित्रा परमेश्वरी ।
 अकारादिषु सर्वेषु स्वरेषु क्रमतो न्यसेत् ॥ ३४ ॥
 अःस्वरे परमेशानि श्रीविद्यां विश्वमातृकाम् ।
 स्वरयद्विन्यसेन्नित्या नीरजापतलोचने ॥ ३५ ॥
 प्रकटाद्या न्यसेत्पश्चादाधारादिषु मन्त्रवित् ।
 स्थितिन्यासं ततः कुर्याच्छ्रीविद्यापोढशक्षरैः ॥ ३६ ॥
 पञ्चाङ्गुलीषु करपोत्रं हारन्ध्रे मुखे हृदि ।
 त्रयं विन्यस्य नाम्यादिपादान्ते चैकमाद्रिजे ॥ ३७ ॥
 गलादिनाभिपर्यन्तमपरं हि ततः परम् ।
 घट्टारन्धादिकंठान्तमेकं विन्यस्य पादयोः ॥ ३८ ॥
 अङ्गुलीषु च विन्यस्य न्यासोऽयं स्थितिकारकः ।
 मृष्टिन्यासं ततः कुर्यात्सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ ३९ ॥
 घट्टारन्ध्रेऽलिके नेत्रश्रुतिघ्राणोष्ठकेषु च ।
 दन्तान्तरोर्ध्वके देवि जिह्वायां गलकूपके ॥ ४० ॥

पृष्ठे सर्वाङ्गिहृदयस्तनकुक्षिषु लिङ्गके ।
 श्रीविद्यार्णैर्यसेदेवि मेन्त्रं सर्वसमुद्भवे ॥ ४१ ॥
 सर्वाङ्गे विन्यसेत्पश्चाद्वापकत्वेन सुन्दरि ।
 प्राणानायम्य विधिवन्मुद्रासंनद्धविग्रहः ॥ ४२ ॥
 संक्षोभद्रावणाकर्षवश्योन्मादमहाङ्कुशाः ।
 खेचरी बीजरूपा च योनिमुद्रेत्यनुक्रमात् ॥ ४३ ॥
 बीजानि वक्ष्ये क्रमतो मुद्राणां परमेश्वरि ।
 पञ्चबाणैः पञ्च मुद्राः करोमात्मकमक्षरम् ॥ ४४ ॥
 आद्यं तु रुद्रभैरव्या बीजं साक्षाशिषं ततैः ।
 ततस्तु वाग्भवं देवि क्रमेण हि चतुष्टयम् ॥ ४५ ॥
 चतुर्मुद्रासु बीजानि नवमुद्रास्वनुक्रमात् ।
 अथ वक्ष्ये महेशानि मुद्राविवरणं क्रमात् ॥ ४६ ॥
 वामहस्तेन मुष्टिं तु बद्ध्वा कर्णपदेशके ।
 तर्जनीं सरलां कृत्वा भ्रामयेत्तन्त्रवित्तमः ॥ ४७ ॥
 सौभाग्यदण्डिनी मुद्रा न्यासकाले तु सूचिता ।
 अन्तरङ्गमुष्ट्या तु निरुध्य जगतीमिमाम् ॥ ४८ ॥
 रिपुजिह्वाग्रहा मुद्रा न्यासकाले तु सूचिता ।
 पाणिद्वयं महेशानि परिवर्तनयोगतः ॥ ४९ ॥
 योजयित्वा तर्जनीभ्यामनामे धारयेत्प्रिये ।
 मध्यमे योजयेन्मध्ये कनिष्ठे तदधस्तथा ॥ ५० ॥
 अङ्गुठावपि संयोज्य त्रिधा युग्मक्रमेण तु ।
 त्रिखण्डा नाम मुद्रेयं त्रिपुराह्वानकर्मणि ॥ ५१ ॥
 विरली तु करौ कृत्वा मध्यमे मध्यगे कुरु ।
 अङ्गुष्ठाम्बां कनिष्ठे च संपीड्य सरले ततः ॥ ५२ ॥
 तर्जनीं दण्डवत्कुर्यान्मध्यमस्थे ह्यनामिके ।
 सर्वसंक्षोभिणी मुद्रा त्रैलोक्यक्षोभकारिणी ॥ ५३ ॥
 मध्यमे तर्जनीयुक्ते सरले स्यात्तदा भवेत् ।
 सर्वविद्राविणी मुद्रा द्रावयेत्सचराचरम् ॥ ५४ ॥

मध्यमे तर्जनीयुग्मे वक्त्रे कुर्यात्तुलोचने ।
 एतस्या एव मुद्रायास्तदा कर्पणकारिणी ॥ ५५ ॥
 विपरीती तलौ कृत्वा चाङ्गुली हन्मुखा यजेत् ।
 परिवर्तनमौर्गेण क्रमेण निबिडास्ततः ॥ ५६ ॥
 अङ्गुष्ठावग्रदेशे तु तर्जन्यावङ्गकुशाकृती ।
 सर्वा एकत्र संयोज्य सर्ववश्यकरी भवेत् ॥ ५७ ॥
 पुटाञ्जलिकरौ कृत्वा मध्यमागर्मसंस्थिते ।
 परस्परकनिष्ठे तु तर्जन्यग्रगते ततः ॥ ५८ ॥
 अनामिके तु सरले मध्यमौमुखदेशगौ ।
 अङ्गुष्ठी परमेशानि सर्वोन्मादनकारिणी ॥ ५९ ॥
 एतस्या एव मुद्राया अनामातर्जनीकमात् ।
 अङ्गुष्ठाकाररूपा तु मुद्रेयं तु महाङ्गकुशा ॥ ६० ॥
 धामं भुजं वक्षभुजे दक्षिणं धामदेशतः ।
 निवेद्य योजयेत्पश्चात्परिवर्त्य क्रमेण हि ॥ ६१ ॥
 कनिष्ठानामिकायुग्मे तर्जनीभ्यां निरोधयेत् ।
 मध्यमे सरले कृत्वा योनिवत्सरलौ ततः ॥ ६२ ॥
 अङ्गुष्ठी खेचरी मुद्रा पार्थिवस्थानयोजिनी ।
 प्रियेयं सर्वदेवानां खेचरत्वप्रदायिनी ॥ ६३ ॥
 परित्यक्ताञ्जलिं कृत्वा कनिष्ठाग्रगते ततः ।
 मध्यमे स्थापयेद्वि कनिष्ठे धारयेत्ततः ॥ ६४ ॥
 अनामिकाभ्यां मुहूर्तं तर्जनीमध्यमायुगम् ।
 अङ्गुष्ठाभ्यां समायोज्यमर्धचन्द्राकृतिं प्रिये ॥ ६५ ॥
 बीजमुद्रेयमाख्याता सर्वानन्दकरी प्रिये ।
 परिवर्त्य करी सम्यक्तर्जनीर्धामने समे ॥ ६६ ॥
 मध्यमे कुरु तन्मध्यमे योजयेत्तदनन्तरम् ।
 अन्योन्पानामिके द्वे कनिष्ठे तु यथास्थिते ॥ ६७ ॥
 अङ्गुष्ठाभ्यां योजिताभ्यां योन्याकारं तु कारयेत् ।

१ य. 'क्षेत्रेण' । २ य. 'क्षेत्राः य' । ३ य. 'मानवदेविनी । य' । ४ य. ग. रिक्त-
 लाङ् । ५ य. 'योगे' । ६ य. ग. 'मित्रा' । ७ य. 'गुणम् । य' । ८ य. 'क्षि' यजेत् । य' ।
 ९ य. ग. 'वादे' ।

योनिमुद्वेयमाख्याता परां त्रैलोक्यमातृका ॥ ६८ ॥

एवं विन्यस्तदेहः सन्मुद्रासंनद्धविग्रहः ।

अन्तर्यागविधिं कुर्याद्येन साक्षात्स्वयं विभुः ॥ ६९ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातत्त्वे श्रीविद्यान्यासविवरणं नाम पञ्चदशः पटलः ॥ १५ ॥

अथ पौदशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

अन्तर्यागविधिं देव बहिर्यागविधिं तथा ।

सकलं कथयेशान यद्यहं तव बल्लभा ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच—

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यजनं चाऽऽन्तरं महत् ।

मूलादिव्रह्मरन्धान्तं विसृतस्तुतनीर्यसीम् ॥ २ ॥

उद्यत्सूर्यप्रभाजालविद्युत्कोटिप्रभामयी ।

चन्द्रकोटिप्रमाद्रौवां त्रैलोक्यैकप्रभामयीस् ॥ ३ ॥

अशेषजगदुत्पत्तिस्थितिसंहारकारिणीम् ।

ध्यायेन्मनो यथा देवीं निश्चलं जायते तथा ॥ ४ ॥

सहजानन्दसंदोहमन्दिरं भवति क्षणात् ।

मनो निश्चलतां प्राप्तं शिवशक्तिप्रभावतः ॥ ५ ॥

समाधिर्जायते तत्र संज्ञाद्वयविजृम्भितः ।

स्वयंप्रज्ञातनामैको ह्यसंप्रज्ञातनामधृत् ॥ ६ ॥

स्वयंप्रज्ञातसंज्ञस्तु शक्त्याधिक्येन जायते ।

असंप्रज्ञातनामैको शिवाधिक्येन वै भवेत् ॥ ७ ॥

स्वयंप्रज्ञातमेदस्तु तीव्रस्तीव्रतरो भवेत् ।

असंप्रज्ञातमेदस्तु मन्दो मन्दतरस्तथा ॥ ८ ॥

(* संज्ञा प्रज्ञा न यत्रैवं स्वयंप्रज्ञोऽभिधीयते ।

असंप्रज्ञो हि मूयस्तु स्थितप्रज्ञः प्रतिष्ठितः ॥ ९ ॥

* यनुविद्वान्तर्गतो ग्रन्थः ख. पुस्तके नास्ति ।

१ ख. 'यि मूहि य' । २ ख. 'कलाकार ईश' । ३ ख. 'यत्तम्' । ४ ख. 'मयम्' ।

५ ख. 'दावं प्रे' । ६ ख. 'मयम्' । ७ ख. 'भारतम्' । ८ ख. 'देवि' । ९ क. ग. 'यम्' । ख. 'स्व' ।

१० ख. 'नामा तु शिवतत्त्वेन वै' ।

ब्रजापज्ञानमेवेदमसंस्पृशमिति ह्वयम् ।
 संज्ञाह्वयमिदं देवि शिवतत्त्वेन वै भवेत् ॥ १० ॥
 हास्यरोदनरोमाञ्चकम्पस्वेदाद्विलक्षणः ।
 तीव्रस्तीव्रतरो देवि समाधिरुपलक्षितः ॥ ११ ॥
 निमेषर्वाजिते नेत्रे वपुस्तल्लक्षणं स्थिरम् ।
 मन्दो मन्दतरो देवि समाधिः परिकीर्तितः ॥ १२ ॥
 शांभवेन च वेद्येन सुखी मूयाञ्जिरन्तरम् ।
 अन्तर्यामिविधिं कृत्वा बहिर्यजनमाचरेत् ॥ १३ ॥
 एवं चिन्त्यस्तदेहः सत्सर्वात्मा सत्प्रकोत्तमः ।
 ध्यायेन्निरामयं वस्तु जगन्प्रविमोहिनीम् ॥ १४ ॥
 अशेषव्यवहाराणां स्वामिनीं संविदं पराम् ।
 उद्यत्सूर्यसहस्रामां दाडिमीकुसुमप्रमाम् ॥ १५ ॥
 जषाकुसुमसंकाशां पद्मरागमणिप्रमाम् ।
 स्फुरत्पद्मानिमां तप्तकाञ्चनामां सुरेश्वरीम् ॥ १६ ॥
 रक्तोत्पलदलाकारपादपल्लवराजिताम् ।
 अनर्घ्यरत्नखचितमञ्जीरचरणद्वयाम् ॥ १७ ॥
 पादाङ्गुलीपकक्षिप्तलतोजोषिराजिताम् ।
 कदलीललितस्तम्भमुकुमारोरुकोमलाम् ॥ १८ ॥
 नितम्बविम्बविलसद्भक्तवस्त्रपरिष्कृताम् ।
 मेघलोबद्धमाणिक्यकिङ्किणीनादविभ्रमाम् ॥ १९ ॥
 अलक्ष्यमध्यमां निम्ननाभिं शातोदरीं पराम् ।
 रोमराजिलतोद्भूतमहाकुचफलान्विताम् ॥ २० ॥
 सुवृत्तनिविडोत्तुङ्गकुचमण्डलराजिताम् ।
 अनर्घ्यमौक्तिकस्फारहारभारविराजिताम् ॥ २१ ॥
 नयनप्रभाराजद्वेयेयकविमूपण्याम् ।
 श्रुतिमूपामनोरम्यकपोलस्थलमञ्जुलाम् ॥ २२ ॥
 उद्यद्वादिपसंकाशताट्टसुगुराग्रमाम् ।
 पूर्णचन्द्रमुरीं पद्मवदनो वरनासिकाम् ॥ २३ ॥

स्फुरन्मदनकोदण्डसुभुवं पद्मलोचनाम् ।
 ललाटपट्टसंराजद्रत्नाढ्यातिलकाङ्किताम् ॥ २४ ॥
 मुक्तामाणिक्यघटितमुकुटस्थलकिङ्किणीम् ।
 स्फुरच्चन्द्रकलाराजन्मुकुटां च त्रिलोचनाम् ॥ २५ ॥
 प्रवालवल्लीबिलसद्वाहुवल्लीचतुष्टयाम् ।
 इक्षुकोदण्डपुष्पेषुपाशाङ्कुशचतुर्भुजाम् ॥ २६ ॥
 सर्वदेवमयीमम्बां सर्वसौभाग्यसुन्दरीम् ।
 सर्वतीर्थमयीं दिव्यां सर्वकामप्रपूरिणीम् ॥ २७ ॥
 *सर्वमन्त्रमयीं नित्यां सर्वागमविशारदाम् ।
 सर्वक्षेत्रमयीं देवीं सर्वविद्यामयीं शिवाम् ॥ २८ ॥
 सर्वयागमयीं विद्यां सर्वदेवस्वरूपिणीम् ।
 सर्वशास्त्रमयीं नित्यां सर्वागमनमस्कृताम् ॥ २९ ॥
 सर्वान्नायमयीं देवीं सर्वोपतनसेविताम् ।
 सर्वानन्दमयीं ज्ञानगह्वरां संविवं पराम् ॥ ३० ॥
 एवं ध्यात्वा परामम्बां बहन्नांसापुटे क्रमात् ।
 आवाह्य चक्रमध्ये तु मुद्रया हि त्रिलण्डया ॥ ३१ ॥
 संस्थितां चिन्तयेत्तत्र श्रीपीठान्तर्निवासिनीम् ।
 मुद्राः संदर्शयेद्देवि तर्पणेस्तु त्रिधा यजेत् ॥ ३२ ॥
 लयाङ्गं कल्पयेद्देहे देव्यास्तु परमेश्वरि ।
 गन्धपुष्पाक्षतार्क्षश्च देव्यै सम्यङ्निवेदयेत् ॥ ३३ ॥
 उपचारैः षोडशभिः संपूज्य परदेवताम् ।
 तर्पणानि पुनर्दद्याच्चिवारं मूलाविद्यया ॥ ३४ ॥
 एतस्मिन्समये देवि तिथिनित्यां प्रपूजयेत् ।
 कामेश्वर्यादिका नित्या विचित्रान्ताः परेश्वरि ॥ ३५ ॥
 प्रतिपरपौर्णमास्यन्ततिथिरूपाः प्रपूजयेत् ।
 विमाव्य च महान्न्यसे पूर्वदक्षोत्तरं क्रमात् ॥ ३६ ॥
 रेखासु विलिखेत्तत्र पञ्चपञ्च क्रमेण हि ।

* इदमर्थं ख. पुस्तके नास्ति ।

अकाराद्या उवर्णान्ता दक्षिणस्यां विचिन्तयेत् ॥ ३७ ॥
 ततश्च पूर्वरेखांयामूकारादिकपञ्चकम् ।
 विलिख्योत्तररेखायां शक्त्यादि विलिखेत्ततः ॥ ३८ ॥
 अनुस्वारान्तमन्त्रस्तु विसर्गे षोडशीं यजेत् ।
 यामावर्तेन देवेशि नित्याः षोडश कीर्तिताः ॥ ३९ ॥
 प्रतिपत्तिथिमारभ्य पूर्णमास्यन्तमद्विजे ।
 एकैकां पूजयेन्नित्यां महासौभाग्यमाप्नुयात् ॥ ४० ॥
 कृष्णपक्षे महेशानि पूजयेत्तिथिमण्डलम् ।
 विचित्राद्या वरारोहे यावत्कामेश्वरी भवेत् ॥ ४१ ॥
 पूजनीया विलोमेन भक्त्या तु परमेश्वरी ।
 कलाः षोडश देवेशि यस्तु चन्द्रकलाः क्रमात् ॥ ४२ ॥
 स सौभाग्यं मेहादेवि प्राप्नोति गुरुशासनात् ।
 कामेश्वर्यादिका नित्याः पूजयित्वा क्रमात्ततः ॥ ४३ ॥
 तिथिनित्यां त्रिधा देवि पूजयेद्भाग्यहेतवे ।
 पुनः श्रीत्रिपुरानित्यां यजेत्सौभाग्यहेतवे ॥ ४४ ॥
 एतस्मिन्समये देवि गुरुन्तं पूजयेद्बुधः ।
 पुष्पसंकोचयोगेन कथयामि तवानघे ॥ ४५ ॥
 रश्मिवृन्दं दलमितं गुरवस्तु शताधिकाः ।
 तस्मासंकोचयेत्पुष्पममिताः सिद्धिहानिदाः ॥ ४६ ॥
 नष्टसंततिविज्ञेया मिताः सर्वसमृद्धिदाः ।
 पुष्पं संकोचयेन्नोचेद्वा दशे नष्टसंततिः ॥ ४७ ॥
 संतत्या नष्टरूपः सन्न भवेद्देवताप्रियः ।
 अत एव मया सम्पक्पुष्पं संकुचितं प्रिये ॥ ४८ ॥
 कामराजाद्याविद्याया गुरवस्तु समृद्धिदाः ।
 मध्यप्राक्उपश्रममध्ये हि गुरुपङ्क्तिं त्रिधाऽर्चयेत् ॥ ४९ ॥
 परारव्यान्पूजयेदादौ परापराविभक्तिकान् ।
 ततोऽपरांस्त्रिधा देवि गुरुन्तं पूजयेत्प्रिये ॥ ५० ॥
 दिव्याये तु परान्विद्धि सप्तसंख्यान्वरानने ।

१ य, 'सायां दक्षिणान्तरा' । २ छ, ग, 'वज्रादीनिवृत्ति' । ३ य, 'न्तमाप्राप्तु' । ४ य, 'महेश्वरी' ।

आनन्दनाथशब्दान्ता गुरवः पुरुषाः प्रिये ॥ ५१ ॥
 स्त्रियः पराम्बाशब्दान्ता विज्ञेया वीरवन्दिते ।
 परप्रकाशो देवेशि ततः परशिवो मतः ॥ ५२ ॥
 परा शक्तिस्तथा देवि कौलेश्वर इति प्रिये ।
 शुक्ला देवि कुलेशानकामेश्वर्यम्बिकाः क्रमात् ॥ ५३ ॥
 मुनिसंख्यास्तु गुरवः पराख्या दिव्यरूपणः ।
 भोगविलग्नस्तु समंयो वेदाख्यः सहजस्तथा ॥ ५४ ॥
 परापराख्यसिद्धौघे मानवौघे शृणु प्रिये ।
 गगनो विश्वविमलौ मदनो भुवनस्तथा ॥ ५५ ॥
 लीला स्वात्मप्रियः पश्चान्नागसंख्यास्तु मानवाः ।
 अपराः परमेशानि* नियता अक्षरा इमे ॥ ५६ ॥
 एतन्नयं तु नियतं देशिकानां हिताय च ।
 मयोद्धतं महेशानि पुष्पं संकुचितं प्रिये ॥ ५७ ॥
 मानवौघान्तिके पश्चात्स्वगुरुत्रितयं यजेत् ।
 परमेष्ठी गुरुः पश्चाद्गुरुः परमसंज्ञितः ॥ ५८ ॥
 स्वगुरुश्च महेशानि पूजयेत्तु गुरुत्रयम् ।
 अथ वा मानवौघान्त एकं स्वगुरुमर्चयेत् ॥ ५९ ॥
 अयं प्रकारः कथितः प्रकारान्तरमुच्यते ।
 घण्ट्यं सर्वप्रकाराणां मानवौघाष्टकादथ ॥ ६० ॥
 गुरवो नवसंख्याका इह यावद्भवन्ति हि ।
 नवचक्रेश्वरी यस्मात्तावत्पुष्पं प्रकाशयेत् ॥ ६१ ॥
 मानवौघे तदा देवि दशसप्त भवन्ति हि ।
 पश्चात्संकोचयेत्पुष्पं नवमं श्रीगुरुं यजेत् ॥ ६२ ॥
 अज्ञातगुरुशिष्याणां कथयामि वरानने ।
 गुरुभ्यो नम उच्चार्य पादुकाम्भ्यो नमो लिखेत् ॥ ६३ ॥
 गुर्वन्ते परमान्ते च गुरुभ्यो नम इत्यपि ।

* भर्तृदेवः पुस्तके पठान्तरम्-न्ता विज्ञेया वीरवन्दिते । अभ्यन्ता गुरवः प्रीक्षाः
 श्रीनिधिः परमेश्वरि । पर । ॥ ५४ पुस्तके 'नि पुष्पं संकुचितं प्रिये । ए' इति पठान्तरम् ।

—१ ख. 'ययः सहजो वेदमन्दनः । २ ग. 'दोषो मानवौघं दृष्ट्वा ३ क. 'रामाया प्रि' । ४
 क. 'प्रियाः ५' । ५ ख. 'मकः । भ' । ६ ग. 'द्यादिभ्यम् । गु' । ७ ख. पुस्तके, 'वत्तः
 वेदपुस्तके तथा । ए' इति पठान्तरम् ।

एतेषां पादुकास्तद्गदाचार्येभ्यो नमो वदेत् ॥ ६४ ॥
 आचार्यपादुकास्तद्गदपूर्वसिद्धास्तु पादुकाः ।
 सामान्यगुरुशिष्याणां गुरुपङ्क्तिरियं भवेत् ॥ ६५ ॥
 गुरुपङ्क्तिं प्रपूज्याथ स्वयं श्रीत्रिपुरा भवेत् ।
 गुरुपङ्क्तिविहीनस्तु पुरुषः पङ्क्तिवर्जितः ॥ ६६ ॥
 सामान्यगुरुपङ्क्तित्वाच्च भवेत्पङ्क्तिवर्जितः ।
 पुष्पसंकोचमार्गोऽयं मया सिद्धः कृतः प्रिये ॥ ६७ ॥
 कृपया परमेशानि साधकानां हिताय च ।
 कामराजाख्यगुरवः श्रीविद्याविषये क्रमान् ॥ ६८ ॥
 लोपामुद्राख्यविद्याऽऽद्या गुरुऽङ्गु वरानने ।
 परमाद्यशिष्याऽऽद्या कामेद्वयम्बिका तथा ॥ ६९ ॥
 दिव्याद्यश्च महोद्यश्च सर्वानन्दस्ततः परम् ।
 प्रज्ञादेव्यम्बिका पश्चात्प्रकाशः सप्तमो भवेत् ॥ ७० ॥
 दिव्याः पराख्यगुरवो लोपामुद्राप्रभामयाः ।
 दिव्यश्चित्रश्च कैवल्यदेव्यश्च महोद्यः ॥ ७१ ॥
 सिद्धाः परापरा ज्ञेया मानवीचं जगुः प्रिये ।
 विद्या शक्तिश्च विश्वश्च चतुर्थः कामलो भवेत् ॥ ७२ ॥
 पञ्चमस्तु परानन्दो मनोहर इति प्रिये ।
 स्वात्मानन्दः सप्तमस्तु प्रतिमोऽष्टम उच्यते ॥ ७३ ॥
 अपराख्या इमे देवि गुरवः परिकीर्तिताः ।
 पूर्ववद्योजयेत्पश्चादष्टानन्तरमेव च ॥ ७४ ॥
 अयं वा स्वगुरुं वाऽपि नवान्तं वाऽञ्जलौचने ।
 दक्षिणामूर्तिशिष्याणां गुरुक्रम उदाहृतः ॥ ७५ ॥
 संप्रदाया अनेके च ज्ञातव्याः स्वगुरुक्रमात् ।
 संप्रदायविहीनस्य न दद्यात्पङ्क्तिमुत्तमाम् ॥ ७६ ॥
 साधारणास्तु गुरवः सर्वभेदेषु वै समाः ।
 गुरुक्रमं प्रपूज्याथ यजेद्वाक्षायदेवताः ॥ ७७ ॥
 त्रैलोक्यमोहने देवि सर्वांशापरिपूरके ।
 सर्वसंक्षोभणे चक्रे पूर्वाभ्यां प्रपूजयन्त ॥ ७८ ॥

सर्वसौभाग्यदे चक्रे तथा सर्वार्थसाधके ।
 सर्वरक्षाकरे चक्रे दक्षाम्नायं प्रपूजयेत् ॥ ७९ ॥
 मध्यचक्रत्रये देवि पश्चिमाम्नायमर्चयेत् ।
 नवचक्रेषु देवेशि कौबेराम्नायमर्चयेत् ॥ ८० ॥
 वैन्दवे परमेशानि मध्यसिंहासनं यजेत् ।
 अनेनैव प्रकारेण पूजयेत्पञ्च पञ्चिकाः ॥ ८१ ॥
 श्रीविद्या च परं ज्योतिः परा निष्कलशाम्बरी ।
 अजपा मातृका चेति पञ्च कोशाः प्रकीर्तिताः ॥ ८२ ॥
 श्रीविद्या च तथा लक्ष्मीर्महालक्ष्मीस्तथैव च ।
 त्रिशक्तिः सर्वसाम्राज्या पञ्च लक्ष्म्यः प्रकीर्तिताः ॥ ८३ ॥
 श्रीविद्या त्वरिता चैव पारिजातेश्वरी तथा ।
 त्रिपुटा पञ्चबाणेशी पञ्च कल्पलताः स्मृताः ॥ ८४ ॥
 श्रीविद्या मूलपीठेशी सुधा श्रीरमृतेश्वरी ।
 अन्नपूर्णेति विख्याताः पञ्चैताः कामधेनवः ॥ ८५ ॥
 श्रीविद्या सिद्धलक्ष्मीश्च मातङ्गी भुवनेश्वरी ।
 वाराहीति च संपाक्ताः पञ्च रत्नाः प्रकीर्तिताः * ॥ ८६ ॥
 मूलविद्या महेशानि श्रीविद्या परिकीर्तिता ।
 वारुणान्तं वह्निसंस्थं बिन्दुनादसमन्वितम् ॥ ८७ ॥
 वामनेत्रसमायुक्तं लक्ष्मीबीजमुदाहृतम् ।
 श्रीबीजं तु पराबीजं लक्ष्मीबीजमुदाहृतम् ॥ ८८ ॥
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य ह्रीमात्मकं समुच्चरेत् ।
 श्रीपुटा चानु कमले कमलाये प्रसीदतु ॥ ८९ ॥
 लाये मध्यगतां भूमिं रुद्रस्थाने नियोजयेत् ।
 प्रसीद शुक्लं दद्याच्छ्रीबीजं भुवनेश्वरीम् ॥ ९० ॥
 भिषा बीजं ततो दद्यान्महालक्ष्मी च (श्च)हन्मनुः ।
 सप्तविंशतिवर्णात्मा महालक्ष्मीमनुर्मतः ॥ ९१ ॥
 श्रीबीजं च पराबीजं कामराजं समालिखेत् ।
 इयं त्रिशक्तिर्देवेशि त्रिषु लोकेषु दुर्लभा ॥ ९२ ॥

* १। भारद्वाज श्रीविद्यापूजस्थाने इत्यन्ते ग्रन्थः स पुस्तके वर्तते ।

१ ग. पुस्तके, 'दा पारिजातेशी पञ्चबाणेशी तथा । त्रि' इति पाठान्तरम् । २ ग. 'व
 श्रीविद्या' इति पाठान्तरम् । ३ ग. 'दाद्वन्द्वी' । ४ ग. 'दा बाह्वर्त्तु' च मा' इति पाठान्तरम् ।

चन्द्रेण मादनं लक्ष्मीर्देवी दीर्घाक्षिमण्डिता ।
 विष्णुकूरेश्वरीयुक्ता रित्ययं वैष्णवीयुता (?) ॥ ९३ ॥
 श्रीबीजसंपुटं कुर्यात्सर्वशास्त्रप्रदायिनी ।
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य पराहंसं समुद्धरेत् ॥ ९४ ॥
 ततः सोहं शिरो देवि वसुवर्णोऽयमीरेतः ।
 वेदादिकेवला देवी परा निष्कलशाम्बी ॥ ९५ ॥
 हंसो जपार्पण त(णवस्त)त्र मातृकेति प्रकीर्तिता(तः)
 प्रणवं भुवनेशानि वियञ्चन्द्राग्निवायवम् ॥ ९६ ॥
 भुवनेशी भुवं चैव सरस्वत्यै नमो लिखेत् ।
 इयं तु पारिजातेशी पारिजातरतोपमा ॥ ९७ ॥
 काण्डवानेश्वरीविद्या प्रसङ्गात्कथिता मया ।
 त्रिबीजं च पराबीजं सकामा त्रिपुटोदिता ॥ ९८ ॥
 पञ्चकामेश्वरीविद्या बालान्यासे समीरिता ।
 वाग्मयं वामनेत्र च ध्रुवान्तं बिन्दुसंयुतम् ॥ ९९ ॥
 मूलपीठेश्वरीविद्या सुगुप्ता कथिता मया ।
 पराबीजं तु श्रीबीजं बालायामाद्यमक्षरम् ॥ १०० ॥
 राज्यदे राजलक्ष्मीति चन्द्रः सर्गविभूषितः ।
 विलोमन्यादिबीजानि सुधा श्रीश्च प्रकीर्तिताः(ता) ॥ १०१ ॥
 वाग्मयं भुवनेशानि श्रीबीजं तदनन्तरम् ।
 वियत्तदादिस्त्रफलेमित्यवर्णं समालिखेत् ॥ १०२ ॥
 वियत्तदादिकं ते च फानित्येव मनुर्मतः ।
 चवगतृतीयं तुयं मायारेफेन्दुसंयुतम् ॥ १०३ ॥
 महाचण्डं समुद्धृत्य संकर्षणीति संलिखेत् ।
 कालमहान इत्युक्त्वा वियदिन्दुसमन्वितः(?) ॥ १०४ ॥
 मायाबीजं तु कथितः सिद्धलक्ष्म्या महामनुः ।
 अन्नपूर्णा च देवेशि उत्तराग्नायकीर्तिता ॥ १०५ ॥
 मातङ्गिन्येति चांशं बाह्यमायाश्रीसंपुटं लिखेत् ।
 इयं मातङ्गिनी विद्या द्वादशाणां प्रकीर्तिता ॥ १०६ ॥
 वियदग्निसमायुक्ता वामनेत्रविभूषिता(ता) ।
 भुवनेशी महेशानि दुर्लभा भुवन्त्रये ॥ १०७ ॥

वाग्भवं पूर्वमुद्धृत्य संबुद्ध्या भगवत्यपि ।
 वार्ताली द्वे च वाराही युग्मवाराहमुख्यपि ॥ १०८ ॥
 अन्धे अन्धिन्यै नत्यन्तं रुन्धिनी तत्परः परम् ।
 जम्भे जम्भिन्यै नत्यन्तं मोहे मोहिन्यै युतं नमः ॥ १०९ ॥
 स्तम्भे स्तम्भिन्यै हृद्युक्तममुकं स्तम्भनद्वये ।
 सर्वदुष्टप्रदुष्टानां सर्वेषां सर्वमुच्चरेत् ॥ ११० ॥
 जिह्वास्तम्भं कुरु द्वंद्वं शीघ्रवश्यं कुरु द्वयम् ।
 वाग्यूटचत्रयं वाच मन्त्रपावकवल्लभा ॥ १११ ॥
 महाविद्येयमाख्याता सर्वतन्त्रेषु गोपिता ।

श्रीदेव्युवाच—

मन्त्रास्तु कथिता देव सर्वतन्त्रेषु गोपिताः ॥ ११२ ॥
 तान्तराध्य कथं लोका जायन्ते भुवि दुर्लभाः ।
 एतत्सर्वं महादेव कथय त्वं सुविस्तरम् ॥ ११३ ॥

श्रीईश्वर उवाच—

साधु पृष्टं त्वया भद्रे लोकानां हितकाम्यया ।
 अविज्ञातमनस्तत्त्वं भजना दुःसुता यथा (?) ॥ ११४ ॥
 कथयतेऽत्र तथा देवि सर्वतन्त्रेषु गोपितम् ।
 मन्त्राविशोधनं कुर्यान्मन्त्राणां च विशुद्धये ॥ ११५ ॥
 चतुरस्रभुवं भित्त्वा कृत्वा रेखात्रयं त्रयम् ।
 वृत्तः षोडशके चैव ततो वर्णान्समालिखेत् ॥ ११६ ॥
 इन्द्राग्निरुद्रनवनेत्रयुगेन दिक्षु

ऋत्वष्टषोडशचतुर्दशमौक्तिकेषु ॥

पातालपञ्चदशवह्निहिमांशुकोष्ठे

वर्णालिखेल्लिपिमवान्क्रमशस्तु धीमान् ॥ ११७ ॥

मन्त्राद्यसाधकानां तु नामार्णः पतति ध्रुवम् ।

सिद्धिस्थावर्णाविज्ञेयं द्वितीयं साध्यनामकम् ॥ ११८ ॥

सुसिद्धं तु तृतीयं स्याच्चतुर्थमरिसंज्ञकम् ।

सिद्धः सिध्यति कालेन साध्यः सिध्यति वा न वा ॥ ११९ ॥

सुसिद्धस्तत्क्षणादेव साधकं मक्षयेद्वरिः ।

सिद्धसिद्धो जपात्सिद्धिर्द्विगुणात्सिद्धसाध्यकः ॥ १२० ॥

सिद्धसुसिद्धः संग्राहात्सिद्धारिहन्ति वै द्विजान् ।
 साध्यः सिध्यति संक्लेशात्साध्यसाध्योऽतिदुःखकृत् ॥ १२१ ॥
 साध्यः सुसिद्धो मजनात्साधारिः स्वाश्रयं हरेत् ।
 सुसिद्धसिद्धोऽध्ययनात्फलं दद्युर्यथेप्सितम् ॥ १२२ ॥
 सुसिद्धसाध्यो जपाद्यैः सिद्धिर्यस्मादतोऽन्यथा ।
 सुसिद्धे तु सुसिद्धस्तु पूर्वजन्मकृतश्रमात् ॥ १२३ ॥
 तस्मात्तु सर्वं सिद्धानां साधको यो जपेन्मनुः ।
 अभिचारे रिपोरेवं यदि स्मान्मुविषन्नयोः (?) ॥ १२४ ॥
 ससिद्धेऽरिविशेषेण स्वकुलान्नाशयेद्भुवम् (?) ।
 अरिसिद्धस्तु संहन्यादरिसाध्यं तु योपितः ॥ १२५ ॥
 अरिसिद्धस्वमन्त्रश्च कुलाच्छादनकृच्छलैः ।
 अर्परिस्वामहामन्त्रप्राप्तेन मुनिश्चितम् (?) ॥ १२६ ॥
 एतदुक्तं महशानि त्यक्त्वाऽन्यमतमुत्तमम् ।
 स्वमलब्धे स्त्रिया दत्ते मालामन्त्रे त्रिवीजके ॥ १२७ ॥
 सिद्धादिशोधनं देवी न वै तेषां तु विद्यते ।
 श्रीविद्यापूजनस्थाने चक्रराजे महेश्वरि ॥ १२८ ॥
 महाकोशेश्वरावृन्दमण्डितासनसंस्थिता ॥ १२९ ॥
 सर्वसौभाग्यजननीपादुकां पूजयामि च ।
 इत्युच्चार्य परं ज्योतिःकोशाद्यां पूजयेत्तुधीः ॥ १३० ॥
 अनेनैव प्रकारेण पूजयेत्पञ्चपञ्चिकाः ।
 शीघ्रं तु दर्शनं देवि वैन्द्रे पूजयेत्प्रिये ॥ १३१ ॥
 परितो * दर्शनं शाक्तं चक्रस्य परमेश्वरी ।
 ब्राह्मं तु दर्शनं पूज्यं भूविम्बे प्रथमे प्रिये ॥ १३२ ॥
 शिवस्य वामतो देवि वैष्णवं दर्शनं यजेत् ।
 सृष्टिचक्रे मध्वत्सूर्यदर्शनं कमलेक्षणे ॥ १३३ ॥
 स्थितिचक्रे तु संपूज्यं बौद्धदर्शनमुत्तमम् ।
 एयं संपूज्य सकलं श्रीविद्यां परितोपयेत् ॥ १३४ ॥
 तर्पणानि पुनर्दद्याच्चिवारं तत्त्वमुद्रया ।
 अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु तत्त्वमुद्रयेत्परितो ॥ १३५ ॥

* भवं शीघ्रः च. पुनश्च ५८ ।

पुष्पं समर्पयेद्देवि मुद्रया ज्ञानसंज्ञया ।
 अङ्गुष्ठतर्जनीयोगाञ्ज्ज्ञानमुद्रा प्रतिष्ठिता ॥ १३६ ॥
 सर्वोपचारैराराध्य मुद्राः संदर्शयेत्क्रमात् ।
 अथाङ्गावरणं कुर्याच्छ्रीविद्यामनुसंभवम् ॥ १३७ ॥
 अग्नीशासुरवायव्यमध्यदिक्ष्वङ्गपूजनम् ।
 मायालक्ष्मीमयं बीजयुग्मं पूर्वक्रमेण तु ॥ १३८ ॥
 कथितं योजयेद्देवि त्रयं वा परमेश्वरि ।
 संपुटक्रमयोगेण चाथवा वीरवन्दिते ॥ १३९ ॥
 संयोज्य पूजयेत्सर्वाः क्रमादेव वरानने ।
 त्रैलोक्यमोहने चक्रे प्रकटा योगिनीर्यजेत् ॥ १४० ॥
 चतुरस्रे चतुर्द्वारे शोभिते सिद्धिदायकाः ।
 अणिमां पश्चिमद्वारे दक्षभागे प्रपूजयेत् ॥ १४१ ॥
 लघिमासुत्तरद्वारे दक्षभागे प्रपूजयेत् ।
 पूर्वद्वारे तु महिमासुत्तरे पूजयेत्तमिष ॥ १४२ ॥
 ईशित्वसिद्धिर्देवेशि दक्षिणाद्वारि पूर्ववत् ।
 वाशित्वसिद्धिं वायव्ये तेनैव क्रमतो यजेत् ॥ १४३ ॥
 प्राकाम्यसिद्धिमीशाने तेनैव क्रमतो यजेत् ।
 भुक्तिसिद्धिस्तथाऽऽग्नेये तेनैव क्रमयोगतः ॥ १४४ ॥
 हृच्छासिद्धिं पूर्वभागे नैर्ऋत्ये च प्रपूजयेत् ।
 प्राप्तिरसिद्धिः सर्वकामा सिद्धिश्च परमेश्वरि ॥ १४५ ॥
 अधोर्ध्वक्रमरूपेण ज्ञातव्ये सुरसुन्दरि ।
 ब्राह्मी माहेश्वरी चैन्द्री कौमारी वैष्णवी तथा ॥ १४६ ॥
 वाराही च तथा पद्मी चामुण्डा सप्त मातरः ।
 अष्टमी तु महालक्ष्मीः पश्चिमादिक्रमेण हि ॥ १४७ ॥
 वामभागे तु संपूज्या वायव्यादि च पूर्ववत् ।
 संक्षोभद्रावणाकर्षवश्योन्मादमहाङ्कुशाः ॥ १४८ ॥
 खेचरीबीजयोन्पास्यास्त्रिखण्डां च प्रपूजयेत् ।
 एताः संपूज्य चक्रेशीं त्रिपुरां पूजयेत्पराम् ॥ १४९ ॥
 अणिमासिद्धिपुरतः सर्वकार्यार्थसाधिकाम् ।
 सर्वसंक्षोभिणीं मुद्रां दर्शयेत्क्रमलानने ॥ १५० ॥

सर्वांशपूरकं चक्रं गुप्तयोगिन्यधिष्ठितम् ।
 षोडशारं ततो देवि पूजयेत्कार्यसिद्धये ॥ १५१ ॥
 कामाकर्षिणिकां देवि बुद्ध्याकर्षिणिकां तथा ।
 अहंकाराकर्षिणीं च शब्दाकर्षणरूपिणीम् ॥ १५२ ॥
 स्पर्शाकर्षिणिरूपां च रूपाकर्षिणिरूपिणीम् ।
 रसाकर्षकरीं चैव गन्धाकर्षणकारिणीम् ॥ १५३ ॥
 चित्ताकर्षिणिकां तद्वद्भ्रूयाकर्षिणिकां प्रिये ।
 नामाकर्षिणिकां चैव बीजाकर्षिणिकां तथा ॥ १५४ ॥
 अमृताकर्षिणीं चैव स्मृत्याकर्षिणिकां प्रिये ।
 शरीराकर्षिणीं चैव आत्माकर्षणरूपिणीम् ॥ १५५ ॥
 पश्चिमादिविलोमेन षोडशारे स्वरांश्विताः ।
 एता नित्याः कलाः पूज्याः स्रवत्पीयूषमण्डलाः ॥ १५६ ॥
 चक्रेश्वरीं यजेद्देवीं त्रिपुरेशीं समृद्धिदाम् ।
 कामाकर्षणरूपायाः पुरतः पूजयेत्प्रिये ॥ १५७ ॥
 सर्वविद्राविणीं मुद्रां दर्शयित्वा निवेदयेत् ।
 सर्वसंक्षोभणे चक्रे यजेद्दृष्टतरामिधाः ॥ १५८ ॥
 अनङ्गकुसुमां प्राच्यां कवर्गेण प्रपूजयेत् ।
 दक्षिणे च चवर्गेण तथा चानङ्गमेखलाम् ॥ १५९ ॥
 अनङ्गमदर्नां पश्चाद्वर्गेण प्रपूजयेत् ।
 तयर्गेणोत्तरे पश्चादनङ्गमदनातुराम् ॥ १६० ॥
 अनङ्गरेखामाग्नेये पवर्गेण प्रपूजयेत् ।
 राक्षसेऽनङ्गवेगां तु पवर्गेण प्रपूजयेत् ॥ १६१ ॥
 वायव्ये तु शवर्गेण तथाऽनङ्गानङ्गुशां यजेत् ।
 ईशान्ये लक्षवर्गेण पूज्याऽनङ्गादिमालिनी ॥ १६२ ॥
 चक्रेश्वरीं यजेद्देवीं ततस्त्रिपुरसुन्दरीम् ।
 अनङ्गकुसुमाग्ने च सर्वसांभ्राज्यदायिनीम् ॥ १६३ ॥
 सर्वाकर्षणमुद्रां च दर्शयेत्सुरवन्दिताम् ।
 चक्रपूजां निवेद्याथ चतुर्थं चक्रमचयेत् ॥ १६४ ॥
 सर्वसंक्षोभिणी शक्तिः सर्वविद्राविणी तथा ।
 सर्वाकर्षिणिका शक्तिः सर्वाह्लादनकारिणी ॥ १६५ ॥

सर्वसंमोहिनी शक्तिः सर्वस्तम्भनकारिणी ।
 सर्वजृम्भणिका शक्तिः सर्वावशकरी तथा ॥ १६६ ॥
 सर्वार्थरञ्जिनी शक्तिर्नवमी परमेश्वरी ।
 सर्वोन्मादनिका शक्तिः शक्तिः सर्वार्थसाधिका ॥ १६७ ॥
 सर्वसंपत्तिपूर्णा च सर्वमन्त्रमयी तथा ।
 चतुर्दशारे शक्तिस्तु सर्वद्वंद्वक्षयंकरी ॥ १६८ ॥
 सर्वसौभाग्यदे चक्रे पश्चिमादिविलोमतः ।
 वाममार्गेण देवेशि संपूज्याः सर्वसिद्धिदाः ॥ १६९ ॥
 सर्वसंक्षोभिणी शक्तिः पुरतः पूजयेत्ततः ।
 चक्रेश्वरीं सिद्धिदार्त्रीं परां त्रिपुरवासिनीम् ॥ १७० ॥
 वश्यमुद्रां प्रदृश्याथ निवेद्य तदनन्तरम् ।
 सर्वार्थसाधके चक्रे दशारे कुलयोगिनीः ॥ १७१ ॥
 पूजयेत्सर्वकार्यार्थसिद्धिदाः पञ्चमे क्रमात् ।
 सर्वसिद्धिप्रदा देवी सर्वसंपत्प्रदा तथा ॥ १७२ ॥
 सर्वप्रियकरी देवी सर्वमङ्गलकारिणी ।
 सर्वकामप्रपूर्णा च सर्वदुःखप्रमोचनी ॥ १७३ ॥
 सर्वमृत्युप्रशमनी सर्वविघ्ननिवारिणी ।
 सर्वाङ्गसुन्दरी देवि सर्वसौभाग्यदायिनी ॥ १७४ ॥
 पश्चिमादिविलोमेन दशारे पूजयेदिमाः ।
 सर्वसिद्धिप्रदा देवि पुरतश्चक्रनाथिकाम् ॥ १७५ ॥
 सर्वसिद्धिप्रदां देवि पूजयेत्त्रिपुराभियम् ।
 सर्वोन्मादनमुद्रां च दर्शयित्वा निवेद्य च ॥ १७६ ॥
 सर्वरक्षाकरे चक्रे निगर्मा योगिनीर्यजेत् ।
 सर्वज्ञा सर्वशक्तिश्च सर्वेश्वर्यप्रदा ततः ॥ १७७ ॥
 सर्वज्ञानमयी देवी सर्वव्याधिविनाशिनी ।
 सर्वाधारस्वरूपा च सर्वपापहरा तथा ॥ १७८ ॥
 सर्वानन्दमयी देवी सर्वरक्षास्वरूपिणी ।
 सर्वेप्सितार्थफलदा देव्यः सर्वसमृद्धिदाः ॥ १७९ ॥
 पश्चिमादिविलोमेन पूजयेत्पङ्क्तियोनिके ।
 सर्वज्ञापुरतो देवि चक्रेशीं मालिनीं यजेत् ॥ १८० ॥

महाङ्कुशां महामुद्रां दर्शयित्वा निवेद्य च ।
 मध्यचक्रे महेशानि योगिनीः पूजयेत्प्रिये ॥ १८१ ॥
 सर्वरोगहरे चक्रे वसुकोणे सुरेश्वारं ।
 रहस्ययोगिनीर्देवि वाशिन्याधास्तु सिद्धिदाः ॥ १८२ ॥
 पश्चिमादिविलोमेन पूर्वोक्ताः पूजयेत्क्रमात् ।
 वाशिनीपुरतः पूज्या सिद्धाम्बा चक्रनायिका ॥ १८३ ॥
 खेचरीं दर्शयेन्मुद्रां निवेद्यानन्तरं ततः ।
 सर्वसिद्धिप्रदे चक्रे त्रिकोणे सर्वकामदे ॥ १८४ ॥
 परापररहस्याख्ययोगिनीः परिपूजयेत् ।
 पञ्च घाणान्समुच्चार्य कामकामेश्वरीमयान् ॥ १८५ ॥
 जम्भनाख्यान्महेशानि पूजयेद्घाणदेवताम् ।
 धमात्मकं कामचापं द्वितीयं तु थमात्मकम् ॥ १८६ ॥
 कामेश्वर्या मोहनाख्यां पूजयेच्चापदेवताम् ।
 द्वितीयं मुवनेशानीपाशयुग्मं वशंकरम् ॥ १८७ ॥
 कामेशस्य च कामेश्यास्त्रैलोक्याकर्षणं प्रिये ।
 अङ्कुशाख्यं करोमात्मबीजं स्तम्भनसंज्ञकम् ॥ १८८ ॥
 कामेशस्य च कामेश्या अङ्कुशं पूजयेत्प्रिये ।
 पद्महावरणाद्वाह्ये समीपे क्रमतो यजेत् ॥ १८९ ॥
 पश्चिमादिक्रमेणैव चतुर्दिक्षु प्रपूजयेत् ।
 कामेश्वरीं रुद्रशक्तिमाद्यकूटेन चाग्रतः ॥ १९० ॥
 द्वितीयेन च कूटेन कामाख्येन च वैष्णवीम् ।
 दक्षकोणे समभ्यर्च्य तृतीयेन च पूजयेत् ॥ १९१ ॥
 मगमालां ब्रह्मशक्तिमुत्तरे विश्वमातृकाम् ।
 चक्रेश्वरीमम्बिकाख्यां कामेशीपुरतो यजेत् ॥ १९२ ॥
 बीजमुद्रामुपास्याथ चक्रपूजां निवेदयेत् ।
 सर्वानन्दमये चक्रराजे चन्द्रवसंज्ञके ॥ १९३ ॥
 मय्यरूपे चित्स्वरूपे संविद्देहे शृणु प्रिये ।
 परापररहस्याख्यां योगिनीं त्रिपुरां यजेत् ॥ १९४ ॥

कूटत्रयं समुच्चार्य सर्वविद्यास्वरूपकम् ।
 समस्तदेवतारूपं सर्ववस्तुमयं यजेत् ॥ १९५ ॥
 चक्रेशीमपि तामेव महात्रिपुरसुन्दरीम् ।
 श्रीविद्यां षोडशाणां च भुक्तिमुक्तिफलप्रदाम् ॥ १९६ ॥
 समस्तचक्रचक्रेशीं सर्वागमनमस्कृताम् ।
 सर्वान्नायेश्वरीं विद्यालंकृतां ब्रह्मरूपिणीम् ॥ १९७ ॥
 उपचारैः समभ्यर्च्य गन्धपुष्पाक्षतादिभिः ।
 तर्पणानि पुनर्वद्यान्निवारं मूलविद्यया ॥ १९८ ॥
 योनिमुद्रां प्रदर्शयथ मुद्राः संदर्शयित्कमात् ।
 वनस्पतिरसोत्पन्नैः पवित्रै रभ्यगन्धिभिः ॥ १९९ ॥
 दशाङ्गनाद्यैर्धूपवयैर्धूपयेत्परमेश्वरीम् ।
 (*कस्तूरीकुङ्कुमं देधि गुग्गुलं शालसंभवम् ॥ २०० ॥
 चन्दनागरुकर्पूरसिताज्यमधुसंयुतम् ।
 धूपयेद्देशिको नित्यं सर्वसौभाग्यसिद्धये ॥ २०१ ॥
 धूपमन्त्रेण देवेशि त्रैलोक्यस्यापि दुर्लभम् ।)
 अभितो वेदिकाचक्रं दीपमाला घृतप्लुताः ॥ २०२ ॥
 कर्पूररचिताश्चापि तैलपूर्णास्तु वा यजेत् ।
 धूपदीपौ निवेद्याथ तर्पयेत्पूर्ववात्पिये ॥ २०३ ॥
 आरातिकविधिं कुर्यात्पूर्ववद्देववन्दिते ।
 अन्यदारातिकं वक्ष्ये सर्वकामप्रपूरकम् ॥ २०४ ॥
 स्वर्णादिनिर्मिते पात्रे मध्ये चक्रं लिखेद्वयुधैः ।
 तण्डुलोह्यासितं कृत्वा नवधा कारयेत्ततः ॥ २०५ ॥
 नव गोलांश्चन्द्ररूपान्विरच्य तदनन्तरम् ।
 शर्करागर्भमरितान्मण्डकान्युग्मरूपकान् ॥ २०६ ॥
 विरच्य घटिकाः कार्या योजयित्वा तु सप्तकम् ।
 सप्तसप्तकारेण घटिका नव योजयेत् ॥ २०७ ॥
 अटकोणेषु संस्थाप्य गोलकांश्चोपरिक्षिपेत् ।
 चणमुद्रा विकीर्याथ दीपकान्घृतपाशितान् ॥ २०८ ॥

* घनुःखिन्तान्तर्गणे मन्त्रः ख. पुस्तके नास्ति.

मुष्टिकाकृतिमुष्टिश्च स्थापयेत्तत्र तत्र तु ।
 दीपान्प्रज्वालय पश्चात्तु पञ्चरत्नैः प्रपूजयेत् ॥ २०९ ॥
 पञ्चसिंहासनगता विद्यास्तत्र प्रपूजयेत् ।
 आमस्तकं समुद्धृत्य नववारं पुनः पुनः ॥ २१० ॥
 नवावरणैर्वहेवि परिभ्राम्य पुनः पुनः ।
 उत्तीर्य स्थापयेत्पश्चाद्दीपमालामयं महः ॥ २११ ॥
 नेत्रयोः सुस्थिरं ध्यायेद्वारार्तिकविधिः प्रिये ।
 नैवेद्यं पट्टसोपेतं सितापूर्णादिसंयुतम् ॥ २१२ ॥
 शर्करापूरमरितमण्डकैः पायसान्वितम् ।
 मुक्ताकूर्पूरधवलं शुद्धौदनमुपूरितम् ॥ २१३ ॥
 घृतकूर्पूरशोभाढ्यं संपूर्णघृतमण्डितम् ।
 नानाव्यञ्जनशोभाढ्यं वटकैः कुङ्कुमप्रभैः ॥ २१४ ॥
 मापान्नमरितं नानारसपानविराजितम् ।
 घृतक्षीरेण मरितं चतुर्मुद्राविराजितम् ॥ २१५ ॥
 संकल्प्य परमेशान्यै नित्यहोमविधिं चरेत् ।
 मूलेन प्राणसहिता आहुतीः पञ्च होमयेत् ॥ २१६ ॥
 पडाहुतीः पटङ्गानां नित्यहोमः प्रकीर्तितः ।
 उपविष्टाऽऽसने रम्ये वामभागे ततः परम् ॥ २१७ ॥
 यद्वत्करोर्ध्वपुद्गतः साधको भूमिजानुकः ।
 मण्डलं चतुरस्रं तु तन्मध्ये विलिखेत्प्रिये ॥ २१८ ॥
 त्रिकोणमध्ये ध्योमाख्यं मण्डलं पूजयेत्ततः ।
 व्यापकान्ते मण्डलाय हृदन्तो वाग्मवं परम् ॥ २१९ ॥
 मुखे कृत्वा पूजनीयं मण्डलं मनुना प्रिये ।
 एतन्मण्डलमग्न्यर्घ्यं मण्डलानां चतुष्टयम् ॥ २२० ॥
 ईशानवह्निनेत्रैस्त्यवायुकोणेषु पूर्ववत् ।
 मण्डलानि विधापाथ पूर्ववत्पूजयेत्प्रिये ॥ २२१ ॥
 पूर्ववद्वालेदानं च दद्यात्सर्वसमुद्धये ।
 षट्काय महेशानि योगिनीम्यश्च वल्लभे ॥ २२२ ॥

क्षेत्रपालगणेशाभ्यां पूर्ववद्वलिमुत्सृजेत् ।
 वामभागे कृतस्याथ मण्डलस्योपरि क्षिपेत् ॥ २२३ ॥
 आधारं पूजयेत्तत्र पात्रं चान्नोदकान्वितम् ।
 सकारणं मन्त्रयित्वा सर्वभूतबलिं हरेत् ॥ २२४ ॥
 षोडशार्णेन मनुना त्रिवारं वीरवन्दिते ।
 तारं च भुवनेशौनि सर्वविघ्नपदं ततः ॥ २२५ ॥
 कृद्भयश्च सर्वभूतेभ्यो हुंकारं वह्निबलंभाम् ।
 समुच्चरन्बलिं दद्यान्मुद्रया तत्त्वसंज्ञया ॥ २२६ ॥
 बलिपञ्चकमाख्यातं सर्वरक्षाकरं सताम् ।
 एकत्र वा पञ्च बलीन्दद्याद्यापकमण्डले ॥ २२७ ॥
 वामभागे स्थितो देवि सर्वविघ्नहरो भवेत् ।
 चक्रमभ्यर्च्य सकलं विधिवत्परमेश्वरि ॥ २२८ ॥
 श्रीगुरोः कृपया देवि सर्वज्ञः सर्वतत्त्ववित् ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे उमामहेश्वरसंवादे श्रीविद्यायननविधिर्नाम षोडशः
 पटलः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

देवदेव महादेव अश्रुतार्थं महेश्वर ।
 षोडशाक्षरविद्यायाः श्रीचक्रविधिमुत्तमम् ॥ १ ॥
 जपादिकं च यत्सर्वमेकैकाक्षरसाधनम् ।
 कथयस्व महेशान यद्यहं तव बलमां ॥ २ ॥

ईश्वर उवाच—

शृणु सर्वाङ्गसुमगे श्रीविद्याविधिमुत्तमम् ।
 यस्य विज्ञानमात्रेण कर्ता हर्ता स्वयं विभुः ॥ ३ ॥
 अनेन विधिना यत्र श्रीचक्रं क्रमसंयुतम् ।
 पूज्यते तत्र सकलं वशी कुर्यान्न संशयः ॥ ४ ॥
 नगरं वशमायाति देशमण्डलमद्रिजे ।
 योषितः सकला वदया ज्वलत्कामाग्निपीडिताः ॥ ५ ॥

विद्याविमूढहृदयाः साधकन्यस्तमानसाः ।
 तद्दर्शनेन देवेशि जायन्ते सर्वयोपितः ॥ ६ ॥
 अक्षमालां समाश्रित्य मातृकावर्णरूपिणीम् ।
 अथ मुक्ताफलमयी वाङ्मोक्षफलदायिनी ॥ ७ ॥
 सर्वसिद्धिप्रदा नित्यं सर्वराजवशंकरी ।
 यथा मुक्ताफलमयी तथा स्फटिकनिर्मिता ॥ ८ ॥
 रुद्राक्षमालिका मोक्षे सर्वसंपत्समृद्धिदा ।
 प्रवालमाला वश्ये तु सर्वकार्यार्थसाधिका ॥ ९ ॥
 माणिक्यमाला फलदा साम्राज्यफलदायिनी ।
 पुत्रजीवकमाला तु विद्यालक्ष्मीप्रदा सताम् ॥ १० ॥
 पद्माक्षमालया लक्ष्मीर्जायते महती परा ।
 रक्तचन्दनमाला तु सर्वभोगप्रदायिनी ॥ ११ ॥
 अक्षमालां प्रपूज्याथ चन्दनेन विलेपिताम् ।
 समाश्रित्य जपेद्द्विधां लक्ष्माञ्च यदा बुधः ॥ १२ ॥
 योपितो भ्रमयन्त्येव मनस्तस्य मुनिश्चलम् ।
 तदा द्वितीयलक्षं तु प्रजपेत्साधकोत्तमः ॥ १३ ॥
 पातालतलनागेन्द्रकन्यकाः क्षोभयन्ति तम् ।
 तासां कटाक्षजालैस्तु न मोहं याति साधकः ॥ १४ ॥
 तदा लक्षत्रयं कुर्यात्साधकः स्थिरमानसः ।
 तृतीयलक्षे संप्राप्ते द्वावर्धन्ति सुराङ्गनाः ॥ १५ ॥
 अमिमानेन सौन्दर्यात्सौभाग्यमदकारिणः ।
 साधकं द्वावयन्त्येव ततश्चासौ मनस्थिरः ॥ १६ ॥
 तदा लक्षत्रयं साधु सर्वपापनिकृन्तनम् ।
 एव लक्षत्रयजपेद्भवतस्थः स्वस्थमानसः ॥ १७ ॥
 संक्षोभयति मूर्खोऽकस्वलोकतलवासिनः ।
 पुरुषा योपितो यस्याश्चराचरमपि प्रिये ॥ १८ ॥
 योरोचनादिभिर्द्रव्यैश्चक्रराजं समालिखेत् ।
 अतीव सुन्दरं रम्यं तन्मध्ये प्रतिमां यराम् ॥ १९ ॥

१ अ. 'ये भवेयवर्णः' । २ अ. ग. 'माग्या विमूढा' । ३ अ. पु. भोगदा वददा भवेत् ।
 ४ अ. ७ अ. य. 'वन्दय' ।

ज्वलन्तीं नामसाहितां महाशीजविद्विभिताम् ।
 चिन्तयेत्तु ततो देवि योजनानां सहस्रतः ॥ २० ॥
 अद्वष्टपूर्वा देवेशि श्रुतमात्राऽपि दुर्लभा ।
 राजकन्याऽथ वा चार्वी मयलज्जाविवर्जिता ॥ २१ ॥
 आयाति साधकं सम्यग्मन्त्रमूढा सती प्रिये ।
 चक्रमध्यगतो भूत्वा साधकश्चिन्तयेद्यदा ॥ २२ ॥
 उद्यत्सूर्यसहस्रोमेमात्मानमरुणं तथा ।
 साध्यमप्यरुणीभूतं कृत्वा मन्त्रं जपेद्बुधः ॥ २३ ॥
 अनेन क्रमयोगेण स्वयं कन्दर्परूपवान् ।
 सर्वसौन्दर्यसुमगः कामिनीवल्लभो भवेत् ॥ २४ ॥
 सर्वलोकेषु सुमगः सर्वलोकवशंकरः* ।
 सर्वरक्तोपचारैस्तु मुद्रासंनद्धविग्रहः ॥ २५ ॥
 चक्रं प्रपूरयेद्यस्तु यस्य नाम विद्वमितम् ।
 स भवेद्वासवदेवि धनाढ्यो वाऽपि भूपतिः ॥ २६ ॥
 चक्रमध्यगतं कुर्यान्नाम यस्यास्तु योषितः ।
 अद्वष्टाया महेशानि योनिमुद्राधरो बुधः ॥ २७ ॥
 हठादानयते शीघ्रं यक्षिणीं राजकन्यकाम् ।
 नागकन्यामप्सरसं खेचरीं वा सुराङ्गनाम् ॥ २८ ॥
 विद्याधरीं दिव्यरूपांमृषिकन्यां रिपुस्त्रियम् ।
 मदनोद्भवसंताप्यां स्फुरज्जघनमण्डलाम् ॥ २९ ॥
 कामबाणप्रमिन्नान्तःकरणां लोलचक्षुषाम् ।
 महाकामकलाध्यानयोगात्तु सुरवन्दिते ॥ ३० ॥
 क्षीमयेत्स्वर्गमूर्लोकपातालतलयोषितः ।
 रोचनामागमेकं तु मागमेकं तु कुट्टुमम् ॥ ३१ ॥
 अथ मागद्वयं देवि चन्दनं मर्दयेत्समम् ।
 एकत्र तिलकं कुर्यान्नैलोक्यवशकारिणम् ॥ ३२ ॥
 अष्टोत्तरशतावृत्त्या मन्त्रपित्वा वशं नयेत् ।
 राजानं नगरं ग्रामं तेन यद्यत्प्रदृश्यते ॥ ३३ ॥

* वशंकर इत्यस्यामे-साधकानां हितायांय सर्वायंसाधनं प्रिये, इतीदमर्थे च. पुस्तके वर्णिते ।

वशमानयते शीघ्रं सपुत्रपशुबान्धवान् ।
 भूर्जपत्रे समालिख्य रोचनागरुकुङ्कुमैः ॥ ६२ ॥
 तन्मध्ये नगरं वेशं मण्डलं खण्डमेव च ।
 नाम्ना विदामितं स्वस्य पूजयित्वा यथाविधि ॥ ६३ ॥
 भूमिनध्यगतं कृत्वा त्रैलोक्यं वशमानयेत् ।
 अथ वा धारयेत्कण्ठे शिखायां बाहुमूलके ॥ ६४ ॥
 यत्र कुत्र स्थितं मन्त्रे क्षौमयेन्नगरं महत् ।
 अर्कक्षीरेण संयुक्तं धतूरकरसं तथा ॥ ६५ ॥
 रोचनाकुङ्कुमे चैव लाक्षालक्तकसंयुतम् ।
 कस्तूरीचन्द्रसंयुक्तमेकीकृत्य ततः परम् ॥ ६६ ॥
 चक्रमेतत्समालिख्य यस्य नाम्ना महेश्वरि ।
 तस्य व्याघ्रगजव्याधिरिपुसर्पमयादिकम् ॥ ६७ ॥
 चोरग्रहजलारिदशाकिनीडाकिनीमयम् ।
 मयं न विद्यते देवि परमन्त्रामिचारजम् ॥ ६८ ॥
 नित्यं संधारयेद्देवि कालमृत्युं विनाशयेत् ॥ ६९ ॥
 अथवा मध्यगां कूर्चीं त्रिकोणोभयमध्यगाम् ।
 अथ स्वनामसंयुक्तां रोचनाकुङ्कुमाङ्किताम् ॥ ७० ॥
 निधाययेच्च सप्ताहाद्वासवार्त्तिकरो भवेत् ।
 पीतद्रव्यैः समालिख्य पीतपुष्पैः समर्चयेत् ॥ ७१ ॥
 पूर्वाशामिमुखो भूत्वा स्तम्भयेत्सर्ववादिनः ।
 सहस्रपदनो देवि भूढो भवति तत्क्षणात् ॥ ७२ ॥
 नाम्ना यस्य स वाग्मी हि पापाण इव जायते ।
 चक्रं विलिख्य देवेशि महानीलीरसेन तु ॥ ७३ ॥
 नाम संयोज्य विधिवद्दक्षिणामिमुखो बुधः ।
 ध्वनी दग्ध्वा महेशानि मारणं वैरिणां प्रिये ॥ ७४ ॥
 महिषाश्वपुरीषाम्यां सम्पगाधृष्य शैलजे ।
 गोमूत्रेण च संलिख्य नामसंदर्भ्य पूर्ववत् ॥ ७५ ॥
 क्षिप्त्वाऽऽरनालमध्यस्थं विद्वेषणकरं भवेत् ।
 कृत्वा रोचनबा नाम काकपक्षस्य मध्यगम् ॥ ७६ ॥
 लम्पमानं तद्वाकाशे शत्रून्चाटनकारकम् ।
 महानीलीरोचनाम्यां दुग्धलाक्षारसेन हि ॥ ७७ ॥

विलिख्य धारयेन्मन्त्री सर्ववर्णान्वशं नयेत् ।
 अनेनैव विधानेन स्थापयेद्धारिमध्यगम् ॥ ७८ ॥
 तेनोदकेन संस्नातः पीतं तत्सर्ववश्यकृतम् ।
 सौभाग्यं जायते तेन पानीयेन न संशयः ॥ ७९ ॥
 एतन्मध्यगतां पृथ्वीं नगरीं वा सुलोचने ।
 सप्ताहात्क्षोमयेत्सम्यग्ज्वलमानां विचिन्तयेत् ॥ ८० ॥
 अथ वक्ष्ये महेशानि महापातकनाशनम् ।
 शिवां संपूजयेद्देवि सुगन्धैः कुसुमैः प्रिये ॥ ८१ ॥
 महापातकयुक्तात्मा तत्क्षणात्पापहा भवेत् ।
 शमीदूर्वाङ्कुराश्वत्थपलाशैरथ वाऽर्कजैः ॥ ८२ ॥
 मासेन हन्ति कलुषं सप्तजन्मकृतं नरः ।
 पूर्वाशाभिमुखो भूत्वा पीतद्रव्यैः समर्चयेत् ॥ ८३ ॥
 पीतस्थाने समालिख्य स्तम्भयेत्सर्वबाधिनः ।
 उत्तराशामुखो भूत्वा हि दूररजसा लिखेत् ॥ ८४ ॥
 पूजयेद्विधिवद्विद्वान्सर्वलोकं वशं नयेत् ।
 पश्चिमाभिमुखो भूत्वा चन्दनेन समालिखेत् ॥ ८५ ॥
 संपूज्य विधिवद्विद्वान्सर्वयोपिन्मनो हरेत् ।
 बल्लभो जायते देवि दासीमिव वशं नयेत् ॥ ८६ ॥
 यमाशाभिमुखो भूत्वा चक्रं कृष्णं यदाऽर्चयेत् ।
 यस्य नामाङ्कितं तस्य मन्त्रहानिः प्रजायते ॥ ८७ ॥
 अग्निराक्षसवायव्यशंभुकोणेषु पूजितम् ।
 पूर्ववत्परमेशानि क्रमेण परिपूजितम् ॥ ८८ ॥
 स्तम्भविद्वेषणध्यादिशत्रूच्चाटकरं भवेत् ।
 रोचनालिखितं चक्रं क्षीरमध्ये क्षिपेद्बुधः ॥ ८९ ॥
 सर्ववश्यकरं देवि भवत्येव न संशयः ।
 गोमूत्रमध्यगं सम्यक्शत्रूच्चाटकरं भवेत् ॥ ९० ॥
 तैलस्थं चक्रराजं तद्विद्वेषणकरं भवेत् ।
 ज्वलज्ज्वलनमध्यस्थं शत्रुनाशकरं भवेत् ॥ ९१ ॥
 यदेकान्ते चतुर्मागं सिन्दूररजसा लिखेत् ।
 सर्वबाह्यत आरभ्य यावन्मध्यं महेश्वरि ॥ ९२ ॥

अकारादिक्षकारान्तां मातृकां तत्र विन्यसेत् ।
 पूजयेद्वात्रिसमये कुलाचारक्रमेण तु ॥ ९३ ॥
 साधकः खेचरो देवि जायते नात्र संशयः ।
 गिरावेकतरौ तद्वद्वर्चयेत्कुलमार्गतः ॥ ९४ ॥
 अजरामरतां लब्ध्वा सुखी भवति मान्त्रिकः ।
 इमशाने पूजयेच्चक्रं महामृतदिने बुधः ॥ ९५ ॥
 पूर्वक्रमेण विधिवत्साधकः स्थिरमानसः ।
 खड्गसिद्धिं च वेतालसिद्धिं च गुटिकामपि ॥ ९६ ॥
 पादुकां जनसिद्धिं च मनःसिद्धिं च धातुवाम् ।
 महाविषरसिद्धिं च यक्षिणीचेटकोद्भवाम् ॥ ९७ ॥
 सर्वं तल्लभते मन्त्री नात्र कार्या विचारणा ।
 अथ वक्ष्ये महेशानि श्रीविद्यापूजनं महत् ॥ ९८ ॥
 ब्रह्महत्यादिदोषाणां पुरश्चरणमुत्तमम् ।
 रक्तपद्मैर्महेशानि पूजयेच्चक्रमुत्तमम् ॥ ९९ ॥
 समस्तरश्मिसहितं नित्याभ्यासपुरस्कृतम् ।
 कुलाचारक्रमादेवि कर्पूरक्षोदमण्डितम् ॥ १०० ॥
 मासमात्रेण देवेशि महापातककोटयः ।
 जन्मान्तरकृताः सर्वा नाशयेन्नात्र संशयः ॥ १०१ ॥
 लक्ष्मीस्तस्य गृहे रम्या सुस्थिरा सुरवन्दिते ।
 जपापुष्पैर्महेशानि पूर्ववत्पूजयेच्छिवाम् ॥ १०२ ॥
 मासमात्रं क्रमेणैव पूर्ववत्परमेश्वरि ।
 ब्रह्महत्यादिपापांश्च पूर्वजन्मकृतान्प्रिये ॥ १०३ ॥
 नाशयेन्नात्र संदेहो धनवाञ्छायते बुधः ।
 केतुकैस्तरुणैः पत्रैः पूर्ववत्पूजयेत्प्रिये ॥ १०४ ॥
 उपपातकसंघांश्च मासमात्रेण नाशयेत् ।
 सांभोग्यमतुलं तस्य जायते नात्र संशयः ॥ १०५ ॥
 शतपद्मैर्महेशानि पूजयेन्मासमात्रकम् ।
 पूर्ययत्परमेशानि पूर्यपापं विनाशयेत् ॥ १०६ ॥
 पद्मपुष्पैः सुमनोहृष्यैः पूर्ययत्पूजयेच्छिवाम् ।

मासमात्रेण हन्त्येव पातकाञ्शतजन्मजान् ॥ १०७ ॥
 सौभाग्यवान्मवेन्मन्त्री त्रिपुरायाः प्रसादतः ।
 श्वेतपद्मैर्महेशानि महाद्भिः पूजयेत्पराम् ॥ १०८ ॥
 पूर्ववन्नाशयेत्पापं विशज्जन्ममवं प्रिये ।
 मासमात्रेण सकलं मोक्षस्तस्य करे स्थितः ॥ १०९ ॥
 बन्धूककुसुमैर्देवि मासमात्रं प्रपूजयेत् ।
 त्रैलोक्यं धशगं तस्य पूर्वपार्यं दहेद्बुधः ॥ ११० ॥
 बिल्वपत्रैश्च जलजैः सहैव परिपूजयन्त ।
 पूर्ववत्परमेशानि मासमात्रं प्रसन्नधीः ॥ १११ ॥
 समृद्धिमान्मवेद्देवि सर्वपापहरः सदा ।
 मल्लिकामालतीजातीकुन्दैश्च शतपत्रकैः ॥ ११२ ॥
 श्वेतोत्पलैर्मिश्रितैस्तु पूजयेन्मासमात्रकम् ।
 कुलाचारक्रमेणैव पातकं शतजन्मजम् ॥ ११३ ॥
 ब्रह्महत्यादिजनितं नाशयेन्नात्र संशयः ।
 मुक्तिस्तस्य करे देवि वाचा जीवसमो भवेत् ॥ ११४ ॥
 अगस्त्यबाणबन्धूकजपारक्तोत्पलैः प्रिये ।
 पूर्वक्रमेण संपूज्य मासमात्रं प्रसन्नधीः ॥ ११५ ॥
 पातकं नाशयेन्मन्त्री साक्षात्कामसमो भवेत् ।
 चम्पकैः पाटलैर्देवि धकुलैर्नागिकेसरैः ॥ ११६ ॥
 कल्लारैः सिन्दुरै रम्यैः पूर्ववत्पूजयेत्क्रमात् ।
 सौभाग्यमतुलं तस्य मासमात्रेण जायते ॥ ११७ ॥
 पापं विनाशयेद्देवि यदि जन्मसहस्रजम् ॥ ११८ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्याप्रयोगविधिर्नाम सप्तदशः पटलः ॥ १७ ॥

अष्टादशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

रत्नपूजाविधानं तु कथयामि तवानघे ।

*पुष्पाणि रचयेद्देवि माणिक्यराचितानि हि ॥ १ ॥

* इदमर्थं ख. पुस्तकस्यम् ।

तैस्तु पूजा प्रकर्तव्या चक्रराजस्य पूर्ववत् ।
 नानापुष्पैः सुगन्धैश्च कर्पूरक्षोर्दचन्दनैः ॥ २ ॥
 एकविंशतिरात्रेण विंशतिं धरणीभुजाम् ।
 दासीभूतां करोत्येव महारोगांश्च नाशयेत् ॥ ३ ॥
 सूर्यवत्कान्तिमान्मन्त्री जायते नात्र संशयः ।
 मुक्तारत्नैश्च रचयेत्स्वर्णपुष्पाणि सुन्दरि ॥ ४ ॥
 तैस्तु पूजा प्रकर्तव्या नानापुष्पैश्च पूर्ववत् ।
 एकविंशतिरात्रेण राजपत्न्यो वशाः प्रिये ॥ ५ ॥
 कलाकान्तिपुतो देवि जायते सुमगः क्षितौ ।
 प्रचालयदितैः स्वर्णपुष्पैस्तु बहुभिर्यजेत् ॥ ६ ॥
 पूर्ववत्परमेशानि कुलाचारक्रमेण तु ।
 पुष्पैश्च विविधैर्देवि त्रिःसप्ताहात्सुरेश्वरि ॥ ७ ॥
 कूरास्तस्य वशाः सर्वे वैरिगान्विनाशयेत् ।
 तथा मरकतक्षिप्तस्वर्णपुष्पैस्तु पूजयेत् ॥ ८ ॥
 एकविंशतिरात्रेण नानापुष्पैः क्रमं यजेत् ।
 विप्रधास्तस्य वरदा वैरी नश्यति नान्यथा ॥ ९ ॥
 पुष्पराममहारत्नचटितैः स्वर्णनिर्मितैः ।
 कुसुमैः पूजयेच्चक्रं त्रिःसप्ताहात्सुरेश्वरि ॥ १० ॥
 कूरास्तस्य वशा देवि बृहस्पतिसमो भवेत् ।
 सुवर्णरचितैः पुष्पैर्वज्रकूपूरराजितैः ॥ ११ ॥
 एकविंशतिरात्रेण मोहयेज्जगतीमिमाम् ।
 देवदेव्या वशास्तस्य जायन्ते नात्र संशयः ॥ १२ ॥
 इन्द्रनीलमयैः स्वर्णपुष्पैश्चक्रं समर्चयेत् ।
 एकविंशतिरात्रेण तथा नीलैश्च नीरजैः ॥ १३ ॥
 वैरिणो नाशमायान्ति शेषा वश्या भवन्ति हि ।
 गोमिदचटितैः पुष्पैः सुवर्णस्य यजेद्बुधः ॥ १४ ॥
 किंशुकैश्च कुसुमैश्च पूर्ववत्परमेश्वरि ।
 सप्ताहाद्वैरिणो यदया घातस्तेषु प्रजायते ॥ १५ ॥
 त्रिःसप्ताहान्महापापसंचयं नाशयेत्प्रिये ।
 कन्यादजीवा वश्या हि भवन्त्येव न संशयः ॥ १६ ॥

वैदूर्यघटितैः स्वर्णपुष्पैरभ्यर्चयेत्कमम् ।
 चम्पकादिभिरभ्यर्च्य त्रैलोक्यं स्तम्भयेत्क्षणात् ॥ १७ ॥
 एकविंशतिभिर्वारैः सर्वपापहरो भवेत् ।
 पुष्पैः पर्युषितैर्देवि नार्चयेत्स्वर्णजैरपि ॥ १८ ॥
 निर्माल्यभूतैः कुसुमैरुच्छिष्टैः परमेश्वरि ।
 नवरत्नमयैः स्वर्णपुष्पैर्यदि शिवां यजेत् ॥ १९ ॥
 तदा देवा मनुष्याश्च पन्नगा राक्षसादयः ।
 सर्वे वश्या भवन्त्येव त्रिःसप्ताहान्न संशयः ॥ २० ॥
 जन्मकोटिभवं पापं नाशयेन्नात्र संशयः ।
 स्वर्णरत्नमयैः पुष्पैर्नैवैरेव प्रपूजयेत् ॥ २१ ॥
 तदाऽश्वमेधदशकं कृतं भवति शैलजे ।
 स्वर्णरत्नादिपूर्णत्वं यदा नास्ति तदा शृणु ॥ २२ ॥
 तैरेव पुष्पैः पूजा तु कर्तव्या साधकोत्तमैः ।
 यद्यत्पुष्पं यत्र यत्र दत्तं तत्तत्सुरेश्वरि ॥ २३ ॥
 तत्र तत्र प्रदातव्यं न दातव्यं यथेच्छया ।
 अलंकारस्वरूपेण पूजयेच्चक्रनायकम् ॥ २४ ॥
 केवलं स्वर्णपुष्पैस्तु त्रैलोक्यं स्तम्भयेच्छिवे ।
 मासमात्रेण पापानि सप्तजन्मभवान्यपि ॥ २५ ॥
 नाशयेन्मोहयेत्सर्वां समुद्रवलयां धराम् ॥ २६ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्यास्वर्णरत्नपूनाविधिविवरणं
 नामाष्टादशः पटलः ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

त्रिपुरा परमा शक्तिर्त्रैलोक्यवशकारिणी ।
 एतस्याः परमानन्दसाधनं कथय प्रभो ॥ १ ॥
 बीजत्रयस्य देवेश यद्यहं तव बलमा ।

ईश्वर उवाच—

एषा विद्या वरारोहे पारम्पर्यक्रमागता ॥ २ ॥

भवन्न्यं धातयन्ती संस्मृता पापहारिणी ।
 जपान्मृत्युंजयेशानि ध्याता सर्वार्थसाधिका ॥ ३ ॥
 दुःखदोर्भाग्यदारिद्र्यमयघ्नी पूजिता भवेत् ।
 विघ्नीघशमेनी चैव हवनाच्चात्र संशयः ॥ ४ ॥
 पृथग्बीजत्रयस्याहं साधनं कथयामि ते ।
 शुभ्राम्बरपरीधानो गन्धकर्पूरमण्डनः ॥ ५ ॥
 मुक्ताफलस्फुरद्गुणमूपणः शुभ्रमाल्यधृतः ।
 शुभमन्दिरसंविष्टो ब्रह्मचर्यसमन्वितः ॥ ६ ॥
 पूजयेच्छुभ्रकुसुमैर्नैवेद्यमपि सूज्ज्वलम् ।
 पापसंघृतसंपन्नं तथाऽमृतफलीदनम् ॥ ७ ॥
 धृतं मोदकसंपन्नं नानाशुभ्रान्नपूरितम् ।
 नैवेद्यं दशपेहेन्यै वागीश्वर्यै सुरेश्वरि ॥ ८ ॥
 उपचारैः सुशुभ्रैश्च साधयेन्मोक्षवाङ्मयम् ।
 धारमवाख्यां अपेक्षित्यां वागीशीं संस्मरन्नुधः ॥ ९ ॥
 कर्पूरधवलां शुभ्रपुष्पामरणभूषिताम् ।
 अत्यन्तशुभ्रवसनां वज्रमार्क्तिकमूपणाम् ॥ १० ॥
 मुक्ताफलामलमणिजपमालालसत्कराम् ।
 पुस्तकं वरदानं च दधतीममयप्रदाम् ॥ ११ ॥
 एवं ध्यायेन्महेशानि सर्वविद्याधिपो भवेत् ।
 मूलादिवहारन्धान्तं त्रयत्पीयूषवर्षिणीम् ॥ १२ ॥
 तस्माज्ज्योतिर्मयीं ध्यायेज्जिह्वां दीपस्वरूपिणीम् ।
 पापाणेन समो वाऽपि मुखो जीवसमो भवेत् ॥ १३ ॥
 अथ कामकलाशक्तिसाधकः परमेश्वरि ।
 रक्तालंकारसुभगो रक्तगन्धानुलेपनः ॥ १४ ॥
 रक्तयस्त्रावृतः सम्पद्यध्वे कामकलात्मना ।
 रक्तपुष्पैश्च विविधैः कुङ्कुमादिभिरचयेत् ॥
 मूलादिवद्वर्षन्तं स्फुरद्दीपस्वरूपिणीम् ।
 चन्द्रककुमुमाकारकान्तिमूपणभूषिताम् ॥ १६ ॥

इक्षुकोदण्डपुष्पेणुवरदामयसत्कराम् ।
 तदीयकायसिन्दूरभरितं मुवनत्रयम् ॥ १७ ॥
 चिन्तयेत्परमेशानि त्रैलोक्यं मोहयेत्क्षणात् ।
 राजानो वशमायान्ति पन्नगा राक्षसाः सुराः ॥ १८ ॥
 कन्दर्प इव देवेशि योपितां मानहारकः ।
 मनश्चिन्तितयोपित्तु दासीव वशगा भवेत् ॥ १९ ॥
 चलच्चलेन्दुसंकाशां तरुणारुणविग्रहाम् ।
 चिन्तयेद्योपितां योनौ क्षोभयेत्सुरमुन्दरीः ॥ २० ॥
 किं पुनर्मानुषीर्देवि त्रैलोक्यमपि मोहयेत् ।
 एषैव चिन्तिता देवी सिन्दूरामा हृदि क्षणात् ॥ २१ ॥
 आकर्षयेत्तदा शीघ्रं रम्भां वाऽपि तिलोत्तमाम् ।
 रक्तवर्णां स्त्रियं ध्यात्वा तदीयसहसत्तमः (?) ॥ २२ ॥
 तस्या मूर्ध्नि स्मरेद्बीजान्स्त्रवत्पीयूषवर्षिणीम् ।
 ध्यायन्संमोहयेद्देवि मदनोत्तममानसाम् ॥ २३ ॥
 क्षणमात्रेण देवेशि त्रैलोक्यं वशमानयेत् ।
 एतत्कामकलाभ्यानात्पञ्च कामा वरानने ॥ २४ ॥
 मोहयन्ति जगत्सर्वं प्रयोगं शृणु पार्वति ।
 पूर्वोक्तकामा देवेशि ज्ञातव्याः पञ्चसंज्ञकाः ॥ २५ ॥
 विद्भ्याद्येन कामेन मन्मथान्तर्गतं कुरु ।
 कन्दर्पसंपुटं कृत्वा कोणगर्मगतं ततः ॥ २६ ॥
 मकरध्वजसंज्ञं तु सर्वमेतद्वरानने ।
 मीनकेतुगतं कुर्यान्मोहयेज्जगतीमिमाम् ॥ २७ ॥
 त्रैलोक्यमोहने नाम योगोऽयं परिकीर्तितः ।
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि शक्तिबीजस्य साधनम् ॥ २८ ॥
 सृष्टिसंहारपर्यन्तं शरीरे चिन्तयेत्पराम् ।
 स्त्रवत्पीयूषधाराभिर्वर्पन्तीं विषंहारिणीम् ॥ २९ ॥
 हेमप्रभामासमानां विद्युन्निकरसुप्रमाम् ।
 स्फुरच्चन्द्रकलापूर्णफलशं वरदामयी ॥ ३० ॥
 ज्ञानमुद्रां च दधतीं साक्षादमृतरूपिणीम् ।
 ध्यायन्विषं हरेन्मन्त्री नानाकारव्यवस्थितम् ॥ ३१ ॥

एतस्याः स्मरणाद्देवि नीलकण्ठत्वमागतः ।
 अहं मृत्युंजयो मूत्वा विचरामि जले स्थले ॥ ३२ ॥
 धनतेयसमो मन्त्री विषमारसहस्रनुत् ।
 मूतप्रेतपिशाचांश्च नाशयेद्भोगसंचयम् ॥ ३३ ॥
 चातुर्थिकज्वरान्सर्वानपस्मारांश्च नाशयेत् ।
 अथ त्रिकूटा संपूर्णा महात्रिपुरसुन्दरी ॥ ३४ ॥
 चिन्तिता साधकस्याऽऽशु त्रैलोक्यवशकारिणी ।
 क्रमेण नामिहद्वक्त्रमण्डलस्थाऽरुणप्रभा ॥ ३५ ॥
 प्रक्षरागमणिस्वच्छा चिन्तनासुरवन्दिते ।
 तस्याष्टगुणमैश्वर्यं सौभाग्यं च प्रजायते ॥ ३६ ॥
 तन्नाम संस्मरन्मन्त्री योगिनीनां भवेत्प्रियः ।
 मातृचक्रं तस्य काये तेन सार्धं सुखी भवेत् ॥ ३७ ॥
 पुत्रवान्देवदेवेशि मन्त्री ध्यानाग्न संशयः ।
 पद्मा चक्रस्थिता पूर्णा खेचरी सिद्धिदायिनी ॥ ३८ ॥
 चतुःपादिर्यतः कोट्यो योगिनीनां महौजसाम् ।
 चक्रमेतत्समाराध्य संस्थिता धीरवन्दिते ॥ ३९ ॥
 आदौ संवन्धिनि पदे मध्ये बीजाटकं बहिः ।
 कलां ध्यात्वाऽङ्गनासङ्गे कामराज इवापरः ॥ ४० ॥
 पाशाङ्कुशधनुर्बाणैर्मादनेर्माहयेत्प्रिये ।
 त्रैलोक्यसुन्दरीं देवीं किं पुनर्भर्त्ययोपितः ॥ ४१ ॥
 तथैव शक्तिसंबन्धशस्त्रैस्तन्मयाविग्रहः ।
 सिद्धगन्धर्वदेवांश्च वशीं कुर्यान्न संशयः ॥ ४२ ॥
 एतामाराध्य देवेशि कामः सौभाग्यसुन्दरः ।
 हरिश्च परमेशानि त्रिपुरासाधनात्प्रिये ॥ ४३ ॥
 त्रैलोक्यमोहनो मूत्वा स्थितिकर्ताऽभवत्सदा ।
 एतत्समाराधनेन ब्रह्मा सृष्टिकरोऽभवत् ॥ ४४ ॥
 चन्द्रसूर्या वरारोहे मृष्टिसंहारकारको ॥ ४५ ॥
 इति श्रीमन्नानर्णवे निम्पातत्रे त्रिपुरार्नामयदसाधनविधिर्नामैकोन-
 विंशः पटलः ॥ १९ ॥

अथ विंशः पटलः ।

श्रीदेव्युवाच—

जपहोमविधिं ब्रूहि येन विघ्नं विनाशयेत् ।
साधकानां हिताय त्वं वद शंकर सुवत ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच—

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि जपहोमविधिं प्रिये ।
चक्रे समर्चयेद्देवि सकलं नियतव्रतः ॥ २ ॥
शाह्यं मध्यगतं वाऽपि मध्यं वा चक्रमर्चयेत् ।
उपचारैः समाराध्य सहस्रं प्रजपेच्छुचिः ॥ ३ ॥
तदग्रे संस्थितो मन्त्री तदनन्तफलं भवेत् ।
ध्यात्वाऽथ वा चक्ररोजमत्र पूजासमन्वितम् ॥ ४ ॥
जपारम्भं सुधीः कुर्यान्महापातकहा भवेत् ।
निगदेनोपांशुना वा मानसेनाथ या जपेत् ॥ ५ ॥
निगदः परमेशानि स्पष्टवाचा निगद्यते ।
अव्यक्तस्तु स्फुरद्वक्त्र उपांशुः परिकीर्तितः ॥ ६ ॥
मानसस्तु वरारोहे चिन्तनाक्षररूपवान् ।
निगदेन तु यज्जप्तं लक्षमात्रं वरानने ॥ ७ ॥
उपांशुस्मरणेनैव तुल्यं भवति शैलजे ।
उपांशु लक्षमात्रं तु यज्जप्तं कमलेक्षणे ॥ ८ ॥
मानसोच्चारणानुल्यमेकेन परमेश्वरि ।
मुद्रासंनद्धदेहः सन्पूर्वोक्तध्यानयोगतः ॥ ९ ॥
लक्षमात्रं जपेद्यस्तु महापापैः प्रमुच्यते ।
लक्षद्वयेन पापानि सप्तजन्मभवान्यपि ॥ १० ॥
महापातकमुख्यानि नाशयेन्नात्र संशयः ।
ततो लक्षत्रयं जप्त्वा यस्तु मन्त्रं कुलेश्वरि ॥ ११ ॥
महापातककोटीस्तु नाशयेन्नात्र संशयः ।
चतुर्लक्षं जपेद्देवि स हि वागीश्वरो भवेत् ॥ १२ ॥

कुबेर इव देवेशि पञ्चलक्षान्न संशयः ।
 षडलक्षजपमात्रेण महाविद्याधरो भवेत् ॥ १३ ॥
 सतलक्षजपान्मन्त्री खेचरीमेलको भवेत् ।
 अटलक्षजपान्मन्त्री देवपूज्यो भवेन्नरः ॥ १४ ॥
 अणिमाद्यष्टसिद्धीनां नायको भवति प्रिये ।
 यशगास्तस्य राजानो योषितस्तु विशेषतः ॥ १५ ॥
 नवलक्षप्रमाणं तु जपेन्निपुरसुन्दरीम् ।
 रुद्रमूर्तिः स्वयं कर्ता हर्ता साक्षान्न संशयः ॥ १६ ॥
 सर्वबन्धः सदा सर्वस्वस्थः सौभाग्यभाग्यमेव ।
 यत्र या कुत्रचिज्जागे लिङ्गं यत्पश्चिमासुखम् ॥ १७ ॥
 स्वयंमूषाणालिङ्गं वा घृष्यशून्यं जलस्थितम् ।
 पश्चिमायतनं चापि इतरद्वाऽपि सुवते ॥ १८ ॥
 शक्तिक्षेत्रेषु गङ्गायां नद्यां पर्वतमस्तके ।
 पवित्रे सुस्यले वेवि जपेद्विद्यां प्रसन्नधीः ॥ १९ ॥
 तत्र स्थित्वा जपेत्तुल्यं साक्षाद्देवीस्वरूपकः ।
 ततो भवति विद्येयं त्रैलोक्यवशकारिणी ॥ २० ॥
 एवं जपेद्यथाशक्ति होमकर्म समारमेत् ।
 किंशुकैर्हवनं कुर्याद्विंशतिं वरानने ॥ २१ ॥
 कुसुमकुसुमैर्देवि मधुत्रयविमिश्रितैः ।
 विधिनोक्तप्रकारेण विघ्नौघं नाशयेत्क्षणात् ॥ २२ ॥
 सर्वकामप्रदा राज्यमुक्तिमुक्तिफलप्रदा ।
 कुण्डं विरच्य विधिवत्सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ २३ ॥
 योनिःकुण्डं वाक्प्रदं स्यादाकृष्टिकरणं भगम् ।
 लक्ष्मीप्रदं यत्तुल्यं स्याच्चन्द्रार्धं हि त्रयं भवेत् ॥ २४ ॥
 नयत्रिकोणकुण्डं तु खेचरीसिद्धिदायकम् ।
 चतुरस्रं शान्तिःलक्ष्मीपुष्टिर्बुद्ध्याभ्युत्थकारणम् ॥ २५ ॥
 पटयं सर्वसंपत्तिधनसौभाग्ययधनम् ।
 पद्माङ्कं सर्वसंपत्तिकारणं सुरवन्दिते ॥ २६ ॥

अष्टपैत्रं वरारोहे समीहितफलप्रदम् ।

। एतानि सर्वकार्याणि चतुरस्रे भवन्ति हि ॥ २७ ॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि चतुरस्रस्य लक्षणम् ।

चतुरस्रं समं हस्तमात्रं विरचयेत्सुधीः ॥ २८ ॥

मेखलासहितं देवि शृणु लक्षणमुत्तमम् ।

पञ्चदशाङ्गुलं खातं रमणीयं यथा भवेत् ॥ २९ ॥

कण्ठदेशेऽङ्गुलं त्यक्त्वा नवाङ्गुलसमुन्नता ।

पङ्कजलप्रविस्तारा मेखला प्रथमा भवेत् ॥ ३० ॥

द्वितीया मेखला देवि चतुरङ्गुलविस्तारा ।

सप्ताङ्गुलोच्चा कर्तव्या तृतीया मेखला ततः ॥ ३१ ॥

पञ्चाङ्गुलोच्चा देवेशि विस्तारे द्वाङ्गुला भवेत् ।

* (विदाम्निपक्षविस्तारा कर्तव्या मेखला प्रिये ॥ ३२ ॥

कर्तव्यमथ वा खातं द्वादशाङ्गुलसंमितम् ।

द्वादशाष्टतर्धैस्तु मेखला देवि कारयेत् ॥ ३३ ॥)

चतुरङ्गुलमायामो तथा चैवोच्चता भवेत् ।

कुण्डस्य पश्चिमे भागे योनिं कुर्यात्सुलक्षणाम् ॥ ३४ ॥

द्वादशाङ्गुलदीर्घां तु तथाऽष्टाङ्गुलविस्तराम् ।

अश्वत्थपर्णरूपां तु त्रिकोणां वा विचक्षणः ॥ ३५ ॥

अथ चैकतमे पक्षे शृणु वक्ष्ये हि लक्षणम् ।

अष्टादशाङ्गुलं खातं कुण्डं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ३६ ॥

चतुरङ्गुलविस्तारा पङ्कजलसमुन्नता ।

मेखला पूर्ववत्कार्या योनिश्चापि तथा भवेत् ॥ ३७ ॥

चतुर्विंशाङ्गुलं कुण्डं त्रिकोणं परितः पृथक् ।

खातं तु पूर्ववत्कुर्यात्कण्ठे हित्वाऽङ्गुलं तथा ॥ ३८ ॥

पूर्ववन्मेखलाः कार्या एकाऽपि च तथा भवेत् ।

योनिस्तद्वन्महेशानि त्रिकोणं परिकीर्तितम् ॥ ३९ ॥

चतुरस्रेण कुण्डेन समं कुण्डं यथा भवेत् ।

तथा परिमितं कुर्यात्त्रिकोणादिकमद्भिजे ॥ ४० ॥

* घनविद्वान्तर्गतो ग्रन्थः ख. पुस्तकस्थः ।

योनिकुण्डं योनिरूपं मगाङ्कं मगरूपकम् ।
 कुर्यान्त्रिकोणवद्देवि चतुरस्रस्य संख्यया ॥ ४१ ॥
 चतुर्हस्तमितं सूत्रं वर्तुलाकृति योजयेत् ।
 वर्तुलं रचयेत्तेन खननं पूर्ववद्भवेत् ॥ ४२ ॥
 भेखला पूर्ववद्योनिस्तथैव परिकीर्तिता ।
 अर्धचन्द्रं तु कुण्डं हि परिवेपक्रमेण च ॥ ४३ ॥
 चतुर्हस्तमितं कुर्याद्वर्धचन्द्रं यथा भवेत् ।
 भेखला योनिःसहिता पूर्ववत्परमेश्वरि ॥ ४४ ॥
 नवत्रिकोणकुण्डं तु कथयामि वरानने ।
 मध्यचक्रेण सदृशं कुण्डं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ४५ ॥
 मध्यत्रिकोणं देवेशि त्रिकोणमिव पूर्ववत् ।
 भेखलारहितं तेन नवकोणं यथा भवेत् ॥ ४६ ॥
 संधिभेदक्रमेणैव ततः कोणाष्टकं भवेत् ।
 खनेत्तत्तत्प्रकारेण गणितेन यथाक्रमम् ॥ ४७ ॥
 भेखलाः पूर्ववत्कार्यास्त्यक्त्वा कण्ठेऽङ्गुलं क्रमात् ।
 योनिस्तथैव रचयेत्सर्वसौभाग्यवर्धनी ॥ ४८ ॥
 अष्टपत्रं महेशानि कमलाकृति संभवेत् ।
 चतुरस्रस्य मानेन यथा चाष्टदलं भवेत् ॥ ४९ ॥
 एकत्र खननं चास्य कुर्यान्नेत्रमुत्तमम् ।
 भेखला पूर्ववत्कार्या एवाकृतिमुत्तावहा ॥ ५० ॥
 योनिस्तथैव देवेशि कुर्यात्सर्वसमुद्भवे ।
 एवं विरच्य कुण्डं हि होमं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ५१ ॥
 दीपस्थानं समाश्रित्य कुण्डस्य रचना भवेत् ।
 वर्तुलं रचयेद्देवि कूर्माकृति सुलोचने ॥ ५२ ॥
 तन्मध्ये नव कोटानि कृत्वा वर्णान्समालिखेत् ।
 मध्यकोष्ठे क्षेत्रनाम ततोऽन्यत्र समालिखेत् ॥ ५३ ॥
 स्वरूपं क्रमेणैव दिक्षु चाहसु योजयेत् ।
 अवगः कथितो देवि कवर्गादिकसप्तकम् ॥ ५४ ॥
 पूर्वादिकमतो देवि कुबेरान्तं ततो लिखेत् ।
 दक्षवर्णां शंभुकोणे विलिखेत्कूर्मसंज्ञके ॥ ५५ ॥

यस्मिन्कोष्ठे क्षेत्रनाम तन्मुखं विद्धि पार्वति ।
 मुखस्य पार्श्वयोः पाणियुग्मं जानीहि पार्वति ॥ ५६ ॥
 ततः पार्श्वद्वयं कुक्षिस्थानं हि स्रुवन्दिते ।
 ततः पादद्वयं विद्धि चान्ते पुच्छं प्रकीर्तितम् ॥ ५७ ॥
 मुखे कार्याणि सिध्यन्ति मनोरथशतानि हि ।
 करस्थाने महाक्लेशः सर्वकार्यविनाशकृत् ॥ ५८ ॥
 उदरे दुःखमधिकं पादयोर्हानिरुच्यते ।
 पुच्छे तु धनहानिश्च जायते नान्यथा भवेत् ॥ ५९ ॥
 दीपस्थानं मया प्रोक्तं त्रिषु लोकेषु दुर्लभम् ।
 दीपस्थानं पुरे पश्येद्यामे वा विषयेऽपि वा ॥ ६० ॥
 यत्र कुत्रापि वा पश्येत्कार्यसिद्धिर्भवेत्प्रिये ।
 क्षेत्राधिपस्य नाम्ना हि दीपस्थानं विचारयेत् ॥ ६१ ॥
 दीपस्थाने जपं कुर्याद्भोमं च फलदं सदा ।
 कुण्डं सुलक्षणं कुर्यादीशाने मण्डपस्य च ॥ ६२ ॥
 अङ्गुष्ठपर्वमात्रोच्चं बालुकामण्डलं कुरु ।
 गोमयेन च संलितमूष्यां सुस्थलरूपकम् ॥ ६३ ॥
 तत्र चोत्तरेण कुर्याच्चिरेखाः पश्चिमाः क्रमात् ।
 पूर्वाग्ने विलिखेत्पश्चात्तिस्रो रेखाः प्रदक्षिणाः ॥ ६४ ॥
 उत्तरान्तास्ततो देवि लेखनीं तत्र संक्षिपेत् ।
 प्रोक्षणं च ततः कृत्वा सिन्दूरेण तैतः परम् ॥ ६५ ॥
 कुङ्कुमेनाथ वा देवि कर्पूररजसाऽथ वा ।
 चूर्णेन वा हरिद्राया धान्यपिष्टेन वा प्रिये ॥ ६६ ॥
 त्रिकोणं चैव पट्कोणं बहुपत्रं समालिखेत् ।
 चतुरस्रं चतुर्द्वारमेवं मण्डलमालिखेत् ॥ ६७ ॥
 मध्ये पुष्पं विनिक्षिप्य त्रिपुरेश्या वरानने ।
 ततः सुवादिपात्राणां पवित्रीकरणं यजेत् ॥ ६८ ॥
 इध्मदूर्वाश्च दर्माश्च द्विधा कृत्वा वरानने ।
 आज्यस्थालीं चरुस्थालीं स्थापयेद्युग्ममेदतः ॥ ६९ ॥
 स्रुवं स्रुचं ततः पश्चात्प्रणीतां प्रोक्षणीं क्रमात् ।
 द्वंद्वशः परमेशानि स्थापयाधोमुत्तानि च ॥ ७० ॥

अर्धपात्रस्थमुदकं गृहीत्वा प्रोक्षणीं यजेत् ।
 त्रिधा चोत्पवनं कृत्वा प्रोक्षयेत्तेन वारिणा ॥ ७१ ॥
 तानि सर्वाणि पात्राणि पवित्रीकरणं भवेत् ।
 उन्मुखानि ततः कृत्वा बालया चामिमन्त्रयेत् ॥ ७२ ॥
 परिस्तीर्य च दूर्वाभिः कुण्डस्य परितः त्रिपे ।
 पूर्वाग्रमुत्तरार्थं च परिस्तरणमुच्यते ॥ ७३ ॥
 सुवं गृहीत्वा वामेन करेण सुमुखं ततः ।
 दर्भाङ्कुरेण तद्वक्त्रं पश्चिमात्पूर्वदेशतः ॥ ७४ ॥
 त्रिवारं परिमृज्याथाधस्तत्करणमानयेत् ।
 उपरिष्ठात्ततो देवि यावद्वक्त्रं तु मन्त्रयेत् ॥ ७५ ॥
 बालयाऽथ वरारोहे पवित्राणि भवन्ति हि ।
 मूलविद्यां समुच्चार्य कुण्डाय नम आलिखेत् ॥ ७६ ॥
 अनेन मनुना देवि कुण्डं संपूजयेत्सुधीः ।
 कामेश्वरीं कुण्डमध्ये सकामांमृतसंयुताम् ॥ ७७ ॥
 समायाह्य च संपूज्य तद्गर्भे वह्निना यजेत् ।
 मूलविद्यानेत्रमन्त्राणां द्वयेन विलोकयेत् ॥ ७८ ॥
 अथमन्त्रेण संरक्ष्य संपुटस्थं ततः परम् ।
 भ्रामयेत्कुण्डपरितस्त्रिधा दक्षिणतः क्रमात् ॥ ७९ ॥
 संपुटादग्निखण्डं तु हुंफटन्तेन संत्यजेत् ।
 कथ्यादंशं कोणभागे राक्षसे वीर्यवन्दिते ॥ ८० ॥
 कथचेन च संपूज्य जानुभ्यामवनिं गतः ।
 कुण्डमध्ये प्रतिष्ठाप्य कामबीजं च वह्निं च ॥ ८१ ॥
 मूर्तये नम आलिख्य मनुना पूजयेच्छिवाम् ।
 नाभिमण्डलदेशस्य बहन्नाडीपुटक्रमात् ॥ ८२ ॥
 ज्ञानाग्निं बाह्यवह्निं च एकीकृत्य प्रपूजयेत् ।
 मूलविद्यां समुच्चार्य आंसोहमिति चोच्चरेत् ॥ ८३ ॥
 वह्निचेतन्यमुच्चार्य हन्तं हन्मन्त्रसंयुतम् ।
 अनेन मनुना गर्भे कामेश्वर्या विचिन्तयेत् ॥ ८४ ॥

१ य. 'न च पुत्रं त' । २ य. 'उद्याय अधस्तात्सुचया' । ३ क. 'मातुरा' । ४ क. 'ग'
 'प्राधि' । ५ क. 'य' ह्यो' । ६ क. 'य' ह्येन्द' जेन्त' ।

वक्षेदेहे षडङ्गानि योजयेत्सुरवन्दिते ।
 सहस्राक्षिः स्वास्तिपूर्ण उत्तिष्ठ पुरुषस्तेथा ॥ ८५ ॥
 धूमव्यापी सप्तजिह्वो धनुर्धर उदाहृतः ।
 चतुर्थ्यन्तान्यडङ्गेषु योजयेत्कमलेक्षणे ॥ ८६ ॥
 तारं वैश्वानप्रान्ते जातवेद इहाऽऽवह ।
 लोहिताक्ष ततः सर्वकर्माणीति च साधय ॥ ८७ ॥
 वह्निजायान्वितो मन्त्रो वह्निं सम्यक्समर्चयेत् ।
 ध्यायेद्बह्निं हेमवर्णं क्षक्तिस्वस्तिकधारिणम् ॥ ८८ ॥
 वरदामयशोमाढ्यं सुवर्णवरभूषणम् ।
 एवमग्निं समम्यर्च्य तन्मुखे कमलेक्षणे ॥ ८९ ॥
 षट्कोणं चिन्तयेत्तत्र सप्त जिह्वाः समर्चयेत् ।
 वह्निवायुं वामकर्णे भूषितं नादविन्दुना ॥ ९० ॥
 अनेन योजयेद्देवि क्रमेण रसनाः प्रिये ।
 यकारादिसकारान्ता जिह्वाः सप्त भवन्ति हि ॥ ९१ ॥
 पद्मरागतसहेमवर्णा हि सुरवन्दिते ।
 हिरण्याख्याः शंभुकोणे पूजयेत्सुरवन्दिते ॥ ९२ ॥
 वैदूर्यामा सुवर्णा तु कनकाख्या ततः परम् ।
 पूर्वकोणे समम्यर्च्य पूजयेद्द्व्यलोहिताम् ॥ ९३ ॥
 उद्यदादित्यसंकाशां रक्ताख्यां वह्निकोणके ।
 नीलां नीलप्रभां देवि कृष्णाख्यां राक्षसे यजेत् ॥ ९४ ॥
 श्वेतां मुक्ताप्रभां देवि शुभाख्यां पश्चिमे यजेत् ।
 भूमिनीं पद्मरागामां वायौ रक्ततरां यजेत् ॥ ९५ ॥
 करालीं चन्द्रकोट्यामां बहुरूपां तु मध्यगां ।
 दक्षिणोत्तरमागस्यां पूजयेत्सर्वसिद्धिदाम् ॥ ९६ ॥
 क्रमेण जिह्वाचीजान्ते नामानि परिपूजयेत् ।
 [* अग्निर्हुतवाहनेऽथ हुताशनेऽथ वर्त्मने ॥ ९७ ॥
 देवमुखः सप्तजिह्वो वैश्वानरो जातवेदाः ।
 क्रमेण पूजयेत्तत्र अष्टौ मामान्यनुक्रमात् ॥ ९८ ॥]

* धनुर्विद्वान्तर्गतो ग्रन्थः ख. पुस्तकस्थः ।

एयमग्निं तु संपूज्य कामेशीगर्मसंभवम् ।
 दर्मकङ्कणमादाय करवन्धं सुलोचने ॥ १९ ॥
 मूलमन्त्रेण बाणेन चतुर्थेन च होमयेत् ।
 गर्माधानं विधायेत्थं सीमन्तोन्नयनादिकम् ॥ २०० ॥
 कामेशीगर्मजातस्य बह्वेऽश्रीलादिसत्त्विकाः ।
 मूलमन्त्रेण संचिन्त्य बाह्यचक्रं समर्चयेत् ॥ २०१ ॥
 पङ्ककोणेषु षडङ्गानि वसुकोणेषु मातरः ।
 लोकपालाश्च मूर्ध्नि बह्निं प्रौढं विचिन्तयेत् ॥ २०२ ॥
 ब्रह्माणं दक्षिणेऽभ्यर्च्य घृतस्थालीं प्रपूजयेत् । *
 बह्निं संपूज्य विधिवत्तन्मुखे शौचसमये ॥ २०३ ॥
 चक्रराजं समाधाह्य सर्वरश्मिसमन्वितम् ।
 सर्वसिंहासनैः सेव्यमुपचारैः समर्चयेत् ॥ २०४ ॥
 धूपं विस्तारयेत्सम्यक्पुण्ड्रमण्डपपूरितम् ।
 दीपं च दक्षिणेन्मन्त्री ततो दीर्घान्वहु मिये ॥ २०५ ॥
 मालाकारेण संवेष्ट्य मेखलात्रयमग्निजे ।
 विस्तार्य चरुकं पश्चात्सर्वदिक्षु सुताप्तये ॥ २०६ ॥
 नित्यहोमं ततः प्रोक्तं कामनाहोममाचरेत् ।
 मालतीजातिकामह्नीकुसुमैर्मधुमिभितैः ॥ २०७ ॥
 घृतपूर्णहुने देवि वांगीशत्वं प्रजापते ।
 मूकस्यापि च मूढस्य शिलारूपस्य नान्यथा ॥ २०८ ॥
 जपापुष्पैराज्ययुक्तैः कदवीरेस्तथाविधैः ।
 हवनान्मोहयेन्मन्त्री लोकत्रयनिवासिनः ॥ २०९ ॥
 कर्पूरकुङ्कुमैर्देवि मिश्रं मृगमदेन हि ।
 हवनान्मदनो देवि मन्त्रिणां दिजितो भवेत् ॥ २१० ॥
 सीमाग्येन विलासेन सामर्थ्येनऽपि सुवते ।
 चम्पकैः पाटलेर्हुत्वा श्रियं प्रोल्लसिताम्बराम् ॥ २११ ॥

* प्रपूजयेदित्यस्याग्नेः तत्र बह्निं तु संपूज्य कामेशीगर्मसंभवम् । गर्माधानादिका बह्वेः क्रिया
 मूढेन कल्पयेत् ॥ १ ॥ इत्यर्थं श्लोकः यः पुस्तके ।

१ य. संचिन्त्य वा । २ य. 'न देवेभ्यः चतुर्थ्यन्ते च । ३ य. 'गुणैः । ४ य. 'व्यं
 कामेशी तु विसर्जये' । ५ य. 'च पूजये' । ६ य. 'नान्यदप्युच्यते ।

मन्त्री प्राप्नोति महतीं स्तम्भपेज्जगतीमिमाम् ।
 श्रीखण्डं गुग्गुलं चन्द्रमगरं होमयेत्ततः ॥ ११२ ॥
 राजनागेन्द्रदेवानां पुरन्धीर्वशमानयेत् ।
 सर्वलोका वशास्तस्य भवन्त्येव न संशयः ॥ ११३ ॥
 लाक्षाहोमान्द्रवेद्राज्यं दारिद्र्यमयपीडितः ।
 दुर्गोपसर्गशमनं पलत्रिमधुहोमतः ॥ ११४ ॥
 [*दूरस्थितानां देवेशि गुरुणा प्रोक्तमार्गतः ।
 होमं कुर्याद्वश्यन्मैरन्यथा निष्फलं भवेत् ॥ ११५ ॥
 रुधिराक्तेन च्छागस्य मांसेन निशि होमतः ।
 मधुरत्रययुक्तेन गुरुणोक्तविधानतः ॥ ११६ ॥
 परराष्ट्रं महादुर्गं समस्तं स्ववशं भवेत् ।
 महापलेन देवेशि रिपोः सैन्यं विनाशयेत् ॥ ११७ ॥
 खेचरो जायते राज्ञौ कृत्वा होमं चतुष्पथे ।
 क्षीरं मधु दधि त्वाज्यं पृथग्धृत्वा वरानने ॥ ११८ ॥
 आयुर्धनमथाऽऽरोग्यं समृद्धिर्जायते नृणाम् ।
 क्रमेण शैलजे क्षीरमधुभ्यां मृत्युनाशनम् ॥ ११९ ॥
 दधिमाक्षिकहोमेन सौभाग्यं धनमाप्नुयात् ।
 सितपा केवलं होमो वैरिस्तम्भनकारकः ॥ १२० ॥
 होमो दधिमधुक्षीरलाजामिर्धिरवन्दिते ।
 रोगहन्ता कालहन्ता मृत्युहन्ता न संशयः ॥ १२१ ॥
 कमलैररुणैर्होमः सम्यक्संपत्तिदायकः ।
 रक्तोत्पलैर्जगद्वश्यं राजानो वशगाः क्षणात् ॥ १२२ ॥
 नीलोत्पलैर्महादुष्टा वशमायान्ति नान्यथा ।
 श्वेतोत्पलैः श्रियं धानं लभते हवनाखिये ॥ १२३ ॥
 श्वेतैश्च ब्रह्मकमलैर्लक्ष्मीं सौभाग्यमाप्नुयात् ।
 कल्लारहवनान्मन्त्री सौभाग्यं च धनं लभेत् ॥ १२४ ॥
 पूर्णं दाडिमहोमेन वशी कुर्यान्महामुरान् ।
 मानुलुङ्गफलोद्भूतहोमेन क्षत्रिया वशाः ॥ १२५ ॥

* यन्निदान्तर्गतो ग्रन्थः ख. पुस्तकस्थः ।

१ क. 'मृ. मधुमे' । २ ख. 'होमयेन्नपुरतो' । ३ घ. 'वः' । पुनः कुपुम्मेत्ततः
 ४ क. ग. 'मृ. वशी' । ५ ख. 'नक्षीयता' ।

नारदफलहोमेन वैश्या वश्या भवन्ति हि ।
 ब्रूमाण्डफलहोमेन शूद्रा वश्यास्तथाऽपरे ॥ १२६ ॥
 ब्राक्षफलैः सिद्धयोऽष्टौ लक्षहोमाश्च संशयः ।
 कवलीफलहोमेन लक्षमात्रेण भूमृतः ॥ १२७ ॥
 वैश्यास्तु दशसंख्याका भवन्त्येव न संशयः ।
 सर्जुरीफलहोमेन लक्षमात्रेण भूमुजः ॥ १२८ ॥
 वश्या विंशतिसंख्याका इत्याज्ञा पारमेश्वरी ।
 नारिकेलफलैर्होमास्तसृद्धिर्जायते म्रिये ॥ १२९ ॥
 लक्षमात्रेण मन्त्रज्ञो राजाऽपर इव म्रिये ।
 पक्कांभफलहोमेन लक्षमात्रेण सुन्दरि ॥ १३० ॥
 चतुःसमुद्रपर्यन्तां मेदिनीं वशमानयेत् ।
 पनसस्य फलैर्होमास्तुल्येण शतभूमुजः ॥ १३१ ॥
 वश्या भवन्ति देवेशि नात्र कार्या विचारणा ।
 तिलाज्यहोमाद्देवेशि कार्यसिद्धिर्भवेत्प्रिये ॥ १३२ ॥
 राजिकालवर्णाणां तु दुष्टलोकान्वशं नयेत् ।
 गुग्गुलस्य च होमेन सर्वदुःखानि नाशयेत् ॥ १३३ ॥
 कुङ्कुमेन हुनेद्देवि त्रैलोक्यं वशमानयेत् ।
 वैरिणो वशगाः क्षीघ्रं चन्दनस्यापि होमतः ॥ १३४ ॥
 रक्तचन्दनहोमेन वश्या हि पुरुषाः स्त्रियः ।
 कर्पूरस्य च होमेन धान्यस्य जायते नृणाम् ॥ १३५ ॥
 कस्तूरीहोमतो देवि राजानो राजमान्त्रिणः ।
 वश्या भवन्ति सकलाः परिवारयुताः प्रिये ॥ १३६ ॥
 तिलतण्डुलहोमेन शान्तिर्भवति मन्दिरे ।
 शर्करागुहहोमेन सर्वकौमार्थसाधकः ॥ १३७ ॥
 घृतपापसहोमेन सिता युक्तेन भान्त्रिकः ।
 त्रैलोक्यं वशमायाति धान्यसिद्धिर्भवेद्भुवम् ॥ १३८ ॥
 नानाविधाहोमेन धान्यसिद्धिर्भवेद्भुवम् ।
 क्षौपस्केरश्च वटकेरुपसर्गान्विनाशयेत् ॥ १३९ ॥
 वनपूककुसुमेर्होमः सर्वशत्रून्विनाशयेत् ।
 जपापुष्पैर्जगद्देवं वनपुष्पैश्च मोहनम् ॥ १४० ॥

वकुलस्य हुनेत्युष्पैः सौभाग्यं जायते महत् ।
 दशङ्गधूपहोमेन सौभाग्यमतुलं भवेत् ॥ १४१ ॥
 जम्बूफलैः स्त्रियो वश्याः कूष्माण्डैर्देत्यकन्यकाः ।
 श्रीफलैरनुलां लक्ष्मीं पत्रैर्वा सुरवन्दिते ॥ १४२ ॥
 इक्षुखण्डैः सुखावाप्तिस्तद्गसाद्राजकन्यकाः ।
 वश्या भवन्ति देवेशि नारिकेलजलेन वा ॥ १४३ ॥
 केवलं घृतहोमेन वरदाः सर्वशक्तयः ॥ १४४ ॥
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि मानं हवनसिद्धिदम् ।
 पुष्पं समग्रं जुहुयात्कमलं चाऽपि पुष्कलम् ।
 कुसुमैर्वनपुष्पाणि येथेहानि हुनेत्प्रिये ॥ १४५ ॥
 शतसंख्यास्तिला देवि राजिकाः शतसंख्याया ।
 लाजा मुष्टिममाणास्तु घृतं गद्याणमात्रकम् ॥ १४६ ॥
 तुल्यार्घं पयः क्षीरमञ्जं आसमितं भवेत् ।
 स्थूलं फलं महेशानि कूष्माण्डं मातुलङ्गकम् ॥ १४७ ॥
 मनःप्रियैश्च खण्डैश्च फलं भवति निश्चयात् ।
 रम्माफलं चतुःखण्डैर्लघु चेत्खण्डयते न हि ॥ १४८ ॥
 नारिकेलस्य खण्डं हि रम्मायाः फलवत्प्रिये ।
 पर्वस्थाने चेक्षुखण्डं मनःसंतोषकारि वा ॥ १४९ ॥
 द्राक्षाफलं समग्रं स्यान्नारङ्गं खार्जुरं तथा ।
 गुग्गुलं क्रमुकार्घं तु कुङ्कुमं च तथा भवेत् ॥ १५० ॥
 गुल्फासमं च कर्पूरं कस्तूरी घुसृणं तथा ।
 चन्दनं चागुरुं देवि क्रमुकेण समं भवेत् ॥ १५१ ॥
 मनःप्रियाणि सर्वाणि फलानि हयने प्रिये ।
 लाक्षा गुग्गुलसंख्या स्याद्यद्यद्वस्तु मनोहरम् ॥ १५२ ॥
 मनःप्रियाभुक्तीः कृत्वा होमं कुर्यान्मुलोचने ।
 एतदाहुतिमानं ते कथितं सर्वविघ्नहृत् ॥ १५३ ॥
 यथेच्छया वरारोहे श्रीविद्यां परितोषयेत् ।
 यथाशक्ति जपं कृत्वा सहशांशेन होमयेत् ॥ १५४ ॥

किंशुकैः पापसंघातनाशकैरथ वा म्रिये ।
 नानाद्रव्यैः पृथग्भूतैर्मिश्रितैर्वा वरानने ॥ १५५ ॥
 यथाशक्त्या तु मिलितैर्होमं कुर्याद्विचक्षणः* ।
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि विशेषविधिमुत्तमम् ॥ १५६ ॥
 आदौ कुण्डं समुत्पाद्य सर्वलक्षणसंयुतम् ।
 चतुरस्रं तु शोमाढ्यं शतहोमेऽर्धहस्तकम् ॥ १५७ ॥
 सहस्रे हस्तमात्रं च चतुरस्रं द्विहस्तकम् ।
 द्विहस्तमयुते प्रोक्तं लक्षे हस्तचतुष्टयम् ॥ १५८ ॥
 कोटिहोमेऽष्टहस्तं च कृत्वा कुण्डस्य लक्षणम् ।
 शान्तिके चतुरस्रं तु वश्ये चैवार्धचन्द्रकम् ॥ १५९ ॥
 पद्मकोणं स्तम्भने चैव मारणे तद्वदेव हि ।
 आकर्षणे त्रिकोणं च वृत्तमुच्चाटने तथा ॥ १६० ॥
 नानासिद्धिहितार्थाय पद्मकोणं च सिद्धिदम् ।
 उत्तरे शान्तिकं चैव स्तम्भने वारुणीं दिशम् ॥ १६१ ॥
 मारणं दक्षिणे चैव पश्चिमे वश्यकर्मणि ।
 वाहकर्म च आग्नेये विद्वेषो नैर्ऋते तथा ॥ १६२ ॥
 उच्चाटने तु वायव्य ईशान्ये (ऐशाने) सर्वसिद्धिदम् ।
 कृत्तिका कर्षणे प्रोक्ता मरणी मारणे तथा ॥ १६३ ॥
 स्वाती वश्ये तथोच्चाटे ज्येष्ठा स्तम्भनमेव च ।
 विद्वेषणे शततारं चामिजित्वं तु शान्तिके ॥ १६४ ॥
 सोमे सर्वाकर्षणं च मारणं मङ्गले तथा ।
 बुधेन त्वधर्नं कार्यं गुरुवारे तु पौष्टिकम् ॥ १६५ ॥
 शुके च सर्वकामस्तु मानोरथ (नावथ) शुमानि च ।
 पूर्वाह्णे वश्यकर्माणि मध्याह्णे प्रीतिनाशनम् ॥ १६६ ॥
 उच्चाटनं चापराह्णे संध्यायां मारणे तथा ।
 शान्तिके अर्धरात्रं च पौष्टिकं प्रातरेव हि ॥ १६७ ॥
 स्तम्भने गजचर्माणि मारणे माहिषं तथा ।
 मृगचर्म तथोच्चाटे छागलं वश्यकर्माणि ॥ १६८ ॥
 विद्वेषे जम्बुकं प्रोक्तं गोचर्म शान्तिके तथा ।
 नानासिद्धिहितार्थाय व्याघ्रचर्ममुदाहृतम् ॥ १६९ ॥

इवेतं ध्यानं भवेच्छान्त्यै पीतं स्तम्भनकारकम् ।
 वदयाकर्षणयो रक्तं क्षोमणार्थं प्रियावहम् ॥ १७० ॥
 कृष्णं च भारणे प्रोक्तं धूम्रमुच्चाटनादिके ।
 राजवृक्षस्य समिधो होतव्याः स्तम्भकर्माणि ॥ १७१ ॥
 महिषीघृतसंयुक्तं सदा वै सिद्धिदायकम् ।
 भारणेऽत्यचिराहोमं समिधैर्(द्भि)र्दाडिमोद्भवैः ॥ १७२ ॥
 अजाघृतेन देवेशि वश्येत्सचराचरम् ।
 विद्वेषस्यैव होतव्य(व्या) उन्मत्तसमिधस्तथा ॥ १७३ ॥
 अतर्सीतैलसंयुक्ता विद्वेषणमतेः परम् ।
 सर्वविघ्नसमूहं तु नाशयेन्नात्र संशयः ॥ १७४ ॥
 पूर्णाहुतिं ततो देवि पूजयित्वा नृ कन्यकाः ।
 पूजितं तेन त्रैलोक्यं कन्यका येन पूजिताः ॥ १७५ ॥
 बालया पूजयेद्देवि श्रीविद्यां पूजयेत्ततः ।
 पञ्चसिंहासनैर्देवि श्रीविद्यां तत्र पूजयेत् ॥ १७६ ॥
 सुवासिनीस्ततः पूज्याः श्रीविद्यां तत्र पूजयेत् ।
 विप्रान्तं तोपयेत्पश्चाच्छ्रीविद्यां तत्र पूजयेत् ॥ १७७ ॥
 योगिन्यश्च तथा पूज्याः श्रीविद्यां परितोपयेत् ।
 पृश्नानि समग्राणि पूजयेद्विविधानि च ॥ १७८ ॥
 श्रीविद्यां तोपयेत्तत्र पूर्णाहुतिमथाऽऽचरेत् ॥ १७९ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे त्रिपुरानपहोमविधानविवरणं नाम
 विंशः पटलः ॥ २० ॥

अथैकाविंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

होमान्तरं प्रवक्ष्यामि येन ब्रह्म सनातनम् ।
 ज्ञानेन चतुरस्राख्यं कुण्डं संचिन्त्य पूर्ववत् ॥ १ ॥
 आत्ममिश्रचतुरस्रं तद्विज्ञेयं धीरवन्दिते ।
 आत्मानो वेदसंख्या हि ज्ञातव्या देशिकोत्तमैः ॥ २ ॥

येषां विज्ञानमात्रेण पुनर्जन्म न विद्यते ।
 साधारणेन पक्षेण वर्तते सर्वजन्तुषु ॥ ३ ॥
 स आत्मा परमेशानि प्राणरूपी वरानने ।
 प्राणस्तु पवनो देवि हृदयस्थानमन्दिरः ॥ ४ ॥
 शरीरं व्याप्य सकलं चरस्थाय्यचरस्य च ।
 हंसस्वरूपी विज्ञेयः श्वासोच्छ्वासधिलासवान् ॥ ५ ॥
 जीव इत्येव नामास्य भ्रान्त्या श्वासान्न वस्तुतः ।
 श्वासोच्छ्वासौ देहमायाद्भ्रान्तिरेव न संशयः ॥ ६ ॥
 कुलालचक्रमेदेन घटाकाशं यथा घटे ।
 दृश्यते परमेशानि आकाशं व्याप्य तिष्ठति ॥ ७ ॥
 घटे भवति मिश्रत्वं नाऽऽकाशे मिश्रता भवेत् ।
 तथा देहगतो जीवो देहनाशे वरानने ॥ ८ ॥
 व्याप्य तिष्ठति सर्वत्र तस्मादात्मा परं महत् ।
 आत्मज्ञानं मया प्रोक्तं द्वितीयस्य शृणु मिये ॥ ९ ॥
 अन्तरात्मेति किं नाम तच्छृणुष्व पदं महत् ।
 अन्तःशब्देन देवेशि रहस्यं सूक्ष्मरूपकम् ॥ १० ॥
 परमाणुस्वरूपेण सर्वं व्याप्य विजृम्भते ।
 अन्तरङ्गतया तेन चरं वाऽप्यथ वाऽचरम् ॥ ११ ॥
 व्याप्यते सकलं तस्मादन्तरात्मेति गीयते ।
 स एव हंस आत्मा हि योगिगम्यो यदा भवेत् ॥ १२ ॥
 तारचञ्चुर्वरारोहे निगमागमपक्षयान् ।
 शिवशक्तिपदद्वन्द्वो बिन्दुत्रयविलोचनः ॥ १३ ॥
 अयं परमहंसस्तु सृष्टिं व्याप्यावतिष्ठति ।
 तदा भूतानि जायन्ते क्रमेण कमलेक्षणे ॥ १४ ॥
 आकाशं पवनोऽग्निश्च जलं पृथ्वी वरानने ।
 पञ्चकस्यास्य देवेशि प्रथमं चित्तमुच्यते ॥ १५ ॥
 अविद्यालसरोमण्ये मोहपङ्कप्रपूरिते ।
 प्रपञ्चकमले भूतपञ्चाक्षपरिजृम्भिते ॥ १६ ॥

१ क. आकाशस्थितः । २ क. 'व्याप्यपर्व' म° । ३ क. योगी । ४ क. यथा । ५ क.
 'स्तु' कदा चरं ति° । ६ क. विद्यते ।

विहारोऽस्यैव हंसस्य सृष्ट्या मायामयो भवेत् ।
 अयमेव महादेवि निष्प्रपञ्चो यदा भवेत् ॥ १७ ॥
 संहाररूपी हंसस्तु तदाऽऽत्मानं प्रदर्शयेत् ।
 पक्षित्वमस्य नास्त्येव सोऽहमात्मा प्रतिष्ठितः ॥ १८ ॥
 परमात्मेति जानीहि त्रयमेतदुदाहृतम् ।
 *पक्षपुच्छशिरो देवि आकारप्रतिभासकः ॥ १९ ॥
 ज्ञानात्मा कथ्यते भद्रे यः साक्षात्साक्षिरूपकः ।
 येनेदं ज्ञायते सर्वं समत्वेन वरानने ॥ २० ॥
 चन्द्रबिम्बं यथा देवि जलक्षीरेषु दृश्यते ।
 नै लिप्तमृतं तस्य देवेशि नीरक्षीरविभेदतः ॥ २१ ॥
 कर्दमे चन्दने बिम्बं न भवेत्लिप्तमद्विजे ।
 सर्वसाक्षी तथा भद्रे ज्ञानात्मा परिकीर्तितः ॥ २२ ॥
 आत्मानन्तरात्मपरमज्ञानात्मानः प्रकीर्तिताः ।
 एतद्वृषं हि चित्कुण्डं चतुरस्रं वरानने ॥ २३ ॥
 आनन्दमेखलारम्यं बिन्दुत्रिवलयोद्धृतम् ।
 अर्धमात्रा योनिरूपं ब्रह्मानन्दमयं सदा ॥ २४ ॥
 पराहंतामये सर्वज्ञानदीपविजृम्भिते ।
 संविदग्नौ हुनेद्देवि प्रपञ्चहविरुक्तकटम् ॥ २५ ॥
 शब्दाख्यं मातृकारूपमक्षवर्णविराजितम् ।
 अक्षराणि हैतान्यथ निःशब्दं ब्रह्म जायते ॥ २६ ॥
 पुण्यपापे हविर्देवि कृत्याकृत्ये हविः प्रिये ।
 संकल्पश्च विकल्पश्च धर्माधर्मौ हविस्तथा ॥ २७ ॥
 जुहुयात्परमेशानि मन्त्राभ्यां विमलानने ।
 मूलविद्यां ब्रह्मरूपां ध्यात्वा तु तदनन्तरम् ॥ २८ ॥
 तदन्ते चोच्चरेत्पञ्चाह्नह्यमाप्त्यै तु देशिकः ।
 धर्माधर्महविर्दीप्त आत्माग्नौ मनसा सुषा ॥ २९ ॥
 सुपुष्पावर्त्मना नित्यमक्षवृत्तिं जुहोम्यहम् ।
 स्वाहान्तेन हुनेद्देवि सकलं निष्कलं जगत् ॥ ३० ॥

* इदमर्थं च. पुस्तके नास्ति ।

अन्तर्होममनुर्देवि सर्वमायानिकृन्तनः ।
 प्रकाशाकाशहस्ताभ्यामवलम्ब्योन्मनीसृचा ॥ ३१ ॥
 धर्माधर्मौ कलास्नेहपूर्णवैहौ जुहोम्यहम् ।
 अग्निजायान्वितो मन्त्रो विद्यान्ते कथितस्तव ॥ ३२ ॥
 निष्पपञ्चो यदा देवि जायते मन्त्रवित्तमः ।
 तदा सच्चिन्मयः साक्षात्केवलं ब्रह्म साधकः ॥ ३३ ॥
 + दशसोऽहं जुहंसोऽपि पीत्वा सृष्ट्यं सुखी भवेत्(?) ॥ ३४ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे ज्ञानहोमविधिर्नामैकविंशः पटलः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

होमादिकं तु सकलं कुमारीपूजनं विना ।
 परिपूर्णफलं नैव पूजनात्सफलं भवेत् ॥ १ ॥
 कुमारीपूजनाद्देवि पूजाकोटिफलं भवेत् ।
 पुष्पं कुमार्यै यद्वत्तं तन्मेरुसदृशं भवेत् ॥ २ ॥
 कुमारी भोजिता येन त्रैलोक्यं तेन भोजितम् ।
 कुमार्यै यज्जलं दत्तं तज्जलं सागरोपमम् ॥ ३ ॥
 अन्नं तु मीननयने कुलाचलसमं भवेत् ।
 एकाब्दात्पोटशाब्दान्ताः कन्यकाः पूजयेच्छुभाः ॥ ४ ॥
 विधाहरहिताः स्युश्चेदुत्तरोत्तरसिद्धिदाः ।
 विधाहितास्तु देवेशि बाला एव कुमारिकाः ॥ ५ ॥
 सुवासिन्यो मदमोढाः संशयं त्यज सुव्रते ।
 कुमारीपूजनं देवि कुमारीमनुना भवेत् ॥ ६ ॥
 मन्त्रमेदेन तेनैव श्रीविद्यां च प्रपूजयेत् ।
 नैमित्तिकं प्रवक्ष्यामि येन ब्रह्ममयो बुधः ॥ ७ ॥
 निर्विकल्पस्य देवेशि नान्यस्य सुखवन्दिते ।
 सर्वशङ्कापिनिर्मुक्तः सर्वज्ञः साधकोत्तमः ॥ ८ ॥

+ इदमर्थं च. पुराणे नास्ति ।

१ म. 'संख्याऽऽमति शुभा । य' । २ म. 'बहिर्जु' । ३ म. 'ही पूजि' । ४ म. 'पूजि' ।
 ५ म. 'उ. मे कुमा' । ६ म. 'बन्दा' इति । ७ म. 'तु । तत्र मे' ।

द्वतीयागविधिं कुर्यात्खेचरो जायते प्रिये ।
 अर्धपात्रे वह्निसूर्यसोमामृतमये शिवे ॥ ९ ॥
 सोमामृतं तु जानीहि नानाद्रव्यमयं सदा ।
 सविकल्पस्य देवेशि वर्णानुकमभेदतः ॥ १० ॥
 कथ्यन्ते द्रव्यभेदास्तु क्रमेण चरवर्णिनि ।
 क्षीराज्यमधुमैरेयद्रव्यभेदा भवन्ति हि ॥ ११ ॥
 सर्वज्ञत्वे वरारोहे यज्ञे दोषो न विद्यते ।
 अश्वमेधादियज्ञेषु वाजिहत्या कथं भवेत् ॥ १२ ॥
 द्रव्यभेदा वरारोहे बहवः सन्ति भेदतः ।
 जलं क्षीरं घृतं भद्रे मधु मैरेयमैक्ष्वम् ॥ १३ ॥
 पौष्ट्यं तरेमयं धान्यसंभवं बहुनिर्मितम् ।
 सहकारमयं देवि विविधं यहुभेदतः ॥ १४ ॥
 मादकं धर्मसंछेदाद्द्रव्यमासीत्सुलोचने ।
 ज्ञानेन संस्कृतं तत्तु महापातकनाशनम् ॥ १५ ॥
 ब्रह्महत्यासुरापानस्वर्णस्तेषादिपातकान् ।
 नाशयेत्पूजनाद्देवि निर्विकल्पः स मन्त्रवित् ॥ १६ ॥
 विचारयेत्सदा सर्वं सर्वविद्विरवन्दिते ।
 जलं जलचरं विद्धि घटं पूर्णं समानयेत् ॥ १७ ॥
 स्थापितं देवि सप्तह्नाज्जलं जीवसमन्वितम् ।
 क्षीरं वै यस्य जीवस्य तस्य मांसं न संशयः ॥ १८ ॥
 कृशा पुत्रयती नारी बन्ध्या पुष्टा यतः प्रिये ।
 मौकन्दफलजं रम्यं द्राघं सेव्यं द्विजातिभिः ॥ १९ ॥
 अमादकत्वाद्देवेशि चैक्षवं सेव्यते बुधैः ।
 अनामिषं नास्ति किञ्चित्सर्वं क्षीरादिकं प्रिये ॥ २० ॥
 वेदशास्त्रपुराणेषु गूढो ज्ञानसमुच्चयः ।
 शमीवृक्षे यथा यद्विस्तृता तिष्ठति सुन्दरि ॥ २१ ॥
 सर्वभूतेषु विज्ञानं ज्ञातव्यं देशिकोत्तमैः ।
 काष्ठनिर्मथनाद्देवि प्रकटो वाद्विरूपते ॥ २२ ॥

तत्काष्ठं दह्यते तेन तथा ब्रह्ममयं जगत् ।
 पापपुण्यविनिर्मुक्तं ज्ञानमेतद्वरानने ॥ २३ ॥
 किञ्चिदुल्लासपर्यन्तं ग्राह्यमेतत्सुरेश्वरि ।
 यज्ञाङ्गं तु यतो लोल्यात्पातकी ब्रह्महा भवेत् ॥ २४ ॥
 मादकं वस्तु सकलं वर्जयेत्कनकादिकम् ।
 कलञ्जं पातकी तस्माद्ब्रह्म ब्रह्मविदां वरः ॥ २५ ॥
 धर्माधर्मपरिज्ञानात्सकलेऽपि पवित्रता ।
 विष्णुमूत्रं स्त्रीरजो वाऽपि नखास्थि सकलं प्रिये ॥ २६ ॥
 विचारयेन्मन्त्रपितु पवित्राण्येव सुवते ।
 अन्नं ब्रह्म विजानीयात्तेन यस्य समुद्भवः ॥ २७ ॥
 नानाजीवाश्रयं तत्तु पुरीषं केन निन्द्यते ।
 नानाविधा हि देवेशि देवताः सलिलस्थिताः ॥ २८ ॥
 तेनोदकेन यज्जातं मूत्रं कस्मात्तु दूषयेत् ।
 गोमूत्रप्राशनं देवि गोमयस्यापि भक्षणम् ॥ २९ ॥
 प्रायश्चित्ते तु कथितं ब्रह्महत्यादिके प्रिये ।
 मले मूत्रे कथं दोषो भ्रान्तिरेव न संशयः ॥ ३० ॥
 स्त्रीरजः परमेशानि देहस्तेनैव जायते ।
 कथं तु दूषणं येन प्राप्यते परमं पदम् ॥ ३१ ॥
 पुरुषस्य तु यद्वीर्यं बिन्दुरित्यभिधीयते ।
 बिन्दुस्तु परमेशानि कायोऽयं शिवरूपकः ॥ ३२ ॥
 शिवतत्त्वेन चास्थ्यादिदूषणं नास्ति ब्रह्मदेवे ।
 रेतः पवित्रं देहस्य कारणं केन निन्द्यते ॥ ३३ ॥
 ज्ञानमार्गोऽयं सकलो निर्विकल्पस्य सुन्दरि ।
 सविकल्पो महेशानि पापभाग्जायते नरः ॥ ३४ ॥
 मातृगर्भाद्विनिर्गत्य शिशुरेव न संशयः ।
 इन्द्रियाण्यस्रिलान्यस्य देहस्थान्यपि बलमे ॥ ३५ ॥
 निर्विकारतया तत्र नान्यथा भवति प्रिये ।
 सगलिङ्गसमायोगो जन्मकाले भवेत्सदा ॥ ३६ ॥

१ ख. यथा । तेनेति पाठान्तरम् । २ ख. तु ततो । ३ घ. 'स्माद्वर्गो ज' । ४ क. 'नार्ध' ।
 यत्तुर्वेति पुं । ५ ख. 'धे ते दू' । ६ ख. 'यं नैव प्रा' । ७ 'मात्रेण सकलं ति' । ८ ख. 'न्दरम् ।
 ति' । ९ घ. 'कल्पयेद्गदे' । १० ख. 'योगात्तज्जगत्त्रये समुद्भवेत् । का' ।

काम्यते सा यदा देवि जायते गुरुतल्पगः ।
 अत एव यदा तस्य वासना कुत्सिता भवेत् ॥ ३७ ॥
 तत्तद्द्रव्यणसंयुक्तमन्यत्सर्वं शुभं भवेत् ।
 पवित्रं सकलं मदे वासना कलुषा स्मृता ॥ ३८ ॥
 अत एवाध्यापात्रस्य प्रतिष्ठानन्तरं ततः ।
 मञ्चकं गजदन्तस्य हेमरूप्यादिनिर्मितम् ॥ ३९ ॥
 विशुद्धक्षौमरचितां तूलिकां तत्र योजयेत् ।
 पुष्पान्विकीर्य तन्मध्ये कर्पूरस्य रजस्तथा ॥ ४० ॥
 मण्डूकादींस्ततो देवि उपर्युपरि शैलजे ।
 मण्डूकं पूजयेदादौ रुद्रं कालाग्निसंयुतम् ॥ ४१ ॥
 आधारशक्तिं कूर्मं च तथाऽनन्तं वराहकम् ।
 पृथिवीं च तथा कन्दं नालं पद्मं तथा दलान् ॥ ४२ ॥
 कैटराणि च संपूज्य कर्णिकां पूजयेत्ततः ।
 मञ्चकं च समभ्यर्च्य तत्र पादचतुष्टये ॥ ४३ ॥
 धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं च क्रमाद्यजेत् ।
 अपूर्वाण्पूजयेदेतांस्तत्पादानां समीपके ॥ ४४ ॥
 अत्मान्तरात्मपरमज्ञानात्मानः क्रमाद्यजेत् ।
 मञ्चकौशेषु संपूज्य गुणत्रयमथार्चयेत् ॥ ४५ ॥
 द्यूतीं सुलक्षणां रम्यां सर्वलक्षणलक्षिताम् ।
 नानालंकारसुभगां सर्वज्ञां शारदामिव ॥ ४६ ॥
 पूजयेत्परमेशानि पञ्चकामैः शरैस्तथा ।
 बटुकादींश्चतुर्दिक्षु पूजयेत्सिद्धिहेतवे ॥ ४७ ॥
 मातुर्कां विन्यसेत्तस्या देहे कामशरान्विताम् ।
 त्रिकोणं चिन्तयेन्मूर्ध्नि तत्र संपूजयेत्क्रमात् ॥ ४८ ॥
 त्रिकोणमध्ये वालाख्यां कामेशीं परिपूजयेत् ।
 गणेशं च कुलार्धक्षं तथा लक्ष्मीं सरस्वतीम् ॥ ४९ ॥
 त्रिकोणेषु च संपूज्य वसन्तं मदनं प्रिये ।
 स्तनयोः पूजयेत्पश्चान्मुखे तस्याः कलाधरम् ॥ ५० ॥

दक्षपादादिमूर्धान्तं वामे मूर्धादि सुन्दरि ।
 पादान्तं पूजयेत्सर्वाः कला वै कामसोमयोः ॥ ५१ ॥
 अद्धा प्रीती रतिश्चैव धृतिः कान्तिर्मनोरमा ।
 मनोहरा मनोरामा मदनोन्मादिनी प्रिये ॥ ५२ ॥
 मोहिनी दीपनी चैव शोषणी च वशंकरी ।
 रञ्जनी सुमगा देवि षोडशी प्रियदर्शना ॥ ५३ ॥
 षोडशस्वरसंपुक्ता एताः कामकला यजेत् ।
 पूषा वशा च सुमना रतिः प्रीतिस्तथा धृतिः ॥ ५४ ॥
 ऋद्धिः सौम्या मरीचिश्च शैलजे चांशुमालिनी ।
 अङ्गिराः शशिनी चैव छाया संपूर्णमण्डला ॥ ५५ ॥
 तथा तुष्ट्यमृते चैव कलाः सोमस्य षोडश ।
 स्वरैरेव प्रपूज्या हि सर्वकार्यार्थसिद्धिदाः ॥ ५६ ॥
 बालाक्रमं मस्तकेऽस्याः संपूज्य तदनन्तरम् ।
 तस्या मदनगैहं तु पूजयेद्भगमालया ॥ ५७ ॥
 त्रिकोणं तद्भगं ज्ञात्वा सर्वसिद्धिप्रदाभिधम् ।
 सर्वानन्दमयं मध्ये चक्रयुग्मं प्रपूजयेत् ॥ ५८ ॥
 पूर्वधत्क्रमयोगेन (ण) श्रीविद्यां तत्र पूजयेत् ।
 धूपादिकं समर्प्याथ स्वलिङ्गे तदनन्तरम् ॥ ५९ ॥
 तारं च मुवनेशानि महात्रिपुरसुन्दरि ।
 नमः शिवाय विद्येयं दशार्णां परिकीर्तिता ॥ ६० ॥
 अनया विद्यया देवि स्वलिङ्गे पूजयेच्छिवम् ।
 यजेत्तत्पुरुषाघोरसद्योवामेशसंज्ञया ॥ ६१ ॥
 निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च ।
 शान्त्यपेतीता च संपूज्या पटङ्गनवरणं यजेत् ॥ ६२ ॥
 समयविद्यामुच्चार्य नन्दिकेशं प्रपूजयेत् ।
 मध्ये वृषणयोर्देवि गन्धपुष्पाक्षतादिभिः ॥ ६३ ॥
 निवेद्य धूपदीपादि विजितेन्द्रियमानसः ।
 सर्वसंक्षोभिणीं मुदा बद्ध्वा योनिं प्रचालयेत् ॥ ६४ ॥

१ क. 'पा सुग'। २ ख. 'रा पावि'। ३ ख. 'अहे तु'। ४ ख. 'शान्त'
 ५ ख. 'न्दो'। ६ ख. 'लिङ्गं पू'। ७ क. ग. ८ क. ग. 'विद्यया'। ९ ख.
 'तीता'। १० ख. 'पूज्य'।

क्षोमिण्यां वाऽथ वा देवि गजतुण्डाख्ययाऽथ धां ।
 उच्चरन्मगमालां तु द्राविणीबीजमुच्चरेत् ॥ ६५ ॥
 अक्षुब्धः सन्वरारोहे यावद्वेतः प्रवर्तते ।
 रजोमयं रजः साक्षात्संविदेव न संशयः ॥ ६६ ॥
 प्रकृतिः परमेशानि वीर्यं पुरुष उच्यते ।
 सर्वं साक्षात्सामरस्यं शिवशक्तिमयं ततः ॥ ६७ ॥
 तयोर्योगो महेशानि योग एव न संशयः ।
 सीत्कारो मन्त्ररूपस्तु वचनं स्तवनं भवेत् ॥ ६८ ॥
 नखदन्तक्षतान्यत्र पुष्पाणि विविधानि च ।
 कूजनं गायनं स्तुत्या ताडनं हवनं भवेत् ॥ ६९ ॥
 आलिङ्गनं तु कस्तूरीघुसृणादिकमद्विजे ।
 मैर्वनं तर्पणं विद्धि वीर्यपातो विसर्जनम् ॥ ७० ॥
 कुलद्रव्येण संशोध्य शिवशक्तिमयं प्रिये ।
 बीजामृतं परब्रह्मरूपं निक्षिप्य सुन्दरि ॥ ७१ ॥
 अर्घ्यपात्रामृते त्यक्त्वा निर्विकल्पः सदाऽनेघः ।
 श्रीविद्याक्रममभ्यर्च्य परब्रह्ममयो भवेत् ॥ ७२ ॥
 एतत्ते कथितं ज्ञानं सामरस्यं वरानने ।
 सविकल्पस्तु देवेशि पापमाग्जायते नरः ॥ ७३ ॥
 विचिकित्सौकरो मन्त्री जायते गुरुतरुणः ।
 अत एव वरारोहे निर्विकल्पः सदा भवेत् ॥ ७४ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्याद्वितीयमनविधिर्नाम द्वाविंशः

पटलः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशः पटलः ।

ईश्वरे उवाच—

दूत्यन्तरं प्रवक्ष्यामि येन ब्रह्मं सनातनम् ।
 प्रणवारूपं यागगेहं प्रविश्यं सुरवन्दिते ॥ १ ॥

इच्छाज्ञानक्रियाद्वयचिंतं मुधया युतम् ।
 अम्बया परमेशानि तत्त्वज्ञानमये शिवे ॥ २ ॥
 पर्यङ्गे पुरुषार्थस्तु पादेष्वपरिमण्डिते ।
 आत्मान्तरात्मपरमज्ञानात्माङ्गविमृषिते ॥ ३ ॥
 तत्पदार्थस्त्वंपदार्थोऽसिपदार्थश्च सुन्दरे ।
 पदार्थत्रयमेतत्तु ज्ञानसूत्रप्रकाशकम् ॥ ४ ॥
 एतत्सूत्रमयैः पङ्क्तिगुम्फितेऽम्बरमण्डिते ।
 शुभनोषासमुभेगे परां तत्र प्रपूजयेत् ॥ ५ ॥
 जातिमेदस्तु द्वृतीनां चतुर्धा वीर्यन्दिते ।
 हरितनी शङ्खिनी चैव चित्रिणी पद्मिनी म्रिये ॥ ६ ॥
 चतुर्विधा हि द्रव्यस्तु सुन्दर्यश्चारुलोचनाः ।
 वैखरी हस्तिनी ज्ञेया स्थूला पद्माद्वरानने ॥ ७ ॥
 * यथेदं धार्यते सर्वं ब्रह्माण्डपरिमण्डलम् ।
 वर्गाष्टकेन देवेशि सूते दिग्गजसंघयम् ॥
 तेनेयं करिणी प्रोक्ता मध्यमा शङ्खिनी मयेत् ॥ ८ ॥
 शङ्खिनी तु यथा भद्रे विशुद्धा पापवर्जिता ।
 सर्वदेवप्रिया सा हि शान्तिसीमाग्न्यशोभिता ॥ ९ ॥
 तथा घनस्पतिगता मध्यमा वाग्बरानने ।
 चित्रिणी बह्वरी देवि महादोषविनाशिनी ॥ १० ॥
 पद्म्याः फलं धरारोहे शिवशक्तिमयं सदा ।
 शिवशक्तिमयं देवि प्राणिमात्रजगद्ययम् ॥ ११ ॥
 तेषु सर्वेषु पश्यन्ती जीधेषु परमाश्रया ।
 परब्रह्मणि संलीना परा वाक्परमेश्वरि ॥ १२ ॥
 तां द्वृतीं तत्र संपूज्य समाधिकुसुमैः शुचिः ।
 तर्दङ्गेषु कलाः पूज्याः क्रमेण सुरवन्दिते ॥ १३ ॥
 पद्मिनी तु परा ज्ञेया हंसस्वच्छाधिकीसिनी ।
 हंसोदयेन पद्मं हि त्यक्त्वा संकोचमद्विजे ॥ १४ ॥

* इदमर्थं च. पुराणे वर्तते ।

१ य. 'सद्यः' २ क. ग. 'राम' ३ य. 'दान्तोत्तम' ४ क. ग. 'इयम् जी' .
 ५ य. 'शुभे' ६ क. ग. 'दन्ते सु' ७ य. 'वर्तनी' ।

विकासयति सौमग्यं तथा वस्तुविलासतः ।
 एषा प्रकाशमायाति पद्मिनीत्वमतो भवेत् ॥ १५ ॥
 तस्या देहे वरारोहे कलाः पूज्यास्तु षोडश ।
 चित्कला सत्कला ज्ञानकला संवित्कला तथा ॥ १६ ॥
 आत्मनस्तु कला ज्ञेयाश्चतस्रः परमेश्वरि ।
 विरागता मोक्षकला परमाणुकला तथा ॥ १७ ॥
 विद्याकलाचतुष्कं तु विज्ञेयं चान्तरात्मनि ।
 विद्या संतोषता तृप्तिः परब्रह्मप्रकाशता ॥ १८ ॥
 परमात्मकला ज्ञेयाः संलीनाः परवस्तुनि ।
 लुप्तिः शान्तिकला बोधकला व्याप्तिकला परा ॥ १९ ॥
 ज्ञानात्मनः कला ज्ञेयाश्चतस्रः परमेश्वरि ।
 कलाः षोडश देवेशि श्रीविद्यार्णव्यु संस्थिताः ॥ २० ॥
 षोडशार्णा ब्रह्मरूपा कलाषोडशरूपिणी ।
 आत्मा जाग्रत्स्वरूपेण त्रैलोक्यं रचयत्यसौ ॥ २१ ॥
 अन्तरात्मा तत्त्वरूपस्तमोरूपश्च मिथितः ।
 अत एव रजोरूपस्तमोरूपः परः शिवः ॥ २२ ॥
 परमात्मा हि विज्ञेयो ज्ञानात्मा तुर्पया युतः ।
 एताः कला वरारोहे तस्या देहे प्रकाशयेत् ॥ २३ ॥
 तत्पदार्थं तु जानीहि मुखमस्या वरानने ।
 त्वंपदार्थोऽसिवाक्यार्थः कुचयुग्मं क्रमेण हि ॥ २४ ॥
 भोगस्तु परमेशानि नादो ब्रह्ममयो भवेत् ।
 नादोदितं वरारोहे विश्वं योनिर्न संशयः ॥ २५ ॥
 तत्रैव शक्तिं संपूज्य स्वात्मलिङ्गं शिवं यजेत् ।
 परस्परप्रभावेन(ण) ब्रह्मानन्दरसो भवेत् ॥ २६ ॥
 तं रसं मनसा देवि बहन्नाढ्यागतं प्रिये ।
 अध्वर्यामृतेन संयोज्य ततः श्रीचक्रमर्चयेत् ॥ २७ ॥
 ब्रह्मानन्दमयं ज्ञानं कथयामि वरानने ।
 न ब्राह्मणो ब्राह्मणस्तु क्षत्रियः क्षत्रियस्तथा ॥ २८ ॥

१ क. विज्ञेयः सं । २ ख. लयः । ३ ख. 'ऊपो विज्ञेयः परमेश्वरि' अ० । इति पाठान्तरम् ।
 ४ ख. 'परवर्ति' । ५ ख. 'त्माऽवस्थया यु' इति पाठान्तरम् । ६ ख. 'दे परादे' । ७ ख. 'हि ।
 योग' । ८ ख. 'नादावृतं' । ९ ख. 'वं लजे' । १० ख. 'स्मोत्' ।

वैश्यो न वैश्यः शूद्रो न शूद्रस्तु परमेश्वरि ।
 चाण्डालो नैव चाण्डालः पौत्कसो न च पौत्कसः ॥ २९ ॥
 सर्वं समं विज्ञानीयात्परमात्मविनिश्चयात् ।
 आकाशात्पतितं तोयं निम्नमार्गेण गच्छति ॥ ३० ॥
 ग्राममध्यगतं सर्वं विष्टामूत्रादिपूरितम् ।
 मृतगोश्वानमार्जारस्वरादिरुधिरान्वितम् ॥ ३१ ॥
 समस्तमपि देवेशि गङ्गायां मिलितं यथा ।
 गङ्गाभूते तु देवशि कालुष्यं नैव तिष्ठति ॥ ३२ ॥
 तथा सच्चिन्मये ज्ञाने समता सर्वजन्तुषु ।
 सर्वद्वेषेषु गिरिजे समता नात्र संशयः ॥ ३३ ॥
 यथा सूर्यप्रकाशोऽयं समत्वेन प्रवर्तते ।
 उत्तमस्यापि चान्यस्य तमः संहरते क्षणात् ॥ ३४ ॥
 शोषयन्दुरधमूत्राणि चन्दनं चैव कर्वमम् ।
 अत एव महेशानि मन्त्री सर्वसमो यदा ॥ ३५ ॥
 सिद्धिर्स्तदैव विज्ञेया श्रीगुरोः कृपया प्रिये ॥ ३६ ॥
 इति भीमज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे ज्ञानदूतीयनविधिर्नाम त्रयोविंशः पटलः ॥ २९ ॥

अथ चतुर्विंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

दीक्षाविधिं प्रवक्ष्यामि येन शिष्यः सुखी भवेत् ।
 दीपते सकलं देवि गुरवे प्राणसंयुतम् ॥ १ ॥
 घनरत्नसुवर्णादिपट्टवस्त्रसमुच्चयम् ।
 क्षयं प्राप्नोति तज्ज्ञावान्नानापापसमुच्चयः ॥ २ ॥
 तस्माद्दीक्षेति नामास्याः सर्वशास्त्रेषु सुवते ।
 पापिनं कृपणायापि शठाय कपटाय च ॥ ३ ॥
 *दीनापाऽऽचारग्रून्याय मन्त्रद्वेषपराय च ।
 निन्दकाय च मूर्खाय तीर्थद्वेषपराय च ॥ ४ ॥

* इदमर्थं वा, पुरातने दृश्ये ।

भक्तिहीनाय देवेशि न देया मलिनाय च ।
 दानशीलाय भक्ताय साधवे तीर्थवेतसे ॥ ५ ॥
 सन्मार्गवर्तिने चाग्निदेवद्विजस्ताय च ।
 सर्वशास्त्रार्थवेदार्थज्ञानिने सुव्रताय च ॥ ६ ॥
 दीक्षा देया वरारोहे अन्यथाऽऽपत्तिमागमवेत् ।
 अथ वक्ष्ये वरारोहे दीक्षाकारणमुत्तमम् ॥ ७ ॥
 मण्डपं वेदिकां कृत्वा पुष्पवैतानमण्डितम् ।
 दीपमालावलीरम्यं नानाधूपसुधूपितम् ॥ ८ ॥
 सिन्दूररङ्गमालाभिर्मण्डितं चित्रचित्रितम् ।
 वेदिकायां वरारोहे कुङ्कुमेनाथ वा प्रिये ॥ ९ ॥
 सिन्दूररजसा वाऽपि विलिखेच्चक्रमुत्तमम् ।
 मध्यचक्रं वरारोहे नक्षकोणविराजितम् ॥ १० ॥
 चतुरस्रं च संलिख्य सुवर्णकलशान्नव ।
 रौप्यताम्रादिरचितान्मूर्त्तिकारचितांश्च वा ॥ ११ ॥
 जलपूर्णान्विशेषाढयान्स्वर्णरत्नप्रपूरितान् ।
 फलैः पुष्पैश्च सुमगान्मुगन्धेन च चर्चितान् ॥ १२ ॥
 वंशिन्याद्यष्टकं तत्र वसुकुम्भेषु पूजयेत् ।
 मध्यकुम्भे वरारोहे श्रीविद्यां परितोषयेत् ॥ १३ ॥
 क्रमं समस्तमभ्यर्च्य कुमार्याद्यर्चनं यजेत् ।
 सुवासिनीब्रह्मवृन्दं योगिनो विविधानपि ॥ १४ ॥
 तदङ्गहवनं कुर्यात्सर्षपां मुक्तिहेतवे ।
 *गुरुः शिष्यमुपानीय भक्तिनम्रमकलयाम् ॥ १५ ॥
 प्राणानायम्य विधिवच्छुद्धपीठे निवेश्य च ।
 सुरास्त्वामेत्यादिमन्त्रैश्चिरण्टीभिर्युतः स्वयम् ॥ १६ ॥
 अभिपिञ्चे च तन्मूर्ध्नि तदेतत्कलशोदकैः ।
 परिधाप्य सुवासोभिश्चन्दनादधलेप्य च ॥ १७ ॥
 यामतः परमेशानि स्वासने पूजिते शुचिम् ।
 सर्वशृङ्गारवेपाढ्यं शिष्यं तत्र निवेशयेत् ॥ १८ ॥

* इति भाष्यम् । यामतः परमेशानि इत्यन्तो ग्रन्थः स, पुस्तके नास्ति ।

१ क. छात्रिने ती° । २ ख. 'ने राखे दे' । ३ य. 'वा पायमा' । ४ क. 'शिवस्य स' ।
 ५ क. 'म पायकु' ।

पटध्वरूपं श्रीचक्रं तस्य मूर्ध्नि विचिन्तयेत् ।
 [* अभावे तु बृहच्छब्दसं जलेनाऽऽपूर्य सुन्दरि ॥ १९ ॥
 कलास्तत्र समाराध्य देवीं संपूज्य सेचयेत् ।]
 स्वदृष्ट्याऽऽलोकयेत्तं तु दृष्ट्या दृष्टिं तु मेलयेत् ॥ २० ॥
 आज्ञासंकमणं कुर्याद्यावन्निश्चलता भवेत् ।
 नैश्वर्यं ज्ञानमवो वेद्यः शून्याशून्यविवाजितः ॥ २१ ॥
 शून्यं शिवमयं वस्तु पुरुषः परमेश्वरि ।
 अशून्यं शक्तिराद्या हि प्रकृतिः परमेश्वरि ॥ २२ ॥
 शक्त्याधिक्ये रजःस्थौल्यं संयोगाच्छिवयोर्यदा ।
 स्वभावस्था तदा ज्ञेया योगः शक्त्यधिकस्ततः ॥ २३ ॥
 शक्तिजाग्रदिति ख्याता शिवो निश्चलता प्रिये ।
 सुषुप्तिरिति मन्त्रज्ञैः कथिता निश्चला यतः ॥ २४ ॥
 गुणत्रयं तु कथितं जाग्रत्सत्त्वगुणा प्रिये ।
 तमोगुणा सुषुप्तिस्तु शिवे निश्चलरूपिणी ॥ २५ ॥
 शिवाधिक्याद्गुणातीतं वस्तु जानीहि सुन्दरि ।
 शिवशक्तिसमायोगाच्छिवाधिक्यं यदा भवेत् ॥ २६ ॥
 तदा तुयां विजानीयात्सर्वबन्धनिकृन्तनीम् ।
 कलाः षोडश देवेशि आत्मज्ञाने व्यवस्थिताः ॥ २७ ॥
 श्रीविद्याधीजसंलीनाः शिष्यदेहे प्रकाशयेत् ।
 चतुर्विधा षोडशार्णा महात्रिपुरसुन्दरी ॥ २८ ॥
 तद्ब्रह्मज्ञानात्तु मनःस्थैर्यमुन्मनीति निगद्यते ।
 ब्रह्मज्ञाने मनः पक्षी तृष्णाचञ्चुविलक्षितः ॥ २९ ॥
 संकल्पेन विकल्पेन पक्षाम्यां चञ्चलः सदा ।
 मोहमात्सरकामैश्च क्रीडाहंकारदुर्मदः ॥ ३० ॥
 संनद्धपिच्छसञ्चलः कृत्याकृत्यपदद्वयः ।
 संसारवृक्षे वेवेशि घनपुत्रादिमूलके ॥ ३१ ॥
 अपिद्याविसृते निन्दास्तुतिशायामुज्जोमिते ।
 अमिलापरस्फुरत्पुष्पमरिते पातकादिभिः ॥ ३२ ॥

* यन्नुविशान्तर्गतो ग्रन्थः सः, पुस्तके वर्तते ।

१ घ. 'गुणोक्तं' । २ घ. 'बला' शी' । ३ घ. 'शून्यं' शी' । ४ घ. 'चित्तम्' । ५ घ. 'मरुत्तम्' । ६ घ. 'विश्वं' शी' । ७ घ. 'विश्वम्' । ८ घ. 'चित्तम्' । ९ घ. 'चित्तम्' । १० घ. 'चित्तम्' । ११ घ. 'चित्तम्' । १२ घ. 'चित्तम्' । १३ घ. 'चित्तम्' । १४ घ. 'चित्तम्' । १५ घ. 'चित्तम्' । १६ घ. 'चित्तम्' । १७ घ. 'चित्तम्' । १८ घ. 'चित्तम्' । १९ घ. 'चित्तम्' । २० घ. 'चित्तम्' । २१ घ. 'चित्तम्' । २२ घ. 'चित्तम्' । २३ घ. 'चित्तम्' । २४ घ. 'चित्तम्' । २५ घ. 'चित्तम्' । २६ घ. 'चित्तम्' । २७ घ. 'चित्तम्' । २८ घ. 'चित्तम्' । २९ घ. 'चित्तम्' । ३० घ. 'चित्तम्' । ३१ घ. 'चित्तम्' । ३२ घ. 'चित्तम्' ।

पर्णपूण वरारोहे पापपुण्यफलान्विते ॥ १ ॥
 तत्र शास्त्राद्वये स्थूले श्रुतदृष्टामिधः स्थितः ३३ ॥
 पक्षिणं तं समाक्रम्य ज्ञानपाशेन पाशयेत् ।
 पक्षिखेलारतो नित्यं कटाक्षः श्रीगुरोः प्रिये ॥ ३४ ॥
 तेन पक्षद्वयं छिन्नं यदा भवति निश्चयात् ।
 तदा समुन्मनीमूत उन्मुखो निश्चयात्प्रिये ॥ ३५ ॥
 सर्वसंकल्पपरहिता कला सप्तदशी भवेत् ।
 उन्मनी नाम तस्या हि भवपाशानिकृन्तनम् ॥ ३६ ॥
 उन्मन्या सहितो योगी न योगी नोन्मनी परा ।
 यथा कर्पूरगो दीपो न दीपो न पुनः शशी ॥ ३७ ॥
 अत एव महेशानि दृष्ट्वा संक्रमणं यजेत् ।
 तत्त्वमस्यादिवाक्येन पञ्चाङ्गाख्यं हि योजयेत् ॥ ३८ ॥
 आदावकथ्यसंयोज्यं स्पर्शनैव सुलोचने ।
 स्पर्शः स्पर्श इवाऽऽमाति श्रीगुरोः करसंभवः ॥ ३९ ॥
 स्पर्शेन धातवः सद्यो लोहाद्याः सुवन्दिताः ।
 सुवर्णतां प्राप्य सर्वे विशिष्टाभरणान्विताः ॥ ४० ॥
 करस्पर्शस्तु देवेशि प्रपञ्चमलिनादिकम् ।
 लोहत्वं नाशयित्वा हि सुवर्णत्वं करोति हि ॥ ४१ ॥
 करे पुष्पफलान्कृत्वा बह्वरन्ध्रे करं क्षिपेत् ।
 तस्माद्ब्रह्मत्वमेवासीति वाक्यार्थः करान्द्रवेत् ॥ ४२ ॥
 अनिर्वाच्योपवेशोऽयं स्पर्शनाद्बह्वरन्ध्रके ।
 बह्वरन्ध्रे सहस्रारे कर्पूरधवलो गुरुः ॥ ४३ ॥
 घराभयकरो नित्यो ब्रह्मरूपी सदाऽनघः ।
 जागर्ति परमेशानि निजस्थानप्रकाशकः ॥ ४४ ॥
 पश्चात्पदचक्रविज्ञानं शिष्याय प्रतिबोधयेत् ।
 आधारं स्वर्णवर्णं च चतुर्दलमुशोमितम् ॥ ४५ ॥
 वादिसान्तैश्चतुर्वर्णैस्तत्तद्देहसमप्रभैः ।
 गणेशसहितं विद्धि स्वाधिसानं ततः प्रिये ॥ ४६ ॥

१ क. 'शुभम्' । २ ख. 'तनी' । ३। ३ ख. 'नीपरः' । ४। ४ ख. 'शायं हि' ।
 ५ क. 'नी पातवः' । ६ ख. 'वात्सोऽहमिति ध्यानं वि' । ७ ख. 'नी तु च' । ८ ख.
 'नी तु च' ।

इन्द्रगोपप्रतीकाशं स्फुरद्विद्रुमसंनिभैः ।
 चादिलान्तैः स्फुरद्वर्णैर्ब्रह्मणा मण्डितं प्रिये ॥ ४७ ॥
 नीलवर्णं तृतीयं हि मणिपूरं दशारकम् ।
 विद्युत्पुञ्जप्रभावर्यैर्द्विफान्तैश्च मण्डितम् ॥ ४८ ॥
 गदाधरहरिं प्रौढं चतुर्थं शृणु सुव्रते ।
 पिङ्गाभं द्वादशारं तु कादिठान्तैः सुलोचने ॥ ४९ ॥
 विस्फुलिङ्गप्रभैर्वर्णैः शिवेन च युतं प्रिये ।
 विशुद्धचक्रं देवेशि धूम्रवर्णं कलास्रकम् ॥ ५० ॥
 स्वैरर्षाणिक्यसंकाशैर्मण्डितं परमेश्वरि ।
 जीवात्मनाऽधिष्ठितं हि तज्जानीहि तदन्ततः ॥ ५१ ॥
 आज्ञाचक्रं महेशानि विद्युत्कोटिसमप्रभम् ।
 द्विदलं हृक्षवर्णाभ्यां शुभ्राभ्यां परिमण्डितम् ॥ ५२ ॥
 परमात्मस्वरूपार्द्रं नादरूपं हि सप्तमम् ।
 नादो विलीनो यस्मात्तु तस्माद्ब्रह्म तदुच्यते ॥ ५३ ॥
 देहेऽक्षराणि देवेशि नाद एवात्र कारणम् ।
 नादः पवनसंयोगात्कुण्डलिन्या युतो यदा ॥ ५४ ॥
 प्रसन्नः परमेशानि पद्मचक्राणां दलेषु सः ।
 पञ्चाशद्वर्णरूपत्वं प्राप्तवान्सुरवन्दिते ॥ ५५ ॥
 अव्यक्तरूपता प्राप्ता उदात्तादिस्वरैः क्रमात् ।
 एवं सर्वज्ञतां तस्मै ध्याच्छिष्याय सद्गुरुः ॥ ५६ ॥
 शिष्यस्तदा श्रीगुरोस्तु पुजां कुर्यात्सुलक्षणात् ।
 रत्नामरणशोभादृष्ट्या पट्टवस्त्रधनान्विताम् ॥ ५७ ॥
 गजाश्वमहितां मन्त्रे महिषीणोत्तमन्विताम् ।
 क्षेत्रग्राममहारामरम्यां चेटीशतान्विताम् ॥ ५८ ॥
 सुवर्णैरादिमरितां कस्तूरीचन्द्रचन्दनाम् ।
 गुरुं संतोष्य विधिवत्प्रसादं तत्त्वसंयुतम् ॥ ५९ ॥
 गृह्णीषाच्छिष्यैर्वयंस्तु गुरुंस्तस्मा अनन्तरम् ।
 बालां प्रकाशयेत्कर्णौ दाक्षिणे च ततः परम् ॥ ६० ॥

१ घ. 'हरि' २ घ. 'दिशन्ते' ३ घ. 'प्रभादिभ्यो' ४ घ. 'दि जानी' ।
 ५ घ. 'दत्ततरम्' ६ घ. 'सु' ७ घ. 'उच्यते' ८ घ. 'स्वरता प्राप्त उ' ९ घ. 'दत्ता' ।
 १० घ. 'भैरवि' ११ घ. 'यु' १२ घ. 'वैश्वानरे' १३ घ. 'वैश्वानरे' १४ घ. 'दत्ता' १५ घ. 'दत्त' ।

पञ्चासिंहासनगता विद्याः पश्चात्प्रकाशयेत् ।

ततो रहस्यं परमं महात्रिपुरसुन्दरीम् ॥ ६१ ॥

प्रकाशयेद्दक्षकर्णे परब्रह्ममयीं प्रिये ।

सर्वसौभाग्यजननीं भोगमोक्षफलप्रदाम् ॥ ६२ ॥

श्रीविद्यां षोडशाणां तु ब्रह्मानन्दस्फुरत्कलाम् ।

न प्रकाशय देवेशि सर्वस्वमिव सुवते ॥ ६३ ॥

वेदशास्त्रपुराणेषु यामलेष्वपि सुवते ।

गुप्ता श्रीषोडशार्णयं निधानमिव संस्मरेत् ॥ ६४ ॥

सहोदराय सर्वस्वप्राणदायापि बन्धवे ।

राज्ञे राज्यप्रदायापि पुत्राय प्राणदाय च ॥ ६५ ॥

न देया षोडशार्णयं देयं सर्वस्वमद्रिजे ।

सपुत्रदारसहितं शिरो देयं कथंचन ॥ ६६ ॥

न देया षोडशार्णो हि प्राणैः कण्ठगतैरपि ।

गोपितव्या महाविद्या स्वयोनिरिव पार्वति ॥ ६७ ॥

उदके लवणं लीनं यथा भवति शैलजे ।

मनो भवति वै लीनं पादयोः श्रीगुरोः प्रिये ॥ ६८ ॥

तदा देया महाविद्या कृपया षोडशाक्षरी ।

अक्षरैः सहिता वाऽपि निरक्षरतया स्थिता ॥ ६९ ॥

आकाशे नीलिमा देवि भ्रान्त्यां वृष्टोदरे यथा ।

अक्षराणि तथा सन्ति श्रीविद्यायां सुरेश्वरि ॥ ७० ॥

षोडशाणां ब्रह्मरूपा जानीहि परमेश्वरि ।

यथा रत्नमये दीपे कज्जलं नैव विद्यते ॥ ७१ ॥

श्रीविद्यायां तर्थाऽव्यक्तव्यक्तता वीरयन्तिद्वे ।

न दद्याद्यस्य कस्यापि दद्यात्प्राणप्रियाय च ॥ ७२ ॥

कृतार्थोऽसि त्रिशोर्वाक्यं प्रथमेदेशिकोत्तमः ।

षोडशाणां महाविद्या न पद्याग्रप्ररूपिणीम् ॥ ७३ ॥

एकोच्चारणे देवेशि याज्योपरण फोटयः ।

अश्वमेधसदृशं तु गुह्यं नाऽऽप्नोति सर्वदा ॥ ७४ ॥

१ य. 'स्मर' । २ 'तर्था' । ३ क. 'नैव' । ४ क. 'एवमिदं भवि' । ५ क. 'ति सैल्ये' । ६ क. 'स्या एवमेव' । ७ य. 'ते' । अवि. ४ य. 'या देवि ब्रह्मणा श्री' । 'मा देवि वर्णता श्री' । इति पाठः । ८ य. 'ते' । योपारेण देवेशि ६ । ९ य. 'मा' । १० य. 'मा' । ११ य. 'इत्यपि पञ्चशतीं ताम्रपत्रे' । १२ ।

इन्द्रगोपप्रतीकाशं स्फुरद्विद्रुमसंनिभैः ।
 चादिलान्तेः स्फुरद्वर्णैर्ब्रह्मणा मण्डितं प्रिये ॥ ४७ ॥
 नीलवर्णं तृतीयं हि मणिपूरं दशारकम् ।
 विद्युत्पुञ्जप्रभाववर्णैर्द्विफान्तैश्च मण्डितम् ॥ ४८ ॥
 गदाधरहरिं प्रौढं चतुर्थं गृणु सुव्रते ।
 पिङ्गाभं द्वादशारं तु कादिठान्तैः सुलोचने ॥ ४९ ॥
 विस्फुलिङ्गप्रभैर्धनैः शिवेन च युतं प्रिये ।
 विशुद्धचक्रं देवेशि धूम्रवर्णं कलास्रकम् ॥ ५० ॥
 स्वर्भान्णिक्यसंकाशैर्मण्डितं परमेश्वरि ।
 जीवात्मनाऽधिष्ठितं हि तज्जानीहि तदेन्ततः ॥ ५१ ॥
 आज्ञाचक्रं महेशानि विद्युत्कोटिसमप्रभम् ।
 द्विदलं हक्षवर्णाभ्यां शुभ्राभ्यां परिमण्डितम् ॥ ५२ ॥
 परमात्मस्वरूपादयं नादरूपं हि सप्तमम् ।
 नादो विलीनो यस्मात्तु तस्माद्ब्रह्म तदुच्यते ॥ ५३ ॥
 देहेऽक्षराणि देवेशि नाद एवात्र कारणम् ।
 नादः पवनसंयोगात्कुण्डलिन्या युतो यदा ॥ ५४ ॥
 प्रसन्नः परमेशानि पद्मचक्राणां दलेषु सः ।
 पञ्चाशद्वर्णरूपत्वं प्राप्तवान्मुरवन्दिते ॥ ५५ ॥
 अत्यन्तरूपता प्राप्ता उदात्तादिस्वरैः क्रमात् ।
 एवं सर्वज्ञतां तस्मै दद्याच्छिष्याय सकृदुः ॥ ५६ ॥
 शिष्यस्तदा श्रीगुरोस्तु पुजां कुर्यात्सुलक्षणां ।
 रत्नाभरणशोभाहर्षा पट्टवस्त्रधनान्विताम् ॥ ५७ ॥
 गजाश्वमहितां भद्रे महिषीगोसप्तम्विताम् ।
 क्षेत्रग्राममहाराभरण्यां चेटीशतान्विताम् ॥ ५८ ॥
 सुवर्णराश्मिभरितां कस्तूरीचन्द्रचन्दनाम् ।
 गुरुं संतोष्य विधिवत्पसादं तत्त्वसंयुतम् ॥ ५९ ॥
 गृहीयाच्छिष्यैर्वैयंस्तु गुरुंस्तस्मा अनन्तरम् ।
 चालां प्रकाशयेत्कर्णे दक्षिणे च ततः परम् ॥ ६० ॥

१ ख. 'हरिणी' । २ ख. 'दिशान्तैः' । ३ ग. 'प्रमादिभ्यः शि' । ४ ख. 'हि जानी' ।
 ५ ख. 'दन्तरम्' । आ । ६ ख. 'तदुच्यते' । ७ ख. 'स्वरता प्राप्त उ' । ८ ख. 'इत्या
 रिभ्यां' । ९ ख. 'भयानि' । १० ख. 'पट्ट' । ११ ख. 'वैयंस्तु' । १२ ख. 'दद्या तदन' ।

पञ्चसिंहासनगता विद्याः पश्चात्प्रकाशयेत् ।
 ततो रहस्यं परमं महात्रिपुरसुन्दरीम् ॥ ६१ ॥
 प्रकाशयेद्दक्षकर्णे परब्रह्ममयीं प्रिये ।
 सर्वसौभाग्यजननीं भोगमोक्षफलप्रदाम् ॥ ६२ ॥
 श्रीविद्यां षोडशाणां तु ब्रह्मानन्दस्फुरत्कलाम् ।
 न प्रकाशय देवेशि सर्वस्वमिव सुवते ॥ ६३ ॥
 वेदशास्त्रपुराणेषु यामलेष्वपि सुवते ।
 गुप्ता श्रीषोडशार्ण्यं निधानमिव संस्मरेत् ॥ ६४ ॥
 सहोदराय सर्वस्वप्राणदायापि बन्धवे ।
 राज्ञे राज्यप्रदायापि पुत्राय प्राणदाय च ॥ ६५ ॥
 न देया षोडशार्ण्यं देयं सर्वस्वमद्रिजे ।
 सपुत्रदारसहितं शिरो देयं कथंचन ॥ ६६ ॥
 न देया षोडशाणै हि प्राणैः कण्ठगतैरपि ।
 गोपितव्या महाविद्या स्वयोनिरिव पार्वति ॥ ६७ ॥
 उदके लवणं लीनं यथा भवति शैलजे ।
 मनो भवति वै लीनं पादयोः श्रीगुरोः प्रिये ॥ ६८ ॥
 तदा देया महाविद्या कृपया षोडशाक्षरी ।
 अक्षरैः सहिता वाऽपि निरक्षरतया स्थिता ॥ ६९ ॥
 आकाशे नीलिमा देवि भ्रान्त्यां वृष्टोदरे यथा ।
 अक्षराणि तथा सन्ति श्रीविद्यायां सुरेश्वरि ॥ ७० ॥
 षोडशाणां ब्रह्मरूपां जानीहि परमेश्वरि ।
 यथा रत्नमये दीपे कज्जलं नैव विद्यते ॥ ७१ ॥
 श्रीविद्यायां तर्थाऽव्यक्तव्यक्तता वीरवन्दिते ।
 न दद्याद्यस्य कस्यापि दद्यात्प्राणाप्रियाय च ॥ ७२ ॥
 कृतार्थाऽसि शिशोर्वाक्यं प्रवदेद्देशिकोत्तमः ।
 षोडशाणां महाविद्यां न दद्याद्ब्रह्मरूपिणीम् ॥ ७३ ॥
 एकोच्चारणे देवेशि वाजपेयस्य कोटयः ।
 अश्वमेधसहस्रं तु तुलां नाऽऽयाति सर्वदा ॥ ७४ ॥

१ ख. °स्मरः स° । २ ख. सर्वेति प्रा° । ३ क °यं स° । ४ क. °स्वमिव भद्रि° । ५ क.
 °ति संली° । ६ क. °न्या वृष्टोद° । ७ ख. °ते । अवि° । ८ ख. °या देवि व्यक्तता वी° । °या
 देवि वर्णता वी° । इति पाठान्तरम् । ९ ख. °ते । एकोच्चारणे देवेशि द° । १० क. ग. °र्थेऽ-
 स्मीति वाक्यं स प्र° । ११ ख. °दद्यादि तद्विज्ञानं समाधरेत् । ए° ।

एकोच्चारेण देवेशि प्रादक्षिण्यं भुवो भवेत् ।
 धेनूनां कपिलानां हि दत्ता यैः कोटिकोटयः ॥ ७५ ॥
 एकोच्चारेण देवेशि तुलां नाऽऽयाति सर्वदा ।
 अर्धोदये पुण्यतिथौ हेममारसहस्रकम् ॥ ७६ ॥
 तुलापुरुषकोट्यस्तु तुलां नाऽऽयान्ति षोडशीम् ।
 यदा यद्वर्ण्यते वस्तु तदा सर्वं निरामयम् ॥ ७७ ॥
 तथा ज्ञेया महाविद्या षोडशाणां वरानने ।
 परमात्मस्वरूपेयं विश्वस्पन्दनरूपिणी ॥ ७८ ॥
 श्वासोच्छ्वासतया देवि षट्शतान्येकविंशतिः ।
 सहस्राणि दिवा रात्रौ हंसःशब्दजपो भवेत् ॥ ७९ ॥
 स्पन्दनत्वेन सकलं व्याप्य तिष्ठति सर्वतः ।
 आत्मत्वेनाजया ज्ञेया सूर्यसोमस्वरूपिणी ॥ ८० ॥
 निरञ्जनस्वरूपा च निरामासस्वरूपिणी ।
 अतनुत्वतनुत्वाभ्यां सूक्ष्मत्वेन वरानने ॥ ८१ ॥
 भैवोधापादनेनापि मण्डिता वह्निजायया ।
 षडङ्गैः शोमितां देवीं हंसेनैव प्रपूजिताम् ॥ ८२ ॥
 अव्यक्तरूपगायत्रीछन्दोवक्त्रा वरानने ।
 साक्षात्परमहंसार्मां देवतां परमेश्वरीम् ॥ ८३ ॥
 श्रीविद्यां व्यापिकां विद्धि परज्योतिःस्वरूपिणीम् ।
 आत्मस्वरूपलिङ्गं हि मायागेहगतं प्रिये ॥ ८४ ॥
 अद्धातरङ्गिणीनीरक्षालितं भववन्दनम् ।
 शुमनोमण्डितं वाऽपि समाधिकुसुमैर्वरम् ॥ ८५ ॥
 ज्ञानाङ्गारे प्रपञ्चाख्यं धूपं दीपं च चिन्मयम् ।
 अधितिष्ठति सर्वत्र सर्वनैवेद्यमण्डितम् ॥ ८६ ॥
 निष्प्रपञ्चं निरामासं केवलं ब्रह्मसत्कलम् ।
 षोडशाणां परा विद्या श्रीविद्येत्यभिधीयते ॥ ८७ ॥
 शुक्लपक्षे शुमदिने शुमवारे वरानने ।
 मन्त्राधारभ्रमणं कुर्याद्ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥ ८८ ॥

१ ख. 'या चैवं म' । २ ख. 'णी' । उच्छासनिःश्वासर' । ३ ख. प्रचोदयाद' । ४ ख. 'ण्ड
 १। य' । ५ ख. ग. 'रूपा गा' । ६ ख. 'रूपं लि' । ७ ख. 'तं भाववन्दनम्' । ८ ख. 'सुमाधितम्'
 ९ ख. 'य तन्म' इति पाठान्तरम् ।

न चारमासदोषा हि ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ।
 पवित्रं सर्वदेवेशि दानमेव शुभे दिने ॥ ८९ ॥
 चैत्रे वै निष्फलं ज्ञेयं नीरजायतलोचने ।
 पैशाखे क्षेत्रलामे च ज्येष्ठे च मरणं ध्रुवम् ॥ ९० ॥
 आपाढे वन्धुनाशं च श्रावणे च शतायुषम् ।
 क्षयो माद्र्पदे मासि आश्विने रत्नसंपदः ॥ ९१ ॥
 कार्तिके तु भवेत्क्षमीमार्गशीर्षे धनं महत् ।
 पौषे तु सैमवेत्केशो माघे संपत्तिरुत्तमा ॥ ९२ ॥
 फाल्गुने सर्वकार्याणि मासानां फलमीदृशम् ।
 शिष्यस्य प्रथमाणं हि गृहीत्वा सुन्दरि प्रिये ॥ ९३ ॥
 नाम संकल्पयेद्देवि मनोज्ञं स्थिरबुद्धये ।
 श्रीविद्यां हृदये तस्य न्यसेद्व्यक्तरूपिणीम् ॥ ९४ ॥
 श्रीविद्याक्षरपङ्क्तिस्तु परब्रह्मणि चिन्मयी ।
 उदके लवणं लीनं यथा तिष्ठति पार्यति ॥ ९५ ॥
 तस्माद्ब्रह्ममयीं विद्धि सर्वशास्त्रेषु योजिताम् ॥ ९६ ॥
 इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे दीक्षाविधिर्नाम चतुर्विंशः पटलः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

पवित्रारोपणं वक्ष्ये साधकानां हिताय च ।
 वर्षमात्रकृता पूजा सफला भवति ध्रुवम् ॥ १ ॥
 तस्मात्पवित्रपूजां हि कर्तव्या सिद्धिहेतवे ।
 आरभ्य मिथुनाकं हि तुलासंक्रान्तिमासकम् ॥ २ ॥
 अतिरम्या महापूजा पवित्राणां सुरेश्वरि ।
 पक्षद्वयेऽपि पूजा स्याच्चतुर्थ्यामष्टमीदिने ॥ ३ ॥
 नवम्यां वा चतुर्दश्यां पवित्रारोपणं यजेत् ।
 सौवर्णरौप्यताम्राणां सूक्ष्मसूत्राणि कारयेत् ॥ ४ ॥

१ ख. 'न पर्वदे' । २ क. 'समनं वा य' । ३ ख. 'प्रेऽनिरुक्तं' । ४ क. '१' । ५ ख. 'तु' ।
 सेकला रोगा मा' । ६ क. 'नोऽस्थितिमु' । ७ क. '२ नवत्य' । ८ क. 'निरु' । ९
 ८ क. 'जा निष्फल' ।

कार्पाससंभवान्येव पट्टसूत्रसमुद्भवम् ।

असरीसूत्रसंभूतं पद्मवलकलसंभवम् ॥ ५ ॥

दर्भमुञ्जशणोद्भूतं पवित्राय प्रकल्पयेत् ।

प्रणवश्चन्द्रमा वह्निर्वह्ना नागो गुहो रविः ॥ ६ ॥

साम्बाह्वयः सर्वदेवश्च नवतन्तुषु पूजयेत् ।

शिरोमन्त्रेणामिमन्त्र्य हन्मन्त्रेण ततः परम् ॥ ७ ॥

प्रक्षालयेत्ततोऽभ्युक्ष्यास्त्रिमन्त्रेण च देशिकः ।

अवरुध्य च नेत्रेण अथितं कवचेन हि ॥ ८ ॥

रोचनाकुङ्कुमाभ्यां च रक्तचन्दनचन्दनैः ।

कस्तूरीयुसृणाद्यैश्च कर्पूरैर्न(र्ना)गरैरपि ॥ ९ ॥

गेरिकाद्यैर्विचित्रं तत्कारयेत्सुमनोहरम् ।

मूलमन्त्रेण चाभ्युक्ष्य स्थापयेद्देशिकोणके ॥ १० ॥

पवित्रघृन्दं सकलं पङ्कजैस्तु पवित्रितम् ।

कृत्वा देवेशि पूर्वस्मिन्दिवसे सद्य एव वा ॥ ११ ॥

अष्टोत्तरशतैः सूत्रैर्नवसूत्रेण कल्पितैः ।

उत्तमं तत्पवित्रं हि तदधं मध्यमं स्मृतम् ॥ १२ ॥

तस्याप्यधं कनिष्ठं स्याद्विचित्रं कथितं प्रिये ।

अधिवासनवेष्टायौ यवान्विस्तार्य सुव्रते ॥ १३ ॥

चतुर्भिरासनैस्तत्र पुष्पं निक्षिप्य देशिकः ।

पवित्राणि पवित्राणि पञ्चाधृतसमुच्चयैः ॥ १४ ॥

रचितान्यमलैः पञ्चरत्नैः सर्वोपधीगणैः ।

नवयस्त्रयुगेनाथ सम्यगाच्छाद्य सुव्रते ॥ १५ ॥

देवि कुम्भं प्रतिष्ठाप्य पूर्णं चामीकरादिभिः ।

देवीमावाह्य तत्कुम्भे मूलमन्त्रेण पूजयेत् ॥ १६ ॥

ततः क्रमं समम्पार्थ्य पवित्रार्पणमारभेत् ।

श्रीविद्यया पवित्राणि गुरोर्नाम्ना च देशिकः ॥ १७ ॥

पवित्रं गुरवे-दद्यात्सर्वस्यस्तदनन्तरम् ।

गुरुम्यस्त्रिविधेभ्यश्च पवित्राण्यर्पयेत्ततः ॥ १८ ॥

१ क. 'विनय' प^० १ २ ख. 'विः । सदाह्वयः सर्वदेवोऽयं न' । ३ ख. 'अभ्युक्ष्य' 'प्राप्त' ।
४ ख. 'ग' दे^० । ५ क. 'रविर्विहारी' ६ क. 'विजं-तु' प^० १ ७ ख. 'देविकु' । ८ क. 'ने च गारि-
कारि' । ९ क. 'विधायाः' प^० ।

तिथिनिव्यामणायाथ पवित्रारोपणं यजेत् ।
 नवचकास्थितायाथ चक्रेक्षीनवकाय चं ॥ १९ ॥
 रश्मिवृन्दाय देवेशि प्रत्येकं भावपूर्वकम् ।
 पवित्रकं समर्प्याथ गुह्यसंतोषयेत्प्रिये ॥ २० ॥
 स्वर्णालंकारवस्त्रैश्च नानाधनसमुच्चयैः ।
 तत्प्रसादं पवित्रं च धारयेन्नवनन्तरम् ॥ २१ ॥
 तदङ्गहोमं निर्वर्त्य पवित्रेण समर्चयेत् ।
 कुमारीपूजनं कुर्यात्ततः सुवासिनीगणम् ॥ २२ ॥
 योगिन्यो योगिनश्चैव ब्राह्मणा विविधा गणाः ।
 पूज्या हि परमेशानि यदि(दी)च्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥ २३ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यात्मने श्रीविद्यापवित्रारोपणविधिर्नाम
 पञ्चविंशः पटलः ॥ २५ ॥

अथ पञ्चविंशः पटलः ।

ईश्वर उवाच—

वृमनारोपणं यक्ष्ये साधकानां हिताय च ।
 संवत्सरकृता पूजा येन पूर्णा भवेत्प्रिये ॥ १ ॥
 तपोमङ्गाय मदनी मम शैलमवे यदा ।
 मस्मीमवत्तदा पत्नी रतिः प्रीतिश्च दुःखिते ॥ २ ॥
 तज्जेववारिसंभूता वृमनस्य हृता भवेत् ।
 तत्सौरभ्यं च सौभाग्यं महद्भासीत्सुलोचने ॥ ३ ॥
 तेन संतुष्टेऽहदा वरो दत्तो मया प्रिये ।
 रत्ने प्रीत्यै च तस्मात्तु मदनः पकटीकृतः ॥ ४ ॥
 वृमनेन च यो मन्त्री वर्षमध्ये न पूजयेत् ।
 तस्य सांवत्सरी पूजा मदनाय भविष्यति ॥ ५ ॥
 इति तस्मै वरो दत्तो मयेव सुरयन्त्रिते ।
 तस्माद्वृमनपूजा हि कर्तव्या वीरयन्त्रिते ॥ ६ ॥

कार्पाससंभवान्येव पट्टसूत्रसमुद्भवम् ।
 शसरीसूत्रसंभूतं पद्मवल्कलसंभवम् ॥ ५ ॥
 वर्ममुल्लशणोद्भूतं पवित्राय प्रकल्पयेत् ।
 प्रणवश्चन्द्रमा वह्निर्ब्रह्मा नागो गुहो रविः ॥ ६ ॥
 साम्बाह्वः सर्वदेवश्च नवतन्तुषु पूजयेत् ।
 शिरोमन्त्रेणामिमन्त्र्य हृन्मन्त्रेण ततः परम् ॥ ७ ॥
 प्रक्षालयेत्ततोऽभ्युक्ष्यान्मन्त्रेण च देशिकः ।
 अवरुध्य च नेत्रेण शयितं कवचेन हि ॥ ८ ॥
 रोचनाकुङ्कुमाभ्यां च रक्तचन्दनचन्दनैः ।
 कस्तूरीघुसृणाद्यैश्च कर्पूरैर्न(र्ता)गैरपि ॥ ९ ॥
 गैरिकाद्यैर्विचित्रं तत्कारयेत्सुमनोहरम् ।
 मूलमन्त्रेण चाभ्युक्ष्य स्थापयेद्देशिकोणके ॥ १० ॥
 पवित्रवृन्दं सकलं पटङ्गैस्तु पवित्रितम् ।
 कृत्वा देवेशि पूर्वस्मिन्दिवसे सद्य एव वा ॥ ११ ॥
 अष्टोत्तरशतैः सूत्रैर्नवसूत्रेण कल्पितैः ।
 उत्तमं तत्पवित्रं हि तदर्थं मध्यमं स्मृतम् ॥ १२ ॥
 तस्याप्यर्थं कनिष्ठं स्याद्विचित्रं कथितं प्रिये ।
 अधिवासनवेलायां यवान्विस्तार्य सुवते ॥ १३ ॥
 चतुर्भिरासनेस्तत्र गुण्यं निक्षिप्य देशिकः ।
 पवित्राणि पवित्राणि पञ्चामृतसमुच्चयैः ॥ १४ ॥
 रचितान्यमलैः प्रञ्चरन्तैः सर्वैर्पद्मीगणैः ।
 नववस्त्रयुगेनाथ सम्पगाच्छाद्य सुवते ॥ १५ ॥
 देवि कुम्भं प्रतिष्ठाप्य पूर्णं चामीकरादिभिः ।
 देवीमावाह्य तत्कुम्भे मूलमन्त्रेण पूजयेत् ॥ १६ ॥
 ततः क्रमेण समभ्यर्च्य पवित्रार्पणमारभेत् ।
 श्रीविद्यया पवित्राणि गुरोर्नाम्ना च देशिकः ॥ १७ ॥
 पवित्रं गुरवे दद्यात्सर्वेभ्यस्तदन्तरम् ।
 गुरुभ्यस्त्रिविधेभ्यश्च पवित्रार्पणयेत्ततः ॥ १८ ॥

१ क. 'वाग्यत्र' ५ १ २ ख. 'विः । पद्मवल्कलः सर्वदेवेशि म' । ३ ख. 'अभ्युक्ष्य शाल' ।
 ४ ख. 'न ६' । ५ क. 'विचित्रैः' १ ६ क. 'विचित्रं' ५ ७ ख. 'देवीकु' । ८ क. 'न च शारि' ।
 ९ ख. 'विद्यायाः' १० ।

तिथिनित्यागणायाथ पवित्रारोपणं यजेत् ।
 नवचक्रस्थितायाथ चक्रेशीनवकाय च ॥ १९ ॥
 राश्मिवृन्दाय देवेशि प्रत्येकं भावपूर्वकम् ।
 पवित्रकं समर्प्याथ गुह्यस्ततोपयेत्प्रिये ॥ २० ॥
 स्वर्णालंकारवस्त्रैश्च नानाधनसमुच्चयैः ।
 तत्पसादं पवित्रं च धारयेत्तदनन्तरम् ॥ २१ ॥
 तदङ्गहोमं निर्वर्त्य पवित्रेण समर्चयेत् ।
 कुमारीपूजनं कुर्यात्ततः सुवासिनीगणम् ॥ २२ ॥
 योगिन्पुं योगिनश्चैव ब्राह्मणा विविधा गणाः ।
 पूज्या हि परमेशानि यदि(दी)च्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥ २३ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे श्रीविद्यापवित्रारोपणविधिर्नाम

पञ्चविंशः पटलः ॥ २५ ॥

अथ पञ्चविंश पटलः ।

ईश्वर उवाच—

दमनारोपणं वक्ष्ये साधकानां हिताय च ।
 संवत्सरकृता पूजा येन पूर्णा भवेत्प्रिये ॥ १ ॥
 तपोमङ्गलाय मदनो मम शैलमवे यदा ।
 भस्मीभवत्तदा पत्नी रतिः प्रीतिश्च दुःखिते ॥ २ ॥
 तन्नेत्रवारिसंभूता दमनस्य स्रुता भवेत् ।
 तत्सौरभ्यं च सीमाग्यं महदासीत्सुलोचने ॥ ३ ॥
 तेन संतुष्टेऽसृष्टदा वरो दत्तो मया प्रिये ।
 रत्ये प्रीत्ये च तस्मात्तु मदनः प्रकटीकृतः ॥ ४ ॥
 दमनेन च शो मन्त्री ययमप्ये न पूजयेत् ।
 तस्य सांवत्सरी पूजा मदनाय भविष्यति ॥ ५ ॥
 इति तस्मै वरो दत्तो मयैव सुरवन्दिते ।
 तस्माद्दमनपूजा हि कर्तव्या वीरवन्दिते ॥ ६ ॥

अन्यथा तत्फलं वर्षकृतं कामाय जायते ।
 समूलं दमनं देवि स्थापयेत्पात्रके वरे ॥ ७ ॥
 दमनं नवधा कुर्यात्पूजयेत्तदनन्तरम् ।
 आनन्देश्वरबीजेन ततो भिन्नेन सुन्दरि ॥ ८ ॥
 आनन्देश्वरबीजेन नवधाबिन्दुना सह ।
 नवप्रकारभिन्नाङ्गं दमनं पूजयेत्कमात् ॥ ९ ॥
 अघोरविद्यया पश्चादभिषिञ्च्य तमेव हि ।
 पूर्वोक्तया दक्षिणस्यां दिशि सिंहासनोक्तया ॥ १० ॥
 अस्त्रेण रक्षणं कुर्यात्कवचेन ततः परम् ।
 षडध्वा त्रिशूलमुद्रां तु भ्रामयेद्दमनोपरि ॥ ११ ॥
 चैत्रे सितचतुर्दश्यां दमनारोपणं भवेत् ।
 उद्धरेदस्त्रमन्त्रेण हृदये न च लेपयेत् ॥ १२ ॥
 श्रीस्रण्डधुसृणेन्द्राद्यैरधिवासं च कारयेत् ।
 प्रथमे दिवसे कुर्यादधिवासनमुत्तमम् ॥ १३ ॥
 सद्योऽधिवासनं वाऽपि वर्षपूर्वाह्ने सिद्धये ।
 प्रातःकाले चतुर्दश्यां नित्यार्चनान्तरं ततः ॥ १४ ॥
 तथकोणं विरच्यथ सिन्दूरेण महाप्रमम् ।
 कलशान्नव संस्थाप्य हेमरत्नादिपुरितान् ॥ १५ ॥
 एकं वा कलशं रम्यं स्थापयेद्देशिकोत्तमः ।
 दक्षतो मण्डलं कृत्वा कुङ्कुमाद्यैर्विचित्रितम् ॥ १६ ॥
 अशोकतरुमाले(लि)ख्य त्रिकोणं मण्डलं लिखेत् ।
 तन्मध्ये पूजयेत्कामं तरुणं चारुणप्रमम् ॥ १७ ॥
 रक्तवर्णं रक्तमूपं वामदक्षिणयोः म्रिये ।
 रतिप्रीतिविशोमाढ्यं पञ्चबाणं धनुर्धरम् ॥ १८ ॥
 वसन्तसहितं कामं कदम्बवनमध्यगम् ।
 मन्त्रेणानेन तं कामं पूजयेत्सिद्धिहेतवे ॥ १९ ॥
 ब्रह्मवं मुवनेशानीं श्रियं कामात्मके न च ।
 कामाय नम आलिख्य विद्येयं नववर्णिनी ॥ २० ॥
 कामबीजत्रयं चोक्त्वा फरेमात्मकमुचरेत् ।
 एतै नमश्चाष्टवर्णा रतिविद्या धरानने ॥ २१ ॥

प्रीतिं च देद्वतिस्थाने प्रीतिमन्त्रोऽष्टवर्णकः ।
 गौरश्यामे रतिप्रीती क्रमेण मणिमूपणे ॥ २२ ॥
 पद्मताम्बूलहस्ते च रक्तवस्त्रविराजिते ।
 दिव्यामरणमूपे च पुष्पदामविराजिते ॥ २३ ॥
 ग्रामदक्षिणयोर्ध्यात्वा कामस्य तदनन्तरम् ।
 व्रतसन्तं पूजयेत्पश्चात्कदम्बवनमध्यगम् ॥ २४ ॥
 गौरवर्णं वामहस्ते सुधापूर्णघटान्वितम् ।
 दक्षहस्तेन दधत् नानापुष्पसमुच्चयम् ॥ २५ ॥
 साङ्गं कामं प्रपूज्याथ धूपदीपादि दर्शयेत् ।
 व्रतने पूजितः कामः सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ २६ ॥
 तेन सम्पक्मपूज्याथ सहात्रिपुरसुन्दरीम् ।
 क्रमं समर्चयेत्सम्यक्कुमारीर्मौजयेद्बुधः ॥ २७ ॥
 सुवासिनीश्च संपूज्य योगिनीगणमर्चयेत् ।
 ब्राह्मणान्परिपूज्याथ नानादर्शनमानवान् ॥ २८ ॥
 तदङ्गद्वजनात्यक्षाङ्गुलं रत्नादिमूषणैः ।
 स्वर्णमारसहस्रैश्च दिव्यवस्त्रमनोरमैः ॥ २९ ॥
 पूजयित्वा ततो देवि पूर्णाहुतिमथोच्चरेत् ।
 अनेन विधिना देवि दमनारोपणं यजेत् ॥ ३० ॥
 तस्य सांवत्सरी पूजा सफला शैलसंभवे ॥ ३१ ॥

इति श्रीमज्ज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे देवीश्वरसंवादे श्रीविद्यादमनारोपणविधिर्नाम
 षड्विंशः पटलः ॥ २६ ॥

समाप्तमिदं ज्ञानार्णवतन्त्रम् ।